

Нацрт

**ПРОГРАМ ЕКОНОМСКИХ РЕФОРМИ
ЗА ПЕРИОД ОД 2024. ДО 2026.
ГОДИНЕ**

Београд, новембра 2023. године

2. СПРОВОЂЕЊЕ ПРЕПОРУКА

Испуњење Препоруке (Policy Guidance – PG) за појединачне политике као део Заједничких закључака, у вези са Програмом економских реформи (ЕРП) 2023-2025, који су усвојени на састанку Савета Европске уније за економска и финансијска питања (ECOFIN Савет), одржаном 16. маја 2023. године у Бриселу, у оквиру „Економског и финансијског дијалога између Европске уније и Западног Балкана и Турске”, рефлектују се у бројним реформским мерама и активностима Владе.

2.1. Испуњење Препорука ЕКОФИН Савета из маја 2023. за Републику Србију

1. Задржати у одговарајућој мери чврст фискални став у 2023. години како би се помогла дезинфлација, укључујући смањење буџетске подршке енергетским државним предузећима, истовремено пружајући циљану и привремену подршку угроженим домаћинствима и компанијама ако је потребно да се ублажи утицај високих цена енергије; планирати даље постепено смањење дефицита у буџету за 2024. и у средњорочном фискалном оквиру у складу са обавезама СБА и новим фискалним правилима.

Средњорочни фискални оквир није значајно промењен у односу на претходни програм и предвиђа даље смањење дефицита и дуга. Од 2025. године дефицит је на нивоу од 1,5% БДП, у складу са фискалним правилом, односно нивоом дуга сектора државе.

Одржати укупну потрошњу на плате као проценат БДП-а у складу са новим фискалним правилом и наставити припремне кораке ка адекватно осмишљеној реформи система плата у јавном сектору.

У наредном периоду ниво плата сектора државе ће бити непромењен у смислу учешћа у БДП и у складу са фискалним правилом.

Ојачати средњорочно буџетирање кроз развој одговарајућег акционог плана са временским оквирима и спровођењем његових првих корака.

Израђен је и усвојен Акциони план за јачање средњорочног оквира расхода за период 2023-2026. у циљу увођења ефикаснијег средњорочног буџетирања што је један од кључних репера наставка договореног економског програма са ММФ. Током 2023. године завршена је активност везана за објављивање лимита у стратешкој документацији тако што су индикативни лимити по делима за наредне две године објављени у члану 50. Закона о буџету Републике Србије за 2024. годину.

2. Спровести реформу пореске администрације према временском оквиру датом у ЕРП 2023.

Реформа Пореске управе Републике Србије (ПУРС) спроводи се кроз реализацију планираних активности, према временском оквиру датом у ЕРП 2023-2025, а које воде ка остваривању сва три стратешка циља Програма трансформације Пореске управе за период од 2021 до 2025. године, а то су:

- успостављање пословних процеса и организације у складу са најбољом међународном праксом, а у циљу повећања наплате јавних прихода;
- унапређење квалитета постојећих и увођење нових врста услуга прилагођених потребама пореских обвезника;
- профилисање новог пореског службеника изузетног нивоа професионалности и компетентности као резултат даљег развоја функције људских ресурса.

Спроведене су следеће активности:

1. У вези са пројектом Саветодавне услуге за редизајн пословних процеса укључујући обуку тренера за увођење нових функција у организационе јединице Пореске управе, након усвајања документа „Дизајн пословних процеса са прилозима и презентацијама“, одржане су обуке на тему редизајн пословних процеса и препознавање потпројеката као и пренос знања о планирању активности у управљању ризицима са практичном и теоријском обуком запослених Пореске управе, чланова радних група који су одређени да учествују у раду на редизајну пословних процеса, посебне групе чији чланови су идентификовани као носиоци промена, као и највишем руководству Пореске управе. „План увођења новог пословног модела Пореске управе са акционим планом“ је усвојен средином септембра 2023. године на Одбору за спровођење Програма трансформације. У наредном периоду очекује се конституисање организационе управљачке структуре пројекта чиме би званично отпочело увођење новог пословног модела Пореске управе.

2. Консултантске услуге за анализу тржишта и израду спецификација за готово комерцијално решење (COTS): Окончан је процес израде документа Захтев за понуду, који је усвојен од стране Одбора за спровођење Програма трансформације Пореске управе и након добијеног одобрења од стране Светске банке званично је упућен у даљу процедуру.

3. Набавка готовог комерцијалног решења (COTS): У извештајном периоду завршен је поступак предселекције потенцијалних добављача готовог комерцијалног решења. Евалуациона комисија започела је евалуацију приспелих понуда.

4. У склопу пројекта Институционални развој функције људских ресурса који подразумева унапређење функције управљања људским ресурсима кроз развој стратегије људских ресурса и унапређење постојећег информационог система за управљање људским ресурсима, припремљена је „Презентација најбољих међународних пракси у области управљања људским ресурсима“ и „Анализа разлике између постојећег и пожељног организационог стања ПУРС“. Одржана је радионица „Стратешко управљање“ за менаџмент Пореске управе, а закључци са радионице, биће полазна основа за израду будуће Стратегије људских ресурса. У току је припрема Техничке спецификације система управљања људским ресурсима (HRMIS). Израђен је и презентован Нацрт стратегије људских ресурса. Документ представља тежњу ПУРС да оствари доследност и стабилност система кроз управљање људским ресурсима, што ће се дугорочно постићи кроз реализацију предложених посебних циљева Стратегије.

Ојачати капацитете за анализу фискалног ризика, посебно у државним предузећима, и објављивати извештаје о резултатима у ажурираним верзијама фискалне стратегије у пролеће и јесен.

Континуирано се ради на јачању капацитета Сектора за праћење фискалних ризика кроз похађање адекватних обука за запослене, као и привлачење нових кадрова. Обуке се одвијају уз подршку и у сарадњи са бројним развојним партнерима. Одређена унапређења у смислу извештавања у Фискалној стратегији су начињена 2023. године, узимајући у обзир и моделе прописане важећом методологијом, али ће се рад на томе наставити и убудуће. У овој области успостављена је сарадња са Светском банком, чији су експерти су дали одређене препоруке које ће бити узете у обзир и имплементиране приликом припреме нове Фискалне стратегије (пролеће 2024).

Наставити са применом стратегије у погледу власништва и управљања предузећима у државном власништву 2021-2027. применом преосталих корака временски ограниченог акционог плана 2021-2023. и припремом новог временски ограниченог акционог плана за 2024-2027. како би се побољшало управљање државним предузећима и смањили фискални ризици.

Влада је 2. августа 2023. године, на предлог Министарства привреде, утврдила Предлог закона о управљању привредним друштвима која су у власништву Републике Србије, који је Народна скупштина усвојила 6. септембра 2023. године. Наведени закон је ступио на снагу 15. септембра 2023. године, а примењује се по истеку 12 месеци од дана ступања на снагу (од 16. септембра 2024. године).

Сходно прописаним одредбама, до почетка примене Закона, биће формирано Координационо тело ради процене усклађености посебних закона са одредбама овог закона и донета одређена подзаконска акта којима ће се додатно разрадити и омогућити ефикаснија реализација Закона, и то: акт о класификацији друштва капитала; акт о утврђивању додатних услова за именовање и поступак именовања органа друштва капитала, као и поступак о спровођењу јавног конкурса за директора; кодекс корпоративног управљања; акт о критеријумима за избор правне форме друштва капитала у коју ће се јавно предузеће трансформисати и програм стручног усавршавања из области корпоративног управљања.

3. Наставити са пажљивом проценом и анализом кретања цена и обезбедити довољно чврст став монетарне политике како би се очувала стабилност цена у средњем року, укључујући и даље поштравање монетарне политике, уколико је потребно.

Народна банка Србије је поштравање монетарних услова започела у октобру 2021. године подизањем прво стопе на реверзним репо аукцијама, а затим и референтне каматне стопе. Од априла 2022, закључно са августом 2023. године, референтна стопа је повећана на 15 од 17 састанака Извршног одбора (изузев на састанцима у мају и августу 2023. године), кумулативно за 550 базних поена, на ниво од 6,50%, што је њен највиши ниво у последњих осам година. Коридор каматних стопа је у истом периоду проширен у два наврата - у априлу 2022. (за 10 б.п.) и марту 2023. (за 25 б.п.) – укупно са $\pm 0,90$ на $\pm 1,25$ процентних поена у односу на референтну стопу. На тај начин, стопе на депозитне и кредитне олакшице повећане су на ниво од 5,25% и 7,75%, респективно.

Поред поштравања монетарних услова путем повећавања основних каматних стопа, Народна банка Србије је у септембру 2023. године одлучила да подржи досадашње поштравање монетарне политике и додатно повећава ефикасност трансмисионог механизма монетарне политике подизањем стопа обавезне резерве, и то:

- стопе обавезне резерве на девизну основицу обавезне резерве за по 3 п.п.;
- проценте динарског издвајања девизне обавезне резерве за по 8 п.п.;
- стопе обавезне резерве на динарску основицу обавезне резерве за по 2 п.п.

На овај начин, Народна банка Србије је настојала да, у условима изузетно високих вишкова динарске ликвидности у банкарском сектору, повуче један део ових вишкова (око петине у том тренутку) уз готово неутралан ефекат на девизну ликвидност. Поред повлачења дела вишка ликвидности и додатног поштравања монетарних услова, ова мера треба да подстакне и раст промета на међубанкарском новчаном тржишту и тиме допринесе повећању репрезентативности реперних каматних стопа на том тржишту (BEONIA и BELIBOR).

Будуће одлуке Народне банке Србије ће зависити од кретања кључних фактора инфлације и њеног очекиваног кретања у наредном периоду, узимајући притом у обзир и да је потребно време да се испоље пуни ефекти претходног заштравања монетарних услова. Уколико процени да је потребно, како би се обезбедила средњорочна ценовна стабилност, Народна банка Србије не искључује могућност даљег заштравања монетарних услова.

Даље ојачати оквире за извештавање и управљање ризицима у банкарском систему, као и прецизно извештавање о квалитету активе, даље унапредити решавање проблематичних кредита смањењем препрека у правосуђу, побољшањем стечајних поступака и олакшавањем вансудског поравнања, и на основу недавног напретка додатно смањити преостале празнине у подацима, посебно у погледу сектора некретнина.

Као резултат регулаторних и супервизорских активности Народне банке Србије, које су подржане посвећеношћу банкарског сектора благовременом решавању питања квалитета активе, очувана је стабилност финансијског система и додатно снижен NPL показатељ на 3,15% у августу 2023. године, што је близу историјски најниже вредности овог показатеља. С обзиром на успостављен оквир и конкретне резултате, Народна банка Србије наставља са активностима у оквиру супервизорског процеса и континуирано прати стање у банкарском сектору.

Народна банка Србије континуирано прати промене на тржишту непокретности и настоји да ојача базу података о проценама вредности непокретности под хипотеком у циљу омогућавања свеобухватног прикупљања и анализе података. Поред тога, Народна банка Србије је у септембру 2023. године закључила споразум о сарадњи са Републичком геодетским заводом, који од новембра 2022. године објављује податке о хедонистичком индексу цена станова, развијеним у складу с међународним методолошким смерницама и на основу модела за масовну процену станова, који узима у обзир све купопродајне трансакције без обзира на начин финансирања, те даје релевантна кретања цена као и укупна кретања на тржишту непокретности у Републици Србији.

Тренутно је у току решавање питања преосталих проблематичних пласмана банака у стечају и пласмана у име и за рачун Републике Србије, којима управља Агенција за осигурање депозита.

Законом о споразумном финансијском реструктурирању („Службени гласник РС”, број 89/15), Привредна комора Србије је дефинисана као институционални посредник и једина институција надлежна за спровођење овог закона. С обзиром на то да су изграђени капацитети и обезбеђена једноставна процедура, наставиће се континуирана промоција и настојање да се вансудско поравнање прихвати у привреди као начин решавања спорних односа, како би се постигли жељени резултати. Иако је Законом о споразумном финансијском реструктурирању омогућено да овај поступак користе и предузетници, за сада ниједан предузетник није изразио интересовање, при чему је у међувремену дошло до смањења учешћа проблематичних кредита сектора привреде на 2,2%. За унапређење примене овог поступка у привреди, као и медијације у привредним споровима, неопходни су додатни подстицаји, јака медијска кампања и посвећеност.

Наставити напоре на промоцији употребе националне валуте, укључујући унапређење дугорочног финансирања у националној валути, даље подстицање девизног хеџинга и подизање свести о ризицима везаним за девизно кредитирање.

Приликом доношења одлуке о повећању обавезне резерве, Народна банка Србије је имала у виду потребу даљег стимулисања коришћења динара у финансијском систему, тако да су стопе девизне обавезне резерве повећане у већој мери него стопе динарске обавезне резерве, чинећи коришћење динарских (нарочито дугорочних) извора финансирања стимулативнијим за банке у поређењу са девизним. Такође, Народна банка Србије и даље плаћа банкама камату на издвојену динарску обавезну резерву (тренутно 0,75%), за разлику од девизне обавезне резерве на коју не плаћа камату.

У циљу ограничења системског ризика евроизације, од јуна 2017. примењује се заштитни слој капитала за структурни системски ризик, и у последњем испитивању у марту 2022. задржан је на нивоу од 3% укупних девизних и девизно индексираних пласмана банке одобрених привреди и становништву у Републици Србији. Све банке код којих је учешће девизних и девизно индексираних пласмана одобрених привреди и становништву у Србији у укупним пласманима те банке одобреним привреди и становништву у Србији веће од 10% у обавези су да одржавају овај заштитни слој капитала.

Народна банка Србије је у 2023. години наставила да пружа банкама могућност закључења билатералних своп трансакција које је увела почетком 2022. године, а које су се показале као ефикаснији инструмент за пружање помоћи банкама у управљању динарском и девизном ликвидношћу и превазилажењу проблема недовољних или непостојећих међубанкарских лимита за трговање, пре свега услед веће флексибилности у погледу тренутка закључења и рочности трансакција у поређењу са редовним двонедељним и тромесечним девизним своп аукцијама, са чијим организовањем је Народна банка Србије престала 1. августа 2022. године (не искључујући могућност поновног увођења у случају да се за тим укаже потреба).

4. Даље побољшати транспарентност у усвајању и спровођењу закона, посебно обезбеђивањем благовремених консултација предузећа и социјалних партнера о новом законодавству које утиче на њихово пословање, укључујући и привремене законске акте који утичу на успостављене ланце снабдевања увозних или извозних компанија.

Портал „еКонсултације”, као алат за унапређење транспарентности у усвајању и спровођењу закона и докумената јавних политика и даље се развија и поједностављује. Од пуштања у рад портала (16. децембар 2021. године) до краја октобра 2023. године, на порталу „еКонсултације” спроведене су или се спроводе консултације и јавне расправе за 59 докумената јавне политике и 91 прописа на којима је учествовало укупно 342 грађана.

Повећан је број службеника са корисничким улогама модератора (за 38 органа јавне службе - 281 службеник), док 23 државна службеника из Републичког секретаријата за јавне политике и Генералног секретаријата Владе има улогу евалуатора, као и два администратора из Министарства државне управе и локалне самоуправе за део портала који се односи на „Партнерство за отворену управу”.

У току су активности на унапређењу функционалности портала еКонсултације и проширењу функционалности портала за јединице локалне самоуправе. Наведена побољшања пратиће и промотивне активности према органима државне управе, јединицама локалне самоуправе, грађанима, организацијама цивилног друштва и другим заинтересованим лицима.

У вези са привременим законским актима који утичу на успостављене ланце снабдевања увозних или извозних компанија, након 31. октобра 2023. године, односно истека Одлуке о измени одлуке о одређивању пољопривредних и прехрамбених производа за које се плаћа посебна дажбина при увозу и утврђивању износа посебне дажбине, нове мере се неће увести.

Наставити са обезбеђивањем усклађеног приступа за одређивање приоритета и праћење свих инвестиција и заснивање инвестиционих одлука на студијама изводљивости, анализи трошкова и користи и процени утицаја на животну средину.

У току 2023. године, МФ је покренуло процес припреме нове Уредбе о капиталним пројектима, која је усвојена од стране Владе 14. септембра 2023. године. Уредба

представља резултат консултативног процеса, који се превасходно одвијао у сарадњи са Министарством за европске интеграције, а у циљу успостављања јединственог и свеобухватног система за планирање и управљање јавним инвестицијама, без обзира на врсту и извор финансирања. Новом Уредбом измењени су и унапређени бројни аспекти процеса, пре свега у смислу утврђивања и провере релевантности пројектне идеје. Предвиђено је да се релевантност пројектних идеја утврђује и проверава, узимајући у обзир, између осталог, ефекте пројекта са аспекта климатских промена и њихову међузависност, као и могући утицај намераваног капиталног пројекта на еколошки одрживи развој, односно утицај будућег пројекта на чиниоце животне средине и њихову међусобну зависност.

Примењивати начела конкуренције, једнаког третмана, недискриминације и транспарентности у поступцима јавних набавки и државне помоћи у складу са правним тековинама ЕУ за све пројекте јавних инвестиција без обзира на извор финансирања и обезбедити доследну и транспарентну евиденцију која показује оперативну независност Комисије за контролу државне помоћи.

На седници Владе РС која је одржана 28. септембра 2023. године усвојен је Предлог закона о изменама и допунама Закона о јавним набавкама. Применом одредаба Предлог закона о изменама и допунама Закона о јавним набавкама допринеће се повећању транспарентности, ефикасности и економичности поступака јавних набавки, утицају на животну средину у складу са циљевима дефинисаним Зеленом агендом за Западни Балкан, јачању конкуренције на тржишту јавних набавки, смањењу ризика од нерегуларности у систему јавних набавки, односно већем степену правне заштите учесника у поступцима јавних набавки, али и појачаној контроли од стране овлашћених институција. С тим у вези, у наредном периоду очекује се унапређење Портала јавних набавки сходно наведеним изменама и допунама Закона, као и наставак јачања капацитета наручилаца и понуђача у поступцима јавних набавки.

Институционални оквир за контролу државне помоћи је успостављен. Комисија за контролу државне помоћи, у складу са Законом о контроли државне помоћи („Службени гласник РС”, број 73/19), је самостално и оперативно независно тело које ради транспарентно. Комисија за контролу државне помоћи спроводи интензивне активности на усклађивању прописа у области контроле државне помоћи са *acquis* Европске уније, као и активности на предметима контроле државне помоћи, у складу са својом надлежношћу. Поред тога, Комисија за контролу државне помоћи припрема годишње извештаје о додељеној државној помоћи и објављује их након усвајања од стране Владе, припрема годишње извештаје о раду Комисије за контролу државне помоћи и објављује их након усвајања Народне скупштине и редовно објављује све одлуке у вези са контролом државне помоћи на интернет страници www.kkdp.gov.rs.

У периоду од 26. до 29. септембра 2023. године, одржана је Peer review мисија Европске комисије о конкуренцији и државној помоћи. Сврха ове мисије је било упознавање са начином рада Комисије и применом прописа у пракси преко анализе релевантних случајева ради давања препорука како да се унапреди рад Комисије. Исход ове мисије ће бити помоћни алат при оцени оперативне независности Комисије као једног од мерила за отварање Преговарачког поглавља 8 – Политика конкуренције.

5. Усвојити национални енергетски и климатски план у складу са Зеленом агендом за Западни Балкан и међународним обавезама.

Реализоване су јавне консултације на Нацрт интегрисаног националног енергетског и климатског плана (у даљем тексту ИНЕКП) (у периоду од 13.06.2023. до 28.07.2023.) и

Нацрт извештаја о стратешкој процени утицаја на животну средину (у периоду од 22.06.2023. до 05.08.2023.).

Даље модернизовати енергетску инфраструктуру и смањити емисију угљеника како би се убрзала зелена транзиција такође у светлу предстојећег Механизма за прекогранично прилагођавање угљеника (СВАМ).

У току је реализација више пројекта модернизације електроенергетског система где су посебно важни пројекти модернизације дистрибутивног електроенергетског система аутоматизације средњенапонске мреже, замена електромеханичких бројила паметним бројилима, замена дрвених импрегнираних стубова бетонским стубовима са заменом проводника, замена трансформатора напонског нивоа 10, 20, 35 и 110 кV.

Реализација пројекта модернизације дистрибутивне мреже подржана је и донацијом ЕУ. Више информација о овим и другим пројектима планираним за реализацију у временском хоризонту до 2030. године налази се у документу „Полазне основе плана развоја енергетске инфраструктуре и мера енергетске ефикасности за период до 2028. са пројекцијама до 2030. године“.

Такође, повећање удела обновљивих извора енергије у енергетском миксу је од изузетног значаја за смањење емисија угљен-диоксида, декарбонизацију енергетског сектора, зелену транзицију и достизање климатске неутралности.

Смањити прекомерну зависност од појединачних земаља, убрзати обновљиве изворе енергије и енергетску ефикасност, укључујући покретање првих аукција за обновљиве изворе енергије (ОИЕ), даљи развој административног тела за енергетску ефикасност и одрживост механизма финансирања.

Влада Републике Србије је усвојила документ „Полазне основе плана развоја енергетске инфраструктуре и мера енергетске ефикасности за период до 2028. са пројекцијама до 2030. године“.

У циљу повећања удела обновљивих извора енергије, Република Србија планира изградњу 2GW соларних електрана и ветроелектрана од стране државних компанија.

У Управи за финансирање и подстицање енергетске ефикасности је од систематизованих 12 радних места, тренутно стално запослено 8 државних службеника и директор.

У буџету Управе за финансирање и подстицање енергетске ефикасности за подстицаје је обезбеђено 483 милиона динара (око 4 милиона евра) у 2023. години, док је од накнада прикупљено око 1,36 милијарди динара (око 11,3 милиона евра) у 2022. години. Управа за финансирање и подстицање енергетске ефикасности је у 2022. години расписала један јавни позив за давање субвенција грађанима (потписани су уговори са 151 општином) и један јавни позив за јавне објекте (потписани су уговори са 38 општина). У 2023. расписан је јавни позив за јавне објекте (финансира се 21 пројекат енергетске санације), док су субвенција грађанима обезбеђене из зајма Светске банке у износу од 44,9 милиона евра (пројекат траје до краја 2027. године).

Обезбеђена су средства из ИПА фондова кроз техничку помоћ за јачање капацитета Управе за финансирање и подстицање енергетске ефикасности (5 милиона евра) са посебним фокусом на унапређење механизма подстицаја и акредитацију за коришћење средстава ЕУ (почетак имплементације 02. јун 2023. године, трајање 48 месеци). Буџетом су превиђена средства за обезбеђење кредита Европске банке за обнову и развој (ЕБРД) у висини од 50 милиона евра за пројекат „Енергетска санација стамбених, више-породичних зграда прикључених на систем даљинског грејања – Јавни ESCO Пројекат“. До сада је 20 општина изразило интересовање за учешће у овом програму који би се

фокусирао на стамбене зграде које су повезане на системе даљинског грејања. ЕБРД ће обезбедити бесповратна средства у висини од око 15 милиона евра за подршку пројекту. У циљу интензивнијег коришћења обновљивих извора енергије, покренуте су прве аукције, где је додељено 425,2 MW нових капацитета за ветроелектране и соларне електране. Укупан капацитет тих електрана износи 716,99 MW, са укупном вредношћу од 1 милијарде евра. Ово је само део реализације Плана система подстицаја коришћења обновљивих извора енергије за период 2023-2025. годину, који предвиђа укупну доделу подстицаја за изградњу 1,3 GW пројеката из обновљивих извора енергије. Наведеним Планом утврђен је оквирни временски план одржавања аукција, учесталост аукција, очекиване нове капацитете из обновљивих извора енергије, укупна подстицајна средства која ће се расподелити повлашћеним произвођачима. Србија ће већ у наредне 3 године имати преко 1000 MW нових капацитета из обновљивих извора енергије.

Наставити са спровођењем реформе цена и тарифа, као и других реформи у вези са енергетским државним предузећима, у складу са обавезама Србије у оквиру стенд-бај аранжмана договореног са ММФ-ом у децембру 2022.

Цена електричне енергије за гарантовано снабдевање повећана је 1. јануара 2023. године (просечно за 8%) и 1. маја 2023. године (просечно за 8%).

Цене природног гаса за јавно снабдевање повећане су од 1. јануара 2023. године (просечно за 11%), од 1. маја 2023. године (просечно за 10%) и од 1. новембра 2023. године (просечно за 10%).

У циљу даље либерализације енергетског тржишта, убрзати раздвајање свих енергетских предузећа у складу са правним тековинама ЕУ и, за сектор гаса, у складу са Акционим планом Србије; што се тиче Гастранса, обезбедити да регулаторни режим буде у складу са правним тековинама ЕУ и Акционим планом израђеним за отварање кластера 4 за енергију, климу и транспорт у преговорима о приступању ЕУ у децембру 2021.

Завршено је правно и функционално раздвајање оператора дистрибутивног система Електродистрибуција Србије доо.

У априлу 2023. је реализована измена правне форме ЈП „Електропривреда Србије“, Београд, у акционарско друштво – „Електропривреда Србије“ А.Д.

Народна скупштина донела је Закон о изменама и допунама Закона о енергетици у јулу 2023. године. Овим законом успоставља се Републичка комисија за енергетске мреже као самосталан и независан орган Републике Србије, за контролу оператора преносног система електричне енергије и оператора транспортног система природног гаса чији је оснивач Република Србија, док ће контролу над енергетским субјектима који обављају делатност производње, дистрибуције и снабдевања електричном енергијом, односно природним гасом, а чији је оснивач Република Србија, обављати Влада.

Законом су прецизиране одредбе којима ће се неспорно омогућити доказивање да контролу над оператором преносног система електричне енергије, односно оператора транспортног система природног гаса и друштва која обављају делатност производње, дистрибуције и снабдевања електричном енергијом, односно природним гасом, чији је оснивач Република Србија, не врши исто лице.

Закључком Владе Републике Србије од 16. маја 2021. године усвојен је Акциони план за реорганизацију ЈП „Србијас“ Нови Сад. До сада је спроведен низ активности на стварању услова за сертификацију оператора преносних система, од којих су најзначајније:

- пренос оснивачких права на оператора преносног система са ЈП Србијагас на Републику Србију,
- измена и допуна оснивачког акта ЈП „Србијагас“ и „Транспортгас Србија“ доо,
- именовање органа управљања ЈП „Србијагас“ и „Транспортгас Србија“ доо,
- оснивање и регистрација огранка ЈП „Србијагас“ (у погледу снабдевања), зависног друштва ЈП „Србијагас“ за снабдевање и упис у Агенцију за привредне регистре и почетак рада.

Горе поменути Планом предвиђене су измене и допуне релевантних прописа, којима би се обезбедила независност у остваривању права управљања у име Републике Србије, а којим би се обезбедила сертификација одвојених предузећа у области природног гаса.

Међуресорна Радна група за праћење спровођења Акционог плана за реорганизацију ЈП „Србијагас“ Нови Сад формирана је 10. јануара 2023. године, а задатак Радне групе је да прати спровођење Акционог плана за реорганизацију ЈП „Србијагас“ Нови Сад, са циљем анализе тренутне ситуације и идентификовања недостатака и активности које је потребно предузети како би се спровела потпуна реорганизација ЈП „Србијагас“ Нови Сад.

Законом о изменама и допунама Закона о енергетици из 2023. године омогућиће се, између осталог и, потпуна имплементација Директиве 2009/73/ЕК о заједничким правилима за унутрашње тржиште природног гаса и биће створени услови за сертификацију оператора транспортног система природним гасом „Транспортгас Србија“.

Агенција за енергетику Републике Србије, у складу са својим надлежностима, обезбеђује и прати да „Гастрас“ доо поштује одобрени обим изузећа и да обавља делатност транспорта у складу са издатим сертификатом и захтевима Трећег енергетског пакета прописа ЕУ пренетим у домаће законодавство.

б. Смањити сиромаштво значајним повећањем адекватности бенефиција из шеме финансијске социјалне помоћи (ФСП) за појединце и породице са децом и

У складу са Законом о социјалној заштити („Службени гласник РС”, бр. 24/11 и 117/22-УС), основица за одређивање новчане социјалне помоћи усклађује се са индексом потрошачких цена у претходних шест месеци, на основу статистичких података, два пута годишње, 1. априла и 1. октобра.

Од 1. априла 2022. године номинални износ новчане социјалне помоћи за појединца износи 9.580 динара (око 80 евра), што је за 465 динара (око четири евра) више у односу на октобар 2021. године. Номинални износ новчане социјалне помоћи за појединца у октобру 2021. године износио је 9.115 динара (око 76 евра).

Законом о буџету Републике Србије за 2023. годину („Службени гласник РС”, број 138/22) опредељена су средства за права у области социјалне заштите у износу који је усклађен са постојећим нормативним оквиром. Свака измена прописа, односно промена или повећање права значи и повећање средстава за исплату ових права. Потребно је сачекати ефекте примене Закона о социјалној карти („Службени гласник РС”, број 14/21) и евентуалне уштеде, што ће у условима буџетских ограничења допринети повећању новчане социјалне помоћи.

повећањем неопорезиве основице зарада која је близу или на нивоу једнаком минималној заради за раднике.

У документима фискалне стратегије о циљевима фискалне политике, који се односе на период од 2018. до 2024. године, предвиђено је смањење фискалног оптерећења рада

кроз смањење пореза и доприноса на зараде. Смањење фискалног оптерећења рада реализује се повећањем неопорезивог износа зараде и смањењем стопе доприноса за обавезно социјално осигурање, а све у зависности од створеног додатног фискалног простора који може да се искористи за смањење пореског оптерећења зарада.

Прогресивно опорезивање зарада остварује се тако што се порез не плаћа на зараде до висине прописаног неопорезивог износа. На овај начин ослобођене су од дела пореза најниже зараде тако што се порез не плаћа на прописани неопорезиви износ. Истичемо да је за 2023. годину повећан неопорезиви износ зараде са 19.300 динара (око 160 евра), колико је износио у 2022. години, на 21.712 динара (око 180 евра) месечно. Законом о изменама и допунама Закона о порезу на доходак грађана, који је донела Народна скупштина Републике Србије на седници одржаној 26. октобра 2023. године, прописано је повећање неопорезивог износа зараде са 21.712 динара (око 180 евра) на 25.000 динара (око 208 евра) месечно, са применом од 1. јануара 2024. године. Иначе, годишње се врши повећање неопорезивог износа зараде усклађивањем са годишњим индексом потрошачких цена.

Поред тога, прогресија се остварује и опорезивањем годишњим порезом на доходак грађана. Зараде (као и други приходи по основу рада) које физичка лица остваре у току календарске године, опорезују се и додатним годишњим порезом на доходак грађана по истеку календарске године. Предмет опорезивања годишњим порезом је доходак остварен у календарској години који је виши од прописаног неопорезивог износа (троструки износ просечне годишње зараде). Стопа годишњег пореза на доходак грађана је прогресивна и износи 10% за опорезиви доходак до износа шестоструке просечне годишње зараде и 15% за опорезиви доходак преко наведеног износа.

У оквиру мера фискалног растерећења зарада смањене су стопе доприноса за обавезно социјално осигурање, и то стопе доприноса за осигурање за случај незапослености, са 1,5% на 0,75% (на начин да је послодавац ослобођен од плаћања дела доприноса који се обрачунава и плаћа на његов терет у висини од 0,75%, док се на терет запосленог плаћа допринос по стопи од 0,75%) са применом од 1. јануара 2019. године и стопе доприноса за обавезно пензијско и инвалидско осигурање, са 26% на 25,5%, са применом од 1. јануара 2020. године и са 25,5% на 25%, са применом од 1. јануара 2022. године. Поред тога, додатно је смањена стопа доприноса за обавезно пензијско и инвалидско осигурање са 25% на 24%, са применом од 1. јануара 2023. године.

Наставити са олакшавањем прелаза из школе на радно место јачањем даљег стручног образовања, укључујући дуално стручно образовање, кроз ревидиране наставне планове и програме и обезбеђивање инфраструктуре која омогућава стицање практичних вештина.

За школску 2023/2024 годину развијено је 73 дуалних образовних профила са стандардима квалификација. Припремљена је методологија за израду планова и програма наставе и учења за дуалне образовне профиле. Методологија је у употреби и у складу са овом методологијом Завод за унапређивање образовања и васпитања развија нове планове и програме и модернизује постојеће. У складу са Законом о дуалном образовању, основ за доношење планова и програма наставе и учења представља стандард квалификације који утврђује секторско веће за одређени сектор рада, у складу са законом који уређује Национални оквир квалификација. Део сваког плана и програма наставе и учења за дуалне образовне профиле је „учење кроз рад“, које представља организован процес током кога ученици, под вођством и надзором инструктора и координатора учења кроз рад, у реалној радној околини код послодавца стичу компетенције за рад у одређеном занимању или групи занимања. У септембру 2023. године, усвојене су измене и допуне закона који регулишу дуално образовање и

Национални оквир квалификација. Неке од кључних измена и допуна односе се на повећање обухвата фонда сати учења кроз рад које ученици проводе у компанијама, вредновање квалитета учења кроз рад, увођење статуса тренинг центра за школе, увођење основа за финансијску подршку дуалном образовању која се остварује кроз помоћ школама и привреди ради школовања ученика за дефицитарна занимања.

Финализирати План примене Гаранција за младе у сарадњи са свим релевантним министарствима, њиховим агенцијама и заинтересованим странама, усвојити и покренути имплементацију Плана.

Нацрт плана имплементације Гаранције за младе је израђен и усаглашен са члановима Координационог тела, Стручне групе и коментарима Европске комисије.

Европска комисија је 11. септембра 2023. године на Предлог плана имплементације дала сагласност и одобрење да се настави са процедуром усвајања.

Обезбеђена су и додатна финансијска средства за Гаранцију за младе из буџета Републике Србије за 2024. годину, и у складу са тим у току је процес кориговања финансијског оквира у Предлогу плана имплементације, који ће Координационо тело упутити Влади на усвајање.

У складу са израђеним Планом имплементације Гаранције за младе, започете су припремне активности у погледу: јачања административних капацитета, израде платформе за регистрацију младих и друго, док ће процес пилотирања и укључивања младих у различите мере започети 2024. године и спроводиће се до краја 2026. године у изабраним филијалама Националне службе за запошљавање.

5. СТРУКТУРНЕ РЕФОРМЕ У ПЕРИОДУ 2024.-2026.

5.1. Конкурентност

а) Анализа главних препрека

5.1.1 Област ПОСЛОВНО ОКРУЖЕЊЕ И СМАЊЕЊЕ СИВЕ ЕКОНОМИЈЕ

Постигнута макроекономска и финансијска стабилност, претходна динамика раста, спроведене структурне реформе, створени фискални простор за правовремени и свеобухватни пакет мера омогућили су да током кризних година (услед пандемије, енергетске кризе, конфликта у Украјини, слабијим растом најзначајнијих трговинских партнера и поштравањем услова финансирања), Република Србија одржи пословање српских предузећа, очува ниво запослености и оствари кумулативни раст БДП од 9,5% у претходне три године.

Наставља се са предузимањем и спровођењем мера против неформалног пословања и рада у сивој зони. Усвојен је нови *Програм за сузбијање сиве економије 2023-2025. године* („Службени гласник РС”, број 21/23) почетком 2023. године у циљу јачања капацитета инспекција и прекршајних судова, унапређења поступка пореског надзора и пријаве, као и фискалног и административног растеређења привреде. Учешће неформалне запослености у укупној запослености смањено је са 22% у 2016. на 13,6% у 2022. години¹, између осталог, и због примене *Закона о поједностављеном радном ангажовању на сезонским пословима у одређеним делатностима* који обухвата послове у области пољопривреде. Од покретања електронске пријаве сезонских радника у пољопривреди, у Републици Србији је за четири године пријављено више од 75.500 сезонаца². Очекује се да изменама и допунама овог закона буду обухваћени послови и у другим делатностима (грађевинарство, угоститељство, туризам, послови помоћи у кући за потребе физичких лица). Успешно се спроводи нови Акциони план трансформације Пореске управе за период 2021– 2025. године, који дефинише стратешке смернице и временске рокове за активности потребне за стварање модерне пореске администрације, која ће, уз коришћење савремених електронских процеса, пружити бољу и свеобухватнију услугу пореским обвезницима и бољу контролу и наплату прихода, односно поспешити борбу против сиве економије.

Нови систем фискализације, (е-фискализација) доприноси побољшању пословног амбијента и смањењу сиве економије и обавезан је за све пореске обвезнике од маја 2022³. године. Систем функционише путем централизоване дигиталне платформе у оквиру Пореске управе, уз онлајн пренос и проверу података који се шаљу са фискалних каса у реалном времену.

Увођење централизованог система е-фактура доприноси смањењу сиве економије, унапређењу пословног амбијента и ПДВ јаза. Систем е-фактура омогућава смањење трошкова обраде фактура, смањење потребног времена за плаћање рачуна, унапређење прекограничне трговине и укупно смањење административног оптерећења привреде.

У току је израда система е-акциза и система електронских отпремница, који ће бити повезани и имаће могућност аутоматске размене података. На тај начин биће употпуњен компјутерски и информациони вертикални ланац који ће представљати одржив систем борбе против сиве економије.

¹ РЗС, Анкета о радној снази 2021, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20235695.pdf>

² <https://naled.rs/vesti-region-slozan-u-uvodjenju-elektronske-prijave-za-sezonske-radnike-7973>

³ Обавеза слања, примања, обраде и чувања е-фактура између субјеката јавног сектора (Г2Г) и субјеката приватног сектора који послују са јавним сектором (Б2Г) почела је 1. маја 2022. године, док је обавеза субјеката јавног сектора који послују са приватним сектором, почео је 1. јула 2022. Од 1. јануара 2023. године, сви субјекти приватног сектора постали су обвезници коришћења система (Б2Б).

Приступ финансирању малих, средњих предузећа и предузетника (у даљем тексту: МСПП) из године у годину се побољшава. Мала и средња предузећа учествују са 60% у производњи пословног сектора без пољопривреде. Правни оквир у области финансирања унапређен је доношењем *Закона о отвореним инвестиционим фондовима са јавном понудом* („Службени гласник РС”, број 73/19) и *Закона о алтернативним инвестиционим фондовима* („Службени гласник РС”, број 73/19), којима се омогућавају алтернативни извори финансирања⁴. Системско праћење кредитирања МСПП на месечном нивоу показује константно побољшање услова финансирања МСПП (ниже каматне стопе, дужа рочност кредита, већи обим кредита). Побољшани услови финансирања довели су до веће конкурентности сектора МСПП, чија је продуктивност (однос БДВ по запосленом) већа за 19,2% у 2022. у односу на 2021. годину⁵. Ради подршке привредним субјектима, нарочито МСПП, континуирано се спроводе програми финансијске подршке за које се сваке године из буџета издваја све већи износ бесповратних средстава. Када је у питању повећање нивоа коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, сертификацији производа и система менаџмента, спроводи се Програм подршке развоју конкурентности, како би се привредни субјекти подстакли да више користе услуге у области инфраструктуре квалитета и тиме унапреде своју конкурентност, како на домаћем, тако и на иностраним тржиштима. Бесповратна средства и субвенције су такође доступни из других програма финансираних јавним средствима и фондова ЕУ, и све чешће се комбинују са кредитним средствима комерцијалних банака, развојних финансијских институција и међународних финансијских институција. Применом *Стратегије индустријске политике Републике Србије од 2021 до 2030. године* („Службени гласник РС”, број 35/20) даље ће се унапређивати конкурентност домаће индустрије, пре свега у сектору МСПП. Такође, применом нове *Стратегије за развој МСПП за период од 2023-2027. године* („Службени гласник РС”, број 97/23) са пратећим акционим планом радиће се на побољшању приступа финансирању.

Транспарентност процеса јавних набавки ојачана је успостављањем е-платформе и увођењем обавезе електронске комуникације и електронске размене података у поступцима јавних набавки у складу са Законом о јавним набавкама који је усвојен 2019. године. Портал јавних набавки омогућава наручиоцима да састављају и објављују планове и обавештења на Порталу, објављују конкурсну документацију и одлуке у поступцима јавних набавки, као и друге опције и функционалности као што су: **е-подношење понуда, е-аукције, динамички систем набавке, е-планирање, е-жалбе и е-каталог.** Преко новог Портала јавних набавки, олакшано је прикупљање и евидентирање података о свим поступцима покренутим по одредбама овог закона. Закључено је 251.949 уговора у 2022. години (37,7% више него претходне године) укупне вредности 662,7 млрд. динара (18,4% више него 2021. године; 9,3% БДП), што су рекордне вредности⁶. Отворених поступака било је 97,8%, а преговарачких поступака без објаве јавног позива само 1,3% укупне вредности у 2022. години. Скраћено је просечно трајање отвореног поступка јавне набавке на 47 дана у 2022. (48 у 2021.), а просечан број понуда по поступку јавне набавке задржао је вредност од 2,5 и у 2022. години⁷.

Поред запаженог напретка у смањењу административног терета на привреду последњих година, пословно окружење у Републици Србији и даље је оптерећено

⁴ Препорука 4. ЕКОФИН Савета из маја 2019. године: „Усвојити посебне законе о алтернативним инвестиционим фондовима (investment vehicles)”

⁵ РЗС, Предузећа у Републици Србији, према величини, 2021. и 2022., обрада РСЈП

⁶ Укупан број и укупна вредност уговора закључених у 2022. години, обухвата број и вредност како уговора закључених применом одредби ЗЈН, тако и уговора закључених применом одредби ЗЈН/2015

⁷ Канцеларија за јавне набавке, Годишњи извештај о јавним набавкама у РС за 2022. <https://jnportal.ujn.gov.rs/annual-reports-ppo-public>

трошковима и компликованим административним поступцима. Административно оптерећење привреде у Републици Србији смањено је на 2,95% БДП у 2021. години⁸, са 4,07% БДП у 2010. години. Доношењем *Закона о накнадама за коришћење јавних добара* („Службени гласник РС”, бр. 95/18, 49/19), обједињене су на једном месту све накнаде које се плаћају за коришћење природних богатстава, добара од општег интереса и добара у општој употреби (ове накнаде су биле предмет уређивања у 19 посебних закона), а у току је и успостављање јавног регистра непореских намета. У периоду 2019-2022. године, у оквиру *Програма за поједностављење административних поступака и регулативе „е - ПАПИР”*⁹, пописано је више од 3.500 административних поступака за привреду и грађане и више од 2.300 административних захтева у надлежности више од 100 органа јавне управе, дигитализоване су 64 услуге јавне управе, а оптимизирана су 393 административна поступака (од којих је 21 поступак укинута), чиме је постигнута уштеда за привреду око 33 милиона евра годишње. Укупно је дигитализовано 86 услуга јавне управе у периоду 2019-2023. године од чега 22 услуге јавне управе у 2023. години. На основу *Закона о Регистру административних поступака* („Службени гласник РС”, број 44/21) и *Уредбе о вођењу, функционисању и утврђивању података који се уписују у Регистар административних поступака* („Службени гласник РС”, број 84/22), успостављен је *Регистар административних поступака*, као и његов јавно доступни портал, на којем су од марта 2023. године доступне информације о административним поступцима за грађане, где се тренутно могу наћи потребне информације за више од 2.800 поступака за привреду и грађане (образац захтева, потребна документација, трошкови поступка, доступност електронске услуге и др.), што омогућава привреди додатну уштеду у времену и новцу и унапређује правну сигурност, предвидљивост и уједначеност поступања јавне управе.

Смањује се оптерећеност правосудног система. Доношењем *Одлуке о проглашењу Акта о промени Устава Републике Србије* („Службени гласник РС”, број 16/22) створени су услови за јачање независности и одговорности правосудја и даље оснаживање владавине права. У Републици Србији постоји 159 судова са 2.503 судија који су ефективно радили у 2022. години (просечна старост 52 године у 2021. и у 2022. години). Број просечно решених предмета по једном судији износио је 852 у 2022. (963 у 2021. години). Примљено је укупно 1,8 милиона предмета у 2022. (723 по судији), што је мање него 2021. (958 укупно примљених предмета по судији). Иако је и даље висок, број нерешених предмета континуирано се смањује (мање од 1,2 милиона у 2022. са 3,2 милиона у 2012. години), као и потребно време за решавање предмета (201 дан у 2022. и 226 дана у 2021. са 534 дана у 2012. години). У циљу смањења броја нерешених предмета старијих од три године од дана подношења иницијалног акта, донет је Јединствени програм решавања старих предмета у Републици Србији 2021-2025. године.¹⁰

Постигнут је евидентан напредак у транспарентности и поузданости регулаторног оквира, али остају структурни изазови које треба решавати. **Република Србија се налази на 15. месту (од 193 државе чланице УН) према индексу еПартиципације** (скок за 26 позиција) у извештају УН о развоју еУправе за 2022. (*United Nations eGovernment Development Survey 2022*), а само три чланице ЕУ (Данска, Финска и Естонија) имају партиципативнију онлајн интеракцију државе и грађана.

⁸ Мерење административних трошкова у Републици Србији за 2021. годину окончано је почетком октобра 2022. Извештај о мерењу административних трошкова у Републици Србији за 2021. годину доступан је на сајту Републичког секретаријата за јавне политике.

⁹ Програм за поједностављење административних поступака и регулативе „е - ПАПИР” спроводи се у континуитету од 2019. године. Први програм усвојен је за период 2019-2021, а нови Програм за поједностављење административних поступака и регулативе „е-ПАПИР” за период 2023-2025, заједно са Акционим планом за његово спровођење, усвојен је 04. маја 2023. године. <https://rsjp.gov.rs/sr/vesti/usvojen-program-za-pojednostavljeni-d1%98enje-administrativnih-postupaka-i-regulative-e-papir-za-period-2023-2025-godine/>

¹⁰ Годишњи извештај о раду судова у Републици Србији 2022., <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/godi%C5%A1nji-izve%C5%A1taj-o-radu-sudova>

Равноправнијем учешћу јавности, пре свега грађана у процесу припреме и усвајања прописа и докумената јавних политика доприноси **портал еКонсултације** (саставни део портала еУправа функционалан од децембра 2021. године). Број грађана који користе портал расте и до краја октобра 2023. износи 342 (183 крајем 2022. године). Од пуштања у рад, на порталу „еКонсултације” спроведене су или се спроводе консултације и јавне расправе за 59 докумената јавне политике и 91 пропис. Даљем јачању ефикасности рада имаоца јавних овлашћења, транспарентности и партиципације, допринеће и **е-Простор** као електронски систем размене дигиталних података између ималаца јавних овлашћења у поступку припреме, координације и праћења израде просторних и урбанистичких планова, намењен, такође, спровођењу планских процедура које обухватају учешће јавности, стручну контролу и контролу усклађености планских докумената, као и њиховој доступности, објављивању и чувању. Према члану 166. *Закона о планирању и изградњи* („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 - исправка, 64/10 - УС, 24/11, 121/12, 42/13 - УС, 50/13 - УС, 98/13 - УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19 - др. закон, 9/20, 52/21, 62/23) за успостављање система е-Простор биће надлежна Агенција за просторно планирање и урбанизам Републике Србије чије је формирање у току.

5.1.2 Област РЕФОРМА ПРЕДУЗЕЋА У ДРЖАВНОМ ВЛАСНИШТВУ

Нов *Закон о управљању привредним друштвима која су у власништву Републике Србије* („Службени гласник РС”, број 76/23) је ступио на снагу 15. септембра 2023. године, а почеће да се примењује 12 месеци од ступања на снагу (осим појединих одредаба). Овим Законом се први пут на јединствен начин уређује управљање предузећима која су у власништву Републике Србије с обзиром да су до сада јавна предузећа и друштва капитала која обављају делатност од општег интереса имала посебан правни режим (*Закон о јавним предузећима*), док су остала државна предузећа примењивала *Закон о привредним друштвима*. Најзначајније новине, уређене горе наведеним Законом, односе се на централизовано власничко управљање - Министарство привреде ће бити орган државне управе, који обавља централизовану власничку функцију, уз изузетке предузећа у области енергетике. Уводи се нов начин праћења успешности пословања државних предузећа, у смислу да Министарство привреде сваке године утврђује план општих годишњих циљева и кључних показатеља учинка друштава капитала за свако друштво посебно и прати реализацију истих. Даље, органи друштва капитала ће имати обавезу да се стручно усавршавају из области корпоративног управљања. Утврђена је обавеза транспарентног пословања државних предузећа, доношења етичког кодекса друштва капитала, као и примене Кодекса корпоративног управљања друштава капитала који ће донети Влада. Закон утврђује основу за даљу дигитализацију евиденција кроз успостављање Јединствене евиденције корпоративног управљања друштава капитала и даље развијање информационе платформе за планирање, праћење спровођења, координацију рада и извештавање друштава капитала у државном власништву.

5.1.3 Област РЕФОРМЕ У ОБЛАСТИ ЕКОНОМСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Република Србија није у потпуности интегрисана у међународни економски систем с обзиром да још увек није приступила Светској трговинској организацији (СТО). У оквиру мултилатералне компоненте приступања (системска питања) преостало је једино отворено питање забране спољнотрговинског промета производа од генетички модификованих организама и доношење *Закона о изменама и допунама Закона о генетички модификованим организмима* („Службени гласник РС”, број 41/09), што представља једну од препрека за окончање процеса приступања СТО. Истовремено, треба да се оконча неколико билатералних преговора о приступу тржишту у оквиру

СТО, који се воде са појединим државама чланицама организације, међу којима су и Русија и Украјина, што представља отежавајућу околност.

Регионална сарадња, један од приоритета Републике Србије и основа за економски раст и одржање и повећање стабилности, заснована је, између осталог, и на Споразуму о слободној трговини у Централној Европи (СЕФТА). Сталан напредак и продубљивање регионалне сарадње, посебно кроз регионалне иницијативе и надградњу СЕФТА, доприноси и интеграцији овог дела Европе у ЕУ. **Олакшање трговине робом** и услугама спроводи се спроводи у складу са СЕФТА *Додатним протоколима 5 и 6*. Договорен је текст Одлуке о признавању статуса овлашћених привредних субјеката за Републику Србију, Републику Молдавију, Републику Северну Македонију и Републику Албанију (*АЕОS Authorized Economic Operators*), Одлуке о успостављању ветеринарске радне групе, Одлуке о олакшавању електронске трговине, Одлуке о услугама достављања пошиљки, Одлуке о признавању професионалних квалификација, Одлуке о превенцији неоправданог геоблокирања, Одлуке о трговинским аспектима права интелектуалне својине, Одлуке о формирању поткомитета за права интелектуалне својине, Одлуке о формирању СЕФТА тела и Одлуке о функционисању Секретаријата СЕФТА и чека се њихово усвајање. У току су преговори о Одлуци о хармонизацији ветеринаског сертификата, Одлуци о успостављању електронског система за олакшање управљања царинским ризиком, Одлуци о признавању резултата оцењивања усаглашености индустријских производа, Одлуци о олакшавању трговине услугама које пружају туристичке агенције и туристички оператери и Одлуци о правилима за прописе о услугама. СЕФТА Зелени коридори успешно функционишу на свим прелазима између СЕФТА страна и предузимају се кораци за њихово повезивање са прелазима са ЕУ. Такође, предузети су кораци за убрзање кретања робе и скраћења процедура (пробно достављање нотификација о пошиљкама које прате ветеринарски и фитосанитарни сертификати кроз систем за електронску размену података, а ради се и на хармонизацији радних времена царинских и инспекцијских служби на прелазима).

Након потпуног опоравка спољнотрговинске робне размене у 2021. години од шока изазваног пандемијом, настављен је снажан раст и у 2022. години. Укупна спољнотрговинска робна размена се повећала за 31,2% мг у 2022. години (66,6 млрд. евра)¹¹, односно већа је за 10,4% од вредности оствареног БДП-а Србије у истој години. Извоз од 27,6 млрд. евра у 2022. години, бележи раст за 26,3% мг, док је увоз порастао за 34,8% (39 млрд. евра), тако да је спољнотрговински дефицит (11,4 млрд. евра) повећан за 61,2% мг, односно извозом је покривено 70,6% увоза у 2022. години (75,6% у 2021. години). Висок раст извоза резултат је раста екстерне тражње услед опоравка привреда главних спољнотрговинских партнера, након примене рестриктивних мера у борби против пандемије, активирања нових извозно оријентисаних капацитета услед високог прилива страних директних инвестиција из претходног периода, као и наставка тренда раста извозних цена. На опоравак спољнотрговинске размене указују и већи извоз Републике Србије за 8,2% мг и смањење увоза за 5,1% мг **током седам месеци 2023.** (16,8 млрд. евра и 21,4 млрд. евра, респективно), у односу на исти период 2022.¹² године.

Дефицит текућег рачуна платног биланса износио је 6,9% БДП у 2022. години и виши је за 83,7%, пре свега због повећања дефицита робне размене за 55,6% и повећања дефицита примарног дохотка за 45,8%¹³. Текући дефицит је у највећој мери био покривен нето приливом страних директних инвестиција (4,3 млрд. евра).

¹¹ РЗС, Спољнотрговинска робна размена 2022, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20231197.pdf>

¹² РЗС, Спољнотрговинска робна размена јул 2023, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20231242.pdf>

¹³ Народна банка Србије, Платни биланс 2022, https://nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/statistika

Најважнији спољнотрговински партнери Републике Србије су они са којима има потписане споразуме о слободној трговини (ССТ): ЕУ-27, СЕФТА, ЕФТА, Евроазијска економска унија и Турска. Током осам месеци 2022. око 80% укупне размене са светом обављало са партнерима са којима су потписани ССТ, а скоро 87% српског извоза се пласирало управо на ова тржишта. У току су преговори са Египтом, Јужном Корејом и Уједињеним арапским емиратима о ССТ, док су преговори са Кином закључени крајем 2023. године.

Управа царина Министарства финансија активно ради на аутоматизацији увоза и извоза, уз подршку кроз ИПА, који ће омогућити да се царински поступци спроводе у безпапирном окружењу за царину и привреду, чиме ће се поспешити раст спољне трговине, обезбедити бржи проток робе, смањити трошкови пословања и додатно унапредити јавне финансије.

Са земљама чланицама ЕУ-27 одвијало се 58,7% укупне размене Републике Србије у 2022. години, при чему је извоз роба у ЕУ остварио раст од 25,7% мг (17,7 млрд. ЕУР)¹⁴. Извоз роба у ЕУ повећан је за 3,62 млрд. евра у 2022. години или 25,7% мг, уз раст трговинског дефицита од 50,4% мг. Током седам месеци 2023. године, учешће ЕУ у укупној робној размени Републике Србије износи 59,9% (23 млрд. евра), што је за 1,8% више у односу на исти период 2022. године¹⁵. Због раста извоза од 6,6% мг и пада увоза од 2,1% мг у истом периоду је смањен трговински дефицит у размени са ЕУ за 38% мг (0,9 млрд. евра). **Последице увођења заштитних мера (квота за увоз) од стране ЕУ у јануару 2019. на одређене групе производа од челика и гвожђа на период од три године, и пада међународне тражње за овим производима услед пандемије, још увек се осећају. Увођење нове регулативе контроле емисије угљен-диоксида (декарбонизација) у ЕУ може утицати на извоз ових производа у наредном периоду.**

Са **странама СЕФТА** остварен је суфицит у размени од 2,36 млрд. евра у 2022. (већи за 11,3% мг) који је резултат углавном извоза: електричне енергије, житарица и производа од њих, нафте и нафтних деривата, гвожђа и челика и пића. Покривеност увоза извозом је 216,5% у 2022. години.

5.1.4 Област ПОЉОПРИВРЕДА, ИНДУСТРИЈА И УСЛУГЕ

Релативно високо учешће БДВ сектора пољопривреде, шумарства и рибарства у укупном БДП Републике Србије (у просеку 6,2% у периоду 2017-2022.)¹⁶ у односу на просек ЕУ (1,3% БДП у 2021.)¹⁷ делимично је одраз повољних природних услова (географска позиција, природна богатства, климатски фактор) и ресурса за пољопривредну производњу (коришћено пољопривредно земљиште чини око 40% територије). Пољопривредни потенцијал није у потпуности искоришћен услед недовољне технолошке развијености у свим пољопривредним гранама и слабе насељености руралног подручја. Са друге стране, уочљиво је да је у односу на пре пет година, приход спољнотрговинске размене у пољопривреди вишеструко увећан, што је директно допринело расту БДП. **У пољопривреди ради око 15% укупног броја запослених у 2022. години (205,2 хиљада формално запослених, али и 225,5 хиљада неформално запослених)¹⁸ што је знатно изнад просека ЕУ (4%¹⁹). Поједностављење радног ангажовања лица и плаћања пореза и доприноса за рад на пословима који су**

¹⁴ РЗС, Спољнотрговинска робна размена 2022, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20231197.pdf>

¹⁵ РЗС, Спољнотрговинска робна размена јул 2023., <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20231242.pdf>

¹⁶ РСЗ, Бруто додата вредност по делатностима, обрада РСЈП, <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/0902010301?languageCode=sr-Cyrl>

¹⁷ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Enlargement_countries_-_agriculture,_forestry_and_fisheries_statistics

¹⁹ OECD (2021), Competitiveness in South East Europe 2021: A Policy Outlook, Competitiveness and Private Sector Development, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/dcbc2ea9-en>

сезонског карактера у овој делатности, допринело је повећању регистроване запослености.

Остварена вредност извоза пољопривредно-прехранбених производа била је преко **4,8 млрд. евра у 2022. години (скоро петина укупног извоза)**, а остварена вредност увоза преко 3,2 млрд. евра. Тренд раста суфицита у размени пољопривредно-прехранбених производа настављен је и током 2022. године (скоро 1,6 млрд. евра), као и покривеност увоза извозом (155%)²⁰. Међутим, поред повећања учешћа прерађевина у структури извоза пољопривредно-прехранбених производа у претходних 10 година, у **структури овог извоза и даље доминирају примарни пољопривредни производи са учешћем од 61% у 2022. години**, али је ниже од последњег петогодишњег просека (73%)²¹.

Економска слабост највећег броја пољопривредних субјеката уз постојање ниске техничко-технолошке опремљености представља главни изазов на путу развоја пољопривредне делатности у Републици Србији. Највећи број газдинстава је мале или средње величине која се баве екстензивном производњом, без специјализоване производње у одређеном сектору. Газдинства до 5 ха чине 71,5% од укупног броја, док је просечна површина коришћеног пољопривредног земљишта на нивоу Републике Србије 6,2 ха²² (у ЕУ у просеку 17,4 ха 2020. године). Фарме ове величине су премале да би биле конкурентне, како за директну продају на европском тржишту, тако и за продају сировина за прераду.

Самосталан рад без тенденције ка удруживању, недовољан ниво инвестиција у пољопривреду и фрагментисан тржишни ланац ограничавају развој пољопривредне делатности. Очекује се да процес комасације допринесе повећању обрађености пољопривредног земљишта, инвестиција, продуктивности и запошљавања у пољопривреди. Процес комасације који је уређен *Законом о пољопривредном земљишту* („Службени гласник РС“, бр. 62/06, 65/08-др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18- др. закон), потребно је додатно унапредити, како би се смањило просечно трајање поступка од усвајања програма комасације од стране скупштине ЈЛС до увођења власника у посед за комасациона подручја. Комасација мора бити пропраћена и изградњом пољопривредне инфраструктуре - мреже пољских односно некатегорисаних путева, а у зависности од разлога због којег је покренута, комасација може бити пропраћена и изградњом јавних путева, мреже за наводњавање и одводњавање и др. **Учешће наводњаваних површина износи 4,6% укупне површине коришћеног пољопривредног земљишта**²³(око 8% у Европи у 2016. години²⁴). Кроз покренуте и планиране инвестиционе пројекте стварају се услови за наводњавање близу 100.000 ха додатног пољопривредног земљишта. Нето прилив СДИ у пољопривреду кумулативно је износио 482 милиона евра у периоду 2015-2022. године, односно свега 1,9% укупног прилива СДИ у Републику Србију²⁵.

Средином 2023. године усвојен је Закон о потврђивању Секторског споразума између Владе Републике Србије и Европске комисије о механизмима примене финансијске помоћи Уније Републици Србији у оквиру инструмента за претприступну помоћ у области подршке програма руралног развоја (**ИПАРД III**) („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 4/23). Кроз овај пакет подршке, домаћим

²⁰ РСЗ, Саопштење број 197 17.07.2023.

²¹ МПШВ, Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији у 2022. <http://www.minpolj.gov.rs/download/ZK-2022-I-knjiga.pdf>

²² РСЗ, Анкета о структури пољопривредних газдинстава, 2018 – Земљиште, Београд, 2019

²³ РСЗ, Анкета о структури пољопривредних газдинстава, 2018 – Земљиште, Београд, 2019

²⁴ Еуростат, Агроеколошки индикатор – наводњавање, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained>

²⁵ НБС, Страна директна улагања, нето обавезе, по делатностима, обрада РСЈП, https://nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/

пољопривредницима ће у наредним годинама бити на располагању 377,1 милиона евра бесповратних средстава, од чега је 288 милиона евра из буџета ЕУ.

Корисници подршке морају бити уписани у Регистар пољопривредних газдинстава (ПГ) како би могли да конкуришу за средства из националног буџета или из ИПАРД фонда. Тренутно је у Регистар ПГ уписано 446.774 активних ПГ²⁶ од чега је 99% регистровано у статусу породичног ПГ, док статус правног лица или предузетника има само 0,8% и 0,2% регистрованих ПГ, респективно.

Будући правни оквир у области пољопривреде укључиће циљеве и активности Европског зеленог договора (*The European Green Deal*), у смислу успостављања праведног, здравог и еколошки прихватљивог тржишног ланца прехранбених производа, а кроз активности смањења употребе пестицида, вештачког ђубрива и антибиотика, као и смањења ризика њиховог коришћења с једне стране, и унапређења заштите животне средине и очувања биодиверзитета, с друге стране. Све инвестиције у механизацију и опрему које су предмет подршке (кроз ИПАРД мере) морају да задовоље стандарде који се тичу емисије штетних гасова. У оквиру ИПАРД мера уведена су и авансна плаћања како би се повећала искоришћеност средстава. Планирано је поједностављење и дигитализација седам административних поступака у области пољопривреде до краја 2023. године.

Индустријска производња одржава ниво упркос неповољним условима услед сукоба у Украјини, а који се у највећој мери тичу повећања цене енергената, недостатка сировина из увоза, прекида трговинских ланаца и смањења тражње (међугодишњи раст индустрије 1,8%, прерађивачке индустрије 1,4% у 2022. години²⁷, односно раст индустрије 1,7%, а пад прерађивачке индустрије 1,0% у периоду јануар-јун 2023. године). Учешће индустрије у стварању укупног БДВ износило је 21,9%²⁸, док учешће СДИ у прерађивачку индустрију износи 34,6% укупних СДИ у 2022. години²⁹. Упркос ризику да криза произведе озбиљне поремећаје на тржишту рада, запосленост у прерађивачкој индустрији је очувана и повећана за 0,5% у 2022. години³⁰, а такав тренд је настављен и у 2023. години када је у другом кварталу забележен раст од 1,8% (9.085 лица) у односу на просек из 2022. године³¹. Раст извоза прерађивачке индустрије износи 22,8%, а увоза 23,9% у 2022. години. Извоз прерађивачке индустрије је повећан за 9,6%, док је увоз забележио пад од 6,1% мг у периоду јануар-јун 2023³² године.

Услужне делатности настављају да расту уз присутна дивергентна кретања појединих делатности. Остварен је рекордан трговински суфицит услужног сектора од око 2,3 млрд. евра у 2022. години (раст од 65,5% мг). Сектор услуга, којег карактеришу позитивна кретања у 2022. години, бележи допринос расту БДП од 0,7 п.п. у првом кварталу 2023. године³³, пре свега услед раста информационо-комуникационих услуга. Раст извоза услуга од 27,9% мг током шест месеци 2023. године праћен је растом готово свих услужних делатности, при чему је извоз услуга транспорта и ИКТ обезбедио најзначајнији позитиван допринос (раст од 33,4% и 39,6% мг, респективно)³⁴.

Остварен је извоз ИКТ услуга у вредности од 2,7 млрд. евра (међугодишњи раст-од 45%), док је увезено ИКТ услуга у вредности од 733 милиона евра у 2022. години, те је

²⁶ Портал отворених података, <https://data.gov.rs/sr/datasets/rpg-broj-svikh-registrovanikh-poljoprivrednikh-gazdinstava-aktivna-gazdinstva/> *без података за Косово и Метохију

²⁷ РЗС, Индекси индустријске производње, децембар 2022., <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231027.html>

²⁸ РЗС, Национални рачуни, сталне цене <https://www.stat.gov.rs/oblasti/nacionalni-racuni/>

²⁹ НБС, Страна директна улагања, нето обавезе, по делатностима, 2022., https://www.nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans

³⁰ РЗС, Регистрована запосленост, 2022., обрада РСЈП, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231025.html>

³¹ РЗС, Регистрована запосленост, II квартал 2023., обрада РСЈП, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231209.html>

³² РЗС, Спољнотрговински робни промет, јун 2023., <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20231208.pdf>

³³ РЗС, Национални рачуни, <https://www.stat.gov.rs/oblasti/nacionalni-racuni/>

³⁴ НБС, Платни биланс, https://nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/

остварен суфицит од 1,9 млрд. евра. Највећи партнери за извоз ових услуга су земље ЕУ (посебно Немачка) и САД. Остварена вредност извоза ИКТ услуга износи 1,6 млрд. евра у шест месеци 2023. године.

Подстицаји туристичком сектору и улагања у инфраструктуру утицали су на успешан опоравак и даљи развој сектора туризма након пандемије. Девизни прилив од туризма износио је 2,5 млрд. евра у 2022. години, што је пораст од 56% у односу на 2021. годину и 73,3% више од нивоа у 2019. години³⁵. Растући тренд изражен бројем туристичких ноћења настављен је у 2022. години, када је забележено 12,2 милиона ноћења или 50% више него 2021. године³⁶. Иако су домаћи туристи поново остварили доминантан број ноћења, и страни туристи су гостовали у нашој земљи у готово дупло већем броју (4,9 милиона) него у 2021. години. У периоду јануар-август 2023. године укупан број долазака туриста је износио 2.789.922 (раст од 11,4% у односу на исти период 2022. године), док је укупан број ноћења био 8.520.376 (раст од 6,4% у односу на исти период 2022. године). У периоду јануар-јун 2023. године девизни прилив од туризма је у порасту за 10,3% мг (1,3 млрд. евра). Подстицај развоја домаћег туризма кроз доделу ваучера за субвенционисано коришћење услуга смештаја у угоститељским објектима на територији Републике Србије је настављен и у 2023. години - обезбеђено је 300.000 ваучера у вредности 5.000 динара по ваучеру (око 43 евра), од којих је подељено 262.546 до октобра 2023. године, а реализовано 222.560 ваучера.

Е-трговина, делатност која је нарочито добила на значају током пандемије, наставља узлазни тренд. Реализовано је 41,9 милиона трансакција у 2022. години употребом платних картица преко интернета за куповину роба и услуга у одабраним валутама, што је за 35,5% више него 2021. године, при чему су динарске трансакције платним картицама повећане за 33,9% мг (на 30,3 милиона трансакција у 2022. са 22,6 милиона у 2021. години)³⁷. Истовремено, смањен је број приговора потрошача на онлајн куповину (1.604 у 2022. наспрам 1.673 у 2021. години)³⁸. Позитивне тенденције е-трговине настављене су и током првог тромесечја 2023. године (12,2 милиона трансакција куповине роба и услуга на интернету извршених платним картицама, што је раст од 27,3% мг). Повећао се и укупан број виртуелних продајних места којих је било укупно 3.178 на крају 2022. (2.774 на крају 2021. године), односно 3.610 виртуелних продајних места на крају првог тромесечја 2023. године³⁹.

5.1.5 Област ИСТРАЖИВАЊЕ, РАЗВОЈ И ИНОВАЦИЈЕ

Иновациони екосистем у Републици Србији се континуирано унапређује, што се одражава на напредовање Републике Србије на ранг листама међународних индекса иновативности. Република Србија виђена је као иноватор у успону (*emerging innovator*) мерено сумарним индексом иновативности (*European Innovation Scoreboard 2023*) који износи 63,2% у односу на просек ЕУ у 2023. години. Индекс иновативности за Републику Србију је повећан за 15,1 п.п. у периоду 2016-2022. (у односу на резултате ЕУ у 2016), што је више од повећања овог индекса за ЕУ који износи око 8,5 п.п. у истом временском периоду, чиме разлика у перформансама Републике Србије у односу на просек ЕУ постаје све мања.

³⁵ НБС, Платни биланс, https://nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/

³⁶ РЗС <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20238002.pdf>

³⁷ НБС, Платне трансакције куповине робе и услуга преко интернета, <https://nbs.rs/sr/ciljevi-i-funkcije/platni-sistem/statistika/>

³⁸ Министарство трговине, туризма и телекомуникација, Извештај о раду Националног регистра потрошачких приговора за 2021. годину

³⁹ НБС, https://nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/platni-sistem/statistika/el_novac/prihvatna_mreza.xlsx

Република Србија се налази на 53. месту, од 132 земље, према Глобалном индексу иновативности⁴⁰ за 2023. годину (*The Global Innovation Index 2023*) и у односу на претходну годину бележи раст за две позиције. Република Србија је на 32. месту у Европи, од 39 земаља, што је добар резултат имајући у виду да је то део света са највећом концентрацијом земаља са високоразвијеним иновационим екосистемима – 15 глобалних иновационих лидера долази одавде. **У категорији земаља са вишим средњим нивоом дохотка (*upper middle-income*), коју чине 33 државе, Република Србија је у првих десет земаља.**

Реформе научно-истраживачког и иновационог система у Републици Србији претходних година подржане су **усвајањем законодавног оквира**: *Закон о Фонду за науку Републике Србије* („Службени гласник РС”, број 85/18); *Закон о науци и истраживањима* („Службени гласник РС”, број 49/19); *Закон о иновационој делатности* („Службени гласник РС”, број 129/21), као и **стратегија**: *Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”*, са Акционим планом за период 2021. до 2023. године („Службени гласник РС”, број 10/21); *Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период од 2020. до 2027. године* („Службени гласник РС”, број 21/20), *Стратегија развоја стартап екосистема Републике Србије за период од 2021. до 2025. године* („Службени гласник РС”, број 125/21), *Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020–2025. године* („Службени гласник РС”, број 96/19). Препознате **слабости и претње** у овом домену, **отклањају се променом система финансирања науке и истраживања, значајним улагањима у научно-истраживачку инфраструктуру, као и већом оријентисаношћу научних истраживања ка привреди.**

Средства за интеграцију истраживачке мреже Републике Србије у европске и глобалне мреже и даље су недовољна, иако се последњих година повећавају улагања у истраживање и развој. Укупна издвајања за науку у Републици Србији износила су 0,99%⁴¹ БДП у 2021. (за 0,08 п.п. више у односу на претходну годину) и душло су нижа од просека у ЕУ-27 (2,27%⁴² БДП у 2021). Улагања пословног сектора износе 0,45% БДП, што је знатно испод просека ЕУ-27 (1,5% БДП у 2021⁴³).

Отворене су и бројне могућности институцијама и компанијама у Републици Србији за учествовање у програму Хоризонт Европа и другим програмима ЕУ (EUREKA и COST). Од почетка реализације програма Хоризонт Европа, 253 институције/организације из Републике Србије су добиле финансирање за 196 пројекта са укупним буџетом од 68,9 милиона евра⁴⁴.

Уведен комбиновани институционално-пројектни модел финансирања омогућио је вишегодишње планирање активности научноистраживачких институција. Подршка научноистраживачкој делатности се пружа кроз активности **Фонда за науку** који **управља компететивним пројектним позивима** на основу којих је до сада подржано 415 пројеката са 79,5 милиона евра, на којима учествује више од 2.700 истраживача. Фонд за науку тренутно спроводи 10 програма, од којих је осам у фази имплементације, а два у фази евалуације⁴⁵.

Стварање иновација, јачање везе између науке и привреде, оснивање нових и оснаживање постојећих предузећа са иновативним потенцијалом, различитим

⁴⁰ Годишња ранг листа земаља по капацитету и успеху у иновацијама, коју објављује Светска организација за интелектуалну својину (World Intellectual Property Organization). Састоји се од 81 показатеља, груписаних у иновациона улагања (innovation inputs) и резултате иновација (innovation outputs)

⁴¹ РЗС <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/100109?languageCode=sr-Cyrl>

⁴² Eurostat <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tsc00001/default/table?lang=en>

⁴³ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/1/16/R_and_D_expenditure_Excel_V3.xlsx

⁴⁴ Извештај о спровођењу Акционог плана за спровођење Програма Владе 2023-2026

⁴⁵ <https://fondzanauku.gov.rs/>

финансијским инструментима **подржава Фонд за иновациону делатност**. Од оснивања до сада, више од 1.720 пројеката је финансирано са 79,8 милиона евра⁴⁶. Одобрено је: 53,9 милиона евра за 656 иновативних пројеката; 5,6 милиона евра за 1.144 иновациона ваучера; 4,8 милиона евра за 39 стартапа учесника акцелератора Катапулт; 2 милиона евра за подршку 58 стартапа у најранијој фази развоја у оквиру Програма паметни почетак; 1,5 милиона евра подршке за 72 пројеката трансфера технологије.

Улагањем у иновациону инфраструктуру шири се мрежа научно-технолошких паркова (НТП) који пружају инфраструктурну и стручну подршку иновационој делатности. Иноваторима су на располагању четири најсавременија НТП у Београду, Новом Саду, Нишу и Чачку. Укупан број компанија чланица у свим НТП је 155 станара и 82 компаније које имају виртуелно чланство (користе све услуге осим простора парка) у којима је запослено 3.905 лица.

Истраживачко-развојни институт за вештачку интелигенцију Србије, који је у потпуности оперативан, тежи да **споји науку и привреду** и допринесе развоју и трансферу технологије из домена вештачке интелигенције и машинског учења. Како би се унапредило јавно здравље, истраживања и примену вештачке интелигенције у медицини спроводиће заједно са Институтом за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”. Покренута је и сарадња са привредом, пре свега компанијама *Continental Automotive Serbia* (развој најиновативнијих технологија за аутомобилску индустрију) и *NTT Data* (глобални иноватор ИТ и пословних услуга). У Државном дата центру функционише **Национална платформа за вештачку интелигенцију**⁴⁷ од децембра 2021. године. Такође, Република Србија је изабрана за **чланицу Глобалног партнерства за вештачку интелигенцију (GPAI)** на годишњој конференцији у Токију крајем 2022. године.

Центар за четврту индустријску револуцију у Републици Србији основан⁴⁸ је у мају 2022. године са фокусом на две области - биотехнологији и вештачкој интелигенцији у здравству. Центар омогућава да се фундаментална истраживања у области биотехнологије, молекуларне биологије и медицине користе за развој привреде. Захваљујући делатности Центра, Република Србија се придружила Европској лабораторији за молекуларну биологију (*EMBL*), започевши трогодишњи пут ка пуноправном чланству.

Изградњом БИО4 Кампуса⁴⁹, Београд постаје препознатљива тачка истраживања и развоја Југоисточне Европе. Идејно решење кампуса израђено је током 2022. године, припремни радови почињу до краја 2023. године, а планирано је да буде потпуно функционалан 2026. године. У Кампусу ће бити смештени: 7 факултета, 9 научно-истраживачких института, екстензија НТП Београд, истраживачко-развојни центри фармацеутских и биотехнолошких компанија (домаћих и страних), 7 центара изузетне научне инфраструктуре, конференцијски и мултимедијални изложбени центар и други садржаји. Очекује се да ће овако окружење привући истраживаче из целог света, али и ублажити одлив домаћих стручњака из земље.

Република Србија постала је члан европске организације за рачунарство високих перформанси (*European High Performance Computing Joint Undertaking - EuroHPC JU*) 2022. године, основане од стране Европске комисије, која окупља чланице Европске

⁴⁶ Фонд за иновациону делатност, <http://www.inovacionifond.rs/cir/o-fondu/rezultati>

⁴⁷ Ова платформа представља суперкомпјутер последње генерације, високих перформанси, спремна је да обради огромну количину информација у кратком временском периоду. На располагању је држави, локалној самоуправи, университетима, научно-технолошким парковима и стартап компанијама.

⁴⁸ Заједнички основали Влада и Светски економски форум под окриљем Канцеларије за информационе технологије и електронску управу, а уз подршку Програма Уједињених нација за развој.

⁴⁹ Биотехнологија, биомедицина, биоинформатика и биодиверзитет

уније, европске земље, као и приватне партнере са циљем развоја екосистема суперрачунарства у Европи.

Свеобухватни информациони систем еНаука са порталом почео је са радом у мају 2023. године. Систем омогућава већу видљивост и доступност научних резултата и истраживачке инфраструктуре академској и привредној заједници у националним и међународним оквирима. Дефинисан је кључни оквир за успостављање будућег информационог система, утврђени су модели процедура акредитације научно-истраживачких организација и процедура избора у научна звања. Портал већ обухвата 19.582 истраживача, 206 организација и 667.041 радова.

Унапређење оквира за пословање стартапа подразумева, између осталих активности, и успостављање **Регистра субјеката националног иновационог система**⁵⁰ у Фонду за иновациону делатност. Кроз вођење евиденције субјеката националног иновационог система биће олакшано финансирање иновационе делатности, спровођење економских подстицајних мера и стимулативних процедура и поступака. Завршено је софтверско решење за регистар и пуна продукција се очекује до краја 2023. године. Према подацима Стартап Цинома (*Startup Genome*) из 2022. године, вредност стартап екосистема у Београду и Новом Саду је процењена на 1,1 млрд. долара. Према међународном Индексу глобалних стартап екосистема (GSEI) за 2023. годину, Република Србија заузима 51. место, уз напредак за једно место у односу на претходну годину.

Недовољно људских ресурса у области истраживања и развоја ограничава економски раст и иновативност. У Републици Србији било је 3.654 запослених на пословима истраживања и развоја⁵¹ на милион становника у 2022. години, док њихово учешће у регистрованој запослености износи 0,8% (двоструко мање од просека ЕУ-27 од 1,6%⁵² у 2021. години). Науком се бави 17.512 истраживача (52,5% су жене), што представља учешће од 70,5% у укупном броју запослених на пословима истраживања и развоја. У пословном сектору запослено је свега 11,3%⁵³ истраживача.

б) Реформе

СТРУКТУРНА РЕФОРМА 1: УНАПРЕЂЕЊЕ УСЛОВА ПОСЛОВАЊА, ПОСЛОВНОГ ОКРУЖЕЊА И ТРЖИШТА ИНДУСТРИЈСКИХ И ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Опис структурне реформе

Циљ структурне реформе је диверсификација и даљи раст спољне трговине Републике Србије, како на регионалном тако и на глобалном нивоу, повећање конкурентности свих актера на тржишту Републике Србије, укључујући и привредна друштва у власништву Републике Србије, као и повећање правне сигурности привредних субјеката.

Структурна реформа састоји се из пет мера:

Мера 1 – Унапређење услова и уклањање препрека трговини

Циљ ове мере је обезбеђење услова за даљи раст спољне трговине Републике Србије. Започете активности за приступање чланству у СТО, а које су усмерене на решавање питања постојеће забране спољнотрговинског промета генетски модификованих производа и окончања отворених билатералних преговора са појединим чланицама СТО, додатно су отежани актуелном ситуацијом у међународном окружењу. У циљу даље

⁵⁰ Почетком новембра 2023. године, ступио је на снагу нови Правилник о Регистру субјеката националног иновационог система („Службени гласник РС“, број 93/2023) и Закон о изменама и допунама Закона о републичким административним таксама („Службени гласник РС“, број 92/2023), којим су прописане висине такси за упис субјеката.

⁵¹ Извор: РЗС, обрачун РСЈП, <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/1005?languageCode=sr-Cyrl>

⁵² Извор: Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/rd_p_perslf/default/table?lang=en

⁵³ Извор: РЗС: Билтен „Научноистраживачка делатност у РС, 2022”

трговинске интеграције у региону, предвиђене Акционим планом за заједничко регионално тржиште, спроводиће се активности на имплементацији обавеза из СЕФТА Додатног протокола 5, СЕФТА Додатног протокола 6 и наставку преговора о СЕФТА Додатном протоколу 7. Србија преузима председавање СЕФТА у 2024. години и план је да се убрза спровођење договорених протокола, у мери у којој је то могуће. У оквиру рада Националног координационог тела за олакшавање трговине (НКТОТ), а уз учешће приватног сектора, до краја 2023. године усвојиће се нови Акциони планови за период 2024-2025. и почеће се са њиховим спровођењем у циљу уклањања препрека трговини, посебно техничких и фитосанитарних мера, као и олакшавању царинских процедура.

Мера 2 – Унапређење стратешког оквира инфраструктуре квалитета и интеграције у јединствено тржиште ЕУ, као и стратешког оквира усаглашености и безбедности производа у свим фазама у ланцу испоруке производа, укључујући увоз и дигиталне ланце испоруке

Циљ ове мере усмерен је на унапређење конкурентности српских производа на домаћем и иностраном тржишту уз стварање услова за пуну интеграцију Републике Србије у јединствено тржиште ЕУ. У току је финална фаза израде анализа које ће бити основа за израду нове Стратегије инфраструктуре квалитета (ИК) Републике Србије за период 2024-2030. године са Акционим планом за спровођење Стратегије за 2024. и 2025. годину. Стратегија са Акционим планом ће бити донета током 2024. године. Реализација наведеног Акционог плана између осталог ће обухватити и стварање услова за пуну интеграцију РС у јединствено тржиште ЕУ за најмање три групе индустријских производа (АСАА Споразум - *Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products*) за електричне и електронске производе, машине и личну заштитну опрему - ЛЗО), што за наведене групе производа подразумева пуну примену техничких прописа и стандарда усаглашених са ЕУ, развијене институције ИК и мрежу акредитованих тела за оцењивање усаглашености, као и ефикасан тржишни надзор над применом техничких прописа.

Мера такође подразумева ефикасно спровођење прописа о техничким захтевима за индустријске производе уз обезбеђење законског основа за доношење опште националне стратегије тржишног надзора. Модернизација законског оквира и његово спровођење ће подржати увођење електронског тржишног надзора.

Мера 3 - Унапређење конкурентности пољопривреде

Циљ ове мере је раст конкурентности пољопривредног и прехранбеног сектора у Републици Србији. Како би се створили услови за унапређење конкурентности пољопривреде планирано је предузимање активности усмерених на (а) унапређење инфраструктуре у руралним подручјима; (б) успостављање регулаторног оквира за процес комасације и дигитализацију поступка вршења стручног надзора над геодетско-техничким радовима; (в) уређење правног оквира у области тржишта пољопривредних производа, шема квалитета за пољопривредне и прехранбене производе и органске производње; (г) унапређење капацитета ресорног министарства кроз дигитализацију и аутоматизацију система финансијске подршке пољопривредницима. Кроз успостављање новог електронског Регистра пољопривредних газдинстава (еРПГ), Система за идентификацију земљишних парцела (*Land Parcel Identification System - LPIS*) и других елемената интегрисаног система управљања и контроле (*Integrated Administrative Control System - IACS*) успоставиће се функционални IACS и аутоматизација и убрзање поступка подношења захтева, исплате и контроле и подстицаја.

Мера 4 - Унапређење одрживог и ефикасног управљања привредним субјектима у власништву Републике Србије

Циљ мере је унапређење система управљања привредним друштвима која су у власништву Републике Србије. У складу са Стратегијом државног власништва и управљања привредним субјектима који су у власништву Републике Србије за период од 2021. до 2027. године и пратећим Акционим планом, донет је нов Закон о управљању привредним друштвима која су у власништву Републике Србије („Служени гласник РС“, број 76/23) који је ступио на снагу септембра 2023. године, а почеће да се примењује од септембра 2024. године. У наредном периоду биће израђени одговарајући подзаконски акти. Законом је уређено да ће Министарство привреде вршити даље активности на успостављању јединствене политике државног власништва у управљању државним предузећима, уз сарадњу са осталим органима, и то кроз дефинисање циљева и контролу спровођења, а уз већу одговорност управљачких тела државних предузећа, што ће омогућити транспарентнији систем надзора и ефикасније спровођење јавних политика. Законом се предвиђа и уређивање питања корпоративног управљања државних предузећа, а у складу са најбољом међународном праксом.

Мера 5 - Унапређење ефикасности прекршајног поступка

Циљ мере је смањење сиве економије кроз повећање правне сигурности привредних субјеката и повећање инвестиција, путем измена Закона о прекршајима и као и обукама прекршајних судија за прекршајне поступке из области сиве економије. Мера подразумева усвајање измена Закона о прекршајима како би се убрзало вођење прекршајног поступка кроз достављање предмета у електронској форми између инспекција и прекршајних судова (размена предмета и информација о статусу предмета кроз повезивање система е-Инспектор и Система прекршајних судова - СИПРЕС) и даља обука прекршајних судија за прекршајне поступке из области сиве економије.

2. Планиране активности по годинама

РБ	Планиране активности	2024				2025				2026			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
	Мера 1												
1.	Преговори о приступању у СТО												
2.	Спровођење процеса олакшавања трговине и спровођење СЕФТА додатних протокола 5 и 6, као и усвајање Додатног протокола 7 о решавању спорова												
	Мера 2												
3.	Израда и доношење Стратегије ИК 2024-2030. године са Акционим планом 2024-2025. године												
4.	Стварање услова за пуну интеграцију Републике Србије у јединствено тржиште ЕУ за три групе индустријских производа (електрични и електронски производи, машине и ЛЗО) и потписивање АСАА споразума за те групе производа												
5.	Ефикасно спровођење активности тржишног надзора												
	Мера 3												
6.	Припрема и усвајање закона и подзаконских аката ради спровођења и унапређења руралне инфраструктуре												

Глобални индекс инфраструктуре квалитета (GQII index)**	82 (2021)	83 (2024)	84 (2026)
Учешће вредности пољопривредно-прехрамбених производа у вредности укупног извоза	18,5% (2019)	18,8% (2024)	19% (2026)
Удео правоснажних осуђујућих пресуда у односу на број поднетих захтева за покретање прекршајног поступка од стране инспекција у области сиве економије у једној години	45% (2023)	50% (2025)	55% (2026)

* Извор верификације: <https://www.untfsurvey.org/economy?id=SRB&year=2021>

**Извор верификације: <https://gqii.org>

4. Очекивани утицај на конкурентност

Структурна реформа директно и индиректно утиче на повећање конкурентности. Ступање у чланство СТО, унапређење трговине кроз примену СЕФТА додатних протокола, као и активности НКТОТ на плану олакшања трговине имаће значајан утицај на уклањање трговинских баријера, а самим тим и на повећање конкурентности српских предузећа на регионалном тржишту, као и на раст и даљи развој српске економије. Позитиван утицај на конкурентност се огледа, између осталог, и на смањење трошкова обављања спољнотрговинског промета робе, скраћење временског оквира за обављање процедура на граничним прелазима, као и међусобно признавање исправа, узајамно прихватање производа у трговини са ЕУ и наставак усклађивања са ЕУ регулативом у области слободног кретања робе. Потписивањем АСАА споразума за три групе изабраних производа, позитивно ће се утицати на конкурентност произвођача/извозника из РС, који ће своје производе моћи да сертифицију у РС и извозе на тржиште ЕУ без додатних испитивања и сертификације, што ће им значајно смањити трошкове и време потребно за пласман производа на тржиште ЕУ. Такође, наведени споразум ће омогућити домаћим телима за оцењивање усаглашености, да пружају своје услуге испитивања и сертификације на тржишту ЕУ. Тржишни надзор подржава слободан проток робе и развој поштене конкуренције без непотребних баријера за трговину. Развој руралне инфраструктуре треба да олакша развој локалних заједница, пословање и конкурентност, раст и запошљавање у руралним подручјима што води ка економском, друштвеном и територијалном развоју односно паметном, одрживом и инклузивном расту. Развијање шема квалитета за пољопривредне и прехрамбене производе ће омогућити произвођачима да своје производе са заштићеним ознакама географског порекла заштите и на нивоу ЕУ. Поред препознатљивости, производи ће бити стандардизовани и ценовно конкурентни. Такође, увођење међународних стандарда у органску производњу директно ће утицати на повећање конкурентности произвођача, како на домаћем тако и на страном тржишту. Повећање вредности пољопривредних и прехрамбених производа директно утиче на повећање извоза и БДП. Ефикаснијим спровођењем процеса комасације очекује се укрупњавање земљишта, формирање парцела правилног облика, погодних за приступ механизацији, уређење инфраструктуре, ефикасније давање у закуп државног пољопривредног земљишта што ће се одразити на повећање пољопривредне производње, конкурентност и раст БДП. Једноставнији начин подношења захтева за подстицаје, као и бржа исплата подстицаја омогућиће пољопривредницима да буду конкурентнији на тржишту кроз смањење трошкова пословања услед побољшања ликвидности. Новим правним оквиром управљања државним предузећима и унапређењем система у коме послују државна предузећа ствара се основа за успостављање централизованог државног власништва, што ће омогућити транспарентнији систем надзора и ефикасније спровођење јавних политика, као и смањење фискалних ризика. Кроз унапређен ефикасан прекршајни поступак, повећање броја обучених прекршајних судија за прекршајне поступке из области сиве економије, као и повећање правоснажних осуђујућих пресуда у односу на

број поднетих захтева за покретање прекршајног поступка од стране инспекција у области сиве економије директно се утиче на унапређење пословног окружења као предуслова за повећање конкурентности.

6. Очекивани утицај на социјалне циљеве, као што су запосленост, смањење сиромаштва, родна равноправност и приступ здравственој заштити

Ова структурна реформа својим мерама директно и индиректно утицаће на социјалне циљеве, као што су запосленост и смањење сиромаштва. Стварањем лакших услова у области трговине се позитивно утиче на пораст запошљавања кроз укључивање локалног тржишта у тржишну европску утакмицу, што ће на индиректан начин утицати и на смањење сиромаштва. Повећање нивоа квалитета и безбедности домаћих индустријских производа предуслов је за јачање конкурентности српске привреде што кроз пораст извоза поменутих производа на тржиште ЕУ може имати директан утицај на обезбеђење већег нивоа заштите безбедности и здравља корисника, повећање запослености и смањење сиромаштва, као и пораст животног стандарда становништва. Развијањем руралне инфраструктуре унапређује се квалитет живота у руралним подручјима и развија пословни амбијент што омогућава физичким и правним лицима развијање сопствених послова, односно њихово самозапошљавање и запошљавање локалног становништва, као и равномернији регионални развој. Применом *Закона о уређењу тржишта пољопривредних производа* омогућава се правно уређен наступ свих субјеката на тржишту што ће директно допринети појави нових правних лица у областима производње, прераде и промета пољопривредних производа, па тако и повећању запослености. Применом закона о шемама квалитета за пољопривредне и прехранбене производе допринеће се бољој уређености система заштите ознака географског порекла наведених производа што ће подстаћи нове произвођаче да уђу у систем заштите ознака географског порекла и да се удружују. Корист од органске производње могу имати рурална подручја у којима је висока стопа незапослености, а која имају повољне услове за производњу органске хране. Кроз дигитализацију у пољопривреди утицаће се на смањење сиромаштва пољопривредних газдинстава, јер неће имати трошкове подношења захтева за подстицаје. Након спроведеног поступка комасације може се успоставити механизам за уступање неискоришћеног земљишта младима и женама. У случајевима када су учесници комасације лица одсељена из Републике Србије и друга лица, без могућности да се баве пољопривредном производњом, у поступку комасације могу да се одрекну власништва над земљиштем и исто понуде на продају или поклоне социјално угроженим групама становништва. Стимулативно је за лица која би се одрекла власништва и то што су у поступку комасације укинута трошкови такси на пренос власништва, накнада и друго због чега се скраћује процедура уступања земљишта. Такође, смањењем сиве економије и већом правном сигурношћу привредних субјеката директно се утиче на смањење незапослености на тржишту рада, а индиректно и на смањење сиромаштва.

7. Очекивани утицај на животну средину и климатске промене

Структурна реформа на директан и индиректан начин утиче на животну средину и климатске промене. Имајући у виду да ће спровођење активности у области олакшања трговине резултирати дигитализацијом одређених спољнотрговинских система, укидањем појединих административних процедура и убрзањем протока робе на граничним прелазима, очекују се позитивни утицаји на животну средину и климатске промене. Развој конкурентности српских производа на домаћем и иностраном тржишту уз стварање услова за пуну интеграцију Републике Србије у јединствено тржиште има позитиван утицај на животну средину, јер ће допринети унапређењу техничких прописа и примени стандарда који укључују и захтеве заштите животне средине (нпр. SRPS ISO

14001 - Системи менаџмента животном средином, SRPS ISO 50001 - Системи менаџмента енергијом), што ће омогућити привредним субјектима да повећају своју одговорност према животној средини и одговорним пословањем смање утицај на климатске промене. Тржишни надзор обезбеђује поштовање стандарда у области енергетске ефикасности, заштите животне средине и смањења штетних утицаја на климатске промене. Унапређења руралне инфраструктуре доприноси очувању животне средине, с обзиром на то да су за финансирање предвиђене инвестиције које се, између осталог, односе и на изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода и управљање отпадом. Органска производња заснива се на „холистичком” систему производње који промовише и јача агроекосистем, здравље, укључујући и биодиверзитет, биолошке циклусе, као и земљиште. Највећа корист органске производње је у томе да доприноси одрживом коришћењу и очувању природних ресурса. Дигитализација у пољопривреди има позитиван утицај на животну средину и климатске промене јер ће цео поступак добијања подстицаја бити аутоматизован и дигитализован, без прибављања, достављања, транспортовања и складиштења папира. Успостављањем IACS стварају се услови за примену правила Заједничке пољопривредне политике и провере усаглашености са еколошким захтевима за исплату подстицаја као и плаћања по основу подстицаја за еколошке мере чиме ће се допринети озелењавању, инвестирању у смањење ефеката стаклене баште у пољопривреди, ефективно доприносећи захтевима Европског зеленог договора. Изградњом система за одводњавање и наводњавање у поступку комасације стварају се услови за повољан водно-ваздушни режим земљишта, што доводи до спречавања: неповољног утицаја задржавања воде у пољопривредном земљишту, смањења негативног утицаја климатских промена и смањења плодности земљишта.

8. Потенцијални ризици

Ризик	Вероватноћа за остваривање ризика	Планиране активности за ублажавање негативних ефеката ризика
Приступање СТО подразумева мултилатералне преговоре, па окончање процеса зависи и од других учесника (чланица СТО, при чему су поједине директно укључене у актуелну ситуацију у Украјини)	Висока	Затварање билатералних преговора са чланицама СТО. С тим у вези, доношење закона о ГМО олакшаће билатералне преговоре са неким чланицама СТО.
Усвајање одлука на Заједничком комитету СЕФТА је тренутно блокирано од стране Привремених институција самоуправе у Приштини. Неколико одлука је договорено на експертском нивоу, али се чека усвајање	Висока	Координисан наступ са осталим СЕФТА Странама, као и Европском комисијом са циљем одблокирања процеса усвајања одлука на Заједничком комитету СЕФТА.
Природни одлив кадрова у органима тржишног надзора није праћен одговарајућом динамиком запошљавања	Висока	Спровођење стратешког оквира са предвиђеном динамиком запошљавања.
Неусвајање закона и кашњење са усвајањем подзаконских аката у области пољопривреде	Средња	Планом рада Владе предвидети доношење регулаторног оквира у области пољопривреде.
Кашњење са израдом LPIS софтвера и кашњење са одобрењем и почетком ИПА 2021 пројекта	Средња	Дефинисање тачно одређених рокова за израду LPIS софтвера. Усклађивање активности са надлежнима за благовремено одобрење ИПА 2021 пројекта.

Велики број заинтересованих лица за решавање имовинско-правних односа у поступку комасације и сложеност поступака њиховог решавања	Висока	Спровођење јавних расправа, округлих столова и други начини за обавештавање заинтересованих страна у поступку усвајања регулаторног оквира.
Изазови у примени новог правног оквира услед постојеће неуједначености и обухвата правног оквира који уређује пословање државних предузећа	Средња	Сарадња са надлежним министарствима и органима
Неадекватна примена Закона о управљању привредним друштвима која су у власништву Републике Србије	Средња	Сарадња са надлежним министарствима, органима и државним предузећима.
Немогућност запошљавања недостајућег кадра/изостанак одобрења за запошљавање у Министарству привреде	Средња	Систематизовати и попунити радна места различитих образовних профила.
Недовољни капацитети у области која се односи на спровођење прекршајног поступка	Средња	Континуирано унапређење капацитета кроз обуке и ново запошљавање.

СТРУКТУРНА РЕФОРМА 2: УНАПРЕЂЕЊЕ РЕГУЛАТОРНОГ ОКВИРА И ИНФРАСТРУКТУРЕ ЗА РАЗВОЈ ЕКОНОМИЈЕ ЗАСНОВАНЕ НА ЗНАЊУ

1. Опис структурне реформе

Циљ структурне реформе је креирање ефикасне привреде засноване на знању, способне да развија и пласира врхунске иновативне производе и услуге који су конкурентни на глобалном тржишту.

У вези са реализацијом постављеног циља, ради се на изградњи БИО4 Кампуса, изградњи нових научно-технолошких паркова и проширењу постојећих, на пружању подршке пројектима Ложионица, Иновациони дистрикт и *Smart City*, укључујући и *GovTech* програм Фонда за иновациону делатност, као и унапређењу регулативе за аутономну возњу у Србији. Описане активности значајне су са становишта унапређења начина функционисања тржишне економије, која је ресурсно ефикасна и конкурентна, посебно у домену пружања подршке развоју стартапова.

Структурна реформа састоји се из четири мере:

Мера 1 - Стварање услова за развој бионаука и биоекономије кроз изградњу БИО4 Кампуса

Циљ ове мере је пружање подршке интензивном развоју у областима биотехнологије, биомедицине, биоинформатике и биодиверзитета. БИО4 Кампус је платформа за подстицање сарадње и повезивање са истраживачком и пословном заједницом у овим областима, на државном и међународном нивоу. Изградњом БИО4 Кампуса, биће створена прилика за концентрацију људи, мултидисциплинарних експертиза најмодернијих технологија и инфраструктуре (факултети, институти, научно-технолошки паркови, итд.) у областима биотехнологије, биомедицине, биоинформатике и биодиверзитета. БИО4 Кампус ће бити први овакав кампус у ширем региону и препозната тачка на глобалној мапи развоја у овој области. Завршетак активности на изградњи БИО4 Кампуса предвиђен је током 2026. године.

Мера 2 - Развој стартап екосистема

Циљ мере је јачање инфраструктурне мреже подршке стартаповима у свим фазама развоја кроз проширење постојећих, односно изградњом нових НТП. *GovTech* програм има за циљ да обезбеди платформу за сарадњу између јавног сектора и иновативних

субјеката, као и да подстакне коришћење нових технологија у решавању сложених изазова са којима се јавни сектор свакодневно сусреће. Процес имплементације GovTech програма планиран је у периоду од 18 месеци, почевши од 2024. године.

Мера 3 - Поддршка развоју талената и креативних индустрија даљим развојем мултифункционалног иновативно креативног центра Ложионица

Циљ мере је успостављање јединственог простора осмишљеног тако да пружи сву неопходну (техничку) подршку развоју талената и креативних индустрија. Мултифункционални центар Ложионица представља креативни хаб, пројектован тако да омогући: локално и интернационално умрежавање, едукације кроз преношење знања, презентовање примера добре праксе и могућност тестирања идеја и решења, као и њихову презентацију заинтересованим привредним субјектима, појединцима, групама и организацијама.

Мера 4 - Успостављање инфраструктуре и окружења за креирање и примену иновативних ИТ решења

Циљ мере је боље и квалитетније функционисање јединица локалне самоуправе (ЈЛС) употребом иновативних ИТ решења. Предложена мера подразумева две компоненте: Пројекат Smart City и изградњу Иновационог дистрикта у Крагујевцу. Иновациони дистрикт, у оквиру Државног дата центра, пружиће могућност за развој у више области, пре свега сајбер безбедности. Иновативна решења, заснована на *cloud* технологијама и оријентисана ка одрживом развоју, биће креирана кроз пројекат Smart City, док ће унапређење релевантног регулаторног оквира створити услове за развој и тестирање аутономних возила у Републици Србији.

2. Планиране активности по годинама

РБ	Планиране активности	2024				2025				2026			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
	Мера 1												
1.	Изградња и међународна видљивост БИО4 Кампуса												
	Мера 2												
2.	Проширење и унапређење инфраструктуре НТП Ниш, НТП Чачак и НТП Београд и РИТП Крушевац												
3.	Имплементација GovTech програма, уз оснаживање стартапа за привлачење инвестиција												
	Мера 3												
4.	Реконструкција објекта Ложионица уз развој различитих програма подршке												
	Мера 4												
5.	Изградња Иновационог дистрикта у Крагујевцу												
6.	Спровођење пројекта Smart City												
7.	Креирање регулаторног оквира за аутономну возњу												

3. Индикатори резултата

Показатељ	Почетна вредност (година)	Међурезултат (година)	Циљна вредност (година)
Вредност стартап екосистем*	1,1 милијарда УСД (2022)	1,3 милијарде УСД (2025)	1,5 милијарди УСД (2026)
Број нових иновативних предузећа у инкубатору за креативну индустрију (КИ) у оквиру Ложинице (кумулатив)	0 (2023)	15 (2025)	30 (2026)
Број образовних институција и привредних субјеката која користе капацитете „Иновационог дистрикта“ (кумулатив)	0 (2023)	10 (2025)	20 (2026)
Број реализованих решења за паметне градове (кумулатив)	0 (2023)	3 (2025)	5 (2026)

* <https://startupgenome.com/report/gser2023>

4. Очекивани утицај на конкурентност

Структурна реформа утиче на повећање конкурентности кроз идентификовање националних развојних потенцијала повезивањем истраживачких и иновационих снага са потребама привреде. Повећање броја стартапа стимулише привредни раст, повећава извоз и БДП, и ствара радна места потребна за развој економије засноване на знању. Реформом се подстиче даљи развој иновационе инфраструктуре, јачају капацитети за пружање подршке стартапима у свим фазама развоја, поспешују јавне и приватне инвестиције у овој области, омогућава развој домаћег тржишта предузетничког капитала (*venture capital*), као и трансфер знања из науке у привреду. Умрежавање и рад са појединцима и компанијама на развоју и презентацији производа доведиће до повећања конкурентности домаћих производа на страном тржишту и допринеће јачању домаћег тржишта креативних индустрија. Изградњом Иновационог дистрикта и екосистема паметних решења за градове обезбеђује се значајна инфраструктурна подршка даљем развоју технологија и ИКТ услуга и ствара се стимулативно окружење за развој иновативних ИТ решења што ће се значајно одразити на повећање конкурентности у овој области. Креирањем аутономних транспортних решења, уз континуирани развој вештачке интелигенције, Република Србија се позиционира као регионални лидер у овим областима.

6. Очекивани утицај на социјалне циљеве, као што су запосленост, смањење сиромаштва, родна равноправност и приступ здравственој заштити

Имплементацијом структурне реформе стварају се нова тржишта која генеришу нове послове, нарочито за предузетне, младе и образоване људе, а улагањем у стартапе креира се људски капитал са компетенцијама и вештинама потребним за модерну економију засновану на знању и иновацијама, што на директан начин утиче на повећање запослености, смањење сиромаштва и позитивно утиче на родну равноправност.

7. Очекивани утицај на животну средину и климатске промене

Реализација ове структурне реформе имаће позитиван утицај на животну средину и климатске промене услед дигитализације класичних процеса и нових дигиталних услуга, што ће довести до уштеде електричне енергије и количине утрошеног папира а самим тим и броја посечених стабала.

8. Потенцијални ризици

Ризик	Вероватноћа за остваривање ризика	Планиране активности за ублажавање негативних ефеката ризика
Кашњење извођача радова у реализацији и непредвиђени радови	Средња	Редовна координација и праћење посредством јединице за управљање пројектом.
Недовољна заинтересованост стартапа за учешће у GovTech Програму	Ниска	Интензивна промоција подршке, истицање важности програма подршке у овој фази развоја стартапа.
Потешкоће у исходовању неопходних дозвола	Ниска	Поштовање законских одредби и процедура. Добро временско планирање.
Потешкоће у набавци потребне опреме везане за успостављање инфраструктуре и окружења за креирање и примену иновативних ИТ решења	Ниска	Поштовање уговорних одредаба и процедура набавки.

5.2. Одрживост и отпорност

а) Анализа главних препрека

5.2.1 Област ЗЕЛЕНА ТРАНЗИЦИЈА

Осетљивост привреде на климатске промене и висок степен загађења животне средине неповољно утичу на укупну конкурентност Републике Србије на глобалном тржишту. У циљу спровођења зелене транзиције потребно је у наредном периоду побољшати квалитет ваздуха, унапредити управљање отпадом и отпадним водама, уклонити дивље депоније, успоставити концепт циркуларне економије и унапредити одрживост система финансирања.

Започета је израда *Стратегије заштите животне средине – Зелена агенда за Србију*, као кровног документа неопходног за спровођење зелене транзиције. *Законом о климатским променама* („Службени гласник РС”, број 26/21) створен је правни оквир за успостављање система за смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште на исплатив и економски ефикасан начин, како би се минимизирали неповољни ефекти измењених климатских услова. *Усвојена је Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године* („Службени гласник РС” број 46/23) **јуна 2023. године**. Овом стратегијом планирано је смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште (за 33,3% у односу на 1990. годину), повећање понора угљеника у шумама, повећање отпорности на климатске промене у приоритетним секторима и промовисање преласка на климатски неутралну економију и друштво отпорно на климатске промене. *Акциони план за спровођење Стратегије, за период 2024-2030. година*, донеће се у року од годину дана од дана доношења ове стратегије. Завршена је јавна расправа (од 14. септембра до 3. октобра 2023.) о *Предлогу програма прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом*. Национални и локални регистар извора загађивања⁵⁴ садржи скуп систематизованих информација и података о изворима загађивања животне средине, на основу кога

⁵⁴ Правилник о методологији за израду националног и локалног регистра извора загађивања, као и методологији за врсте, начине и рокове прикупљања података („Службени гласник РС”, број 91/10, 10/13, 98/16 и 72/23) <https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-metodologiji-izradu-registra-izvora-zagadjivanja.html>

институције на свим нивоима власти могу да доносе ефикасније мере из области заштите животне средине.

У циљу ефикасног управљања квалитетом ваздуха у Републици Србији успостављен је мониторинг квалитета ваздуха у складу са *Законом о заштити ваздуха* („Службени гласник РС” бр. 36/09, 10/13 и 26/21 - др. Закон)⁵⁵. На стање квалитета амбијенталног ваздуха у току 2021. године највише су утицале емисије суспендованих честица PM10 и PM2.5, сумпор диоксида и азотних оксида, од којих су најприсутније биле суспендоване честице PM10 које су се у 90% случајева јавиле као узрок прекомерном загађењу ваздуха услед прекорачења дневних граничних вредности.⁵⁶ Мере и активности, које је неопходно спроводити у наредном периоду ради унапређења квалитета ваздуха које ће допринети заштити животне средине, заштити екосистема и здрављу људи, дефинисане су кроз четири посебна циља *Програма заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са акционим планом* („Службени гласник РС” број 140/22) која захтевају смањење емисија у секторима енергетике, стационарних постројења за сагоревање, саобраћаја, великих индустријских постројења и пољопривреде. У циљу бољег квалитета ваздуха, Министарство за заштиту животне средине (МЗЖС) је определило буџетска средства за суфинансирање замене котлова, замене индивидуалних ложишта и пошумљавање у 2023. години⁵⁷, а настављено је давање субвенција за куповину електричних и хибридних аутомобила.

Непречишћени канализациони муљ и отпадне воде који се директно испуштају у речне токове широм земље и даље су главни извор загађења воде. Од укупне количине отпадних вода испуштене у јавну канализацију (319 m³) у 2022. години, пречишћено је свега 18,5%⁵⁸ (пад од 0,2 п.п. у односу на 2021. годину), а најзаступљенији начин пречишћавања отпадних вода био је секундарни третман (57,6%). Иако сектор домаћинства испушта 71,4% отпадних вода, водене токове највише загађује сектор индустрије (нарочито фосфором и азотом). Од укупно 118 m³ отпадних вода у индустрији, 30 m³ је пречишћено у 2022.⁵⁹ години. **Донет је План управљања водама на територији Републике Србије до 2027. године** („Службени гласник РС” број 33/23) **априла 2023.** године, као кључни документ у процесу управљања водама, који за циљ има достизање доброг статуса свих вода у складу са принципима Оквирне директиве о водама. Планирана је изградња 5 постројења за сакупљање и прераду отпадних вода у Београду, чиме ће се смањити број испуста у Саву и Дунав. Предвиђена је даља изградња канализационе мреже и изградња постројења за прераду отпадних вода у оквиру пројекта „Чиста Србија”⁶⁰. Усвојен је **Програм управљања муљем у Србији од 2023. до 2032. године** („Службени гласник РС” број 84/23) **октобра 2023.** године, што ће допринети успостављању безбедног, одрживог и исплативог система управљања муљем из постројења за пречишћавање комуналних отпадних вода. Овим Програмом, дефинисане су краткорочне и дугорочне мере како би се осигурало коришћење муља као ресурса.

За очување животне средине од великог су значаја унапређење управљања отпадом и уклањање дивљих депонија. Економске делатности су створиле 174,7 милиона тона отпада у 2022. години (2,5 пута више него 2021. године), од чега 82,9% чини неопасни,

⁵⁵ <http://www.amskv.sepa.gov.rs/>

⁵⁶ АЗЖС, Извештај о стању животне средине у Републици Србији 2021, http://www.sepa.gov.rs/download/IZVESTAJ_2021.pdf

⁵⁷ Потписани су уговори са 27 ЈЛС за замену котларница у јавним установама и 19 ЈЛС за замену индивидуалних ложишта. Модернизована је градска топлана у Крагујевцу, што ће допринети смањењу угљен-диоксида (CO₂) за 70%, смањењу NO_x и елиминасању PM честица. У 2023. години је расписан и други јавни конкурс на основу ког је опредељено 120.000.000,00 за замену котларница у градовима и општинама. Поред тога, потписани су уговори са 55 ЈЛС по основу јавног конкурса за пројекте пошумљавања у циљу заштите и очувања предеоног диверзитета.

⁵⁸ РЗС, Снабдевање питком водом и отпадне воде из насеља, 2022., <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231135.html>

⁵⁹ РЗС, Коришћење и заштита вода од загађивања, 2022, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20231129.pdf>

⁶⁰ <https://cistasrbija.rs/>

а 17,1% опасни отпад⁶¹. Највише отпада креирано је у рударству (94,4%). Од укупно створеног отпада, одложено је 98,6%, а поново искоришћено само 1,4%. У 77 општина и градова је у протеклих две године уклоњено преко 730 од укупно 3.500 дивљих депонија колико се процењује да их има, а у 2023. години потписани су уговори са 30 градова и општина ради уклањања још 170 дивљих депонија. Последњим изменама и допунама *Закона о управљању отпадом* („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 14/16, 95/18, 35/23) из априла 2023. године, системски се унапређује сакупљање, транспорт, складиштење, третман / поновно искоришћење и одлагање отпада, као и надзор над отпадом. Започета је прва фаза консултација на тему увођења депозитног система у Републици Србији.

Планирана су и додатна улагања у комуналну инфраструктуру. Пројектом „Чиста Србија” предвиђена је изградња канализације на 89 локација, 157 постројења за прераду отпадних вода и 5 милиона метара канализационих цеви. У току је спровођење друге фазе пројекта „Чиста Србија”, док је почетак треће фазе планиран 2024. године. Дужина канализационе инфраструктуре која ће бити реконструисана у другој фази износи 444 km на подручју 9 ЈЛС. Након завршетка целокупног пројекта предвиђено је да додатних 2,36 милиона људи буде прикључено на канализацију. У плану је изградња две фабрике за пречишћавање отпадних вода у Београду којим би се смањио број директних излива канализације у Дунав за око 90%.

Потребно је повећати отпорност земљишта на промене климатских услова кроз даље инвестирање у изградњу нове и модернизацију постојеће инфраструктуре за наводњавање, у противградне мреже, субвенционисање премија осигурања, пошумљавање и др. У правни оквир у области пољопривреде треба имплементирати одредбе Европског зеленог договора, кроз активности смањења употребе пестицида, вештачког ђубрива и антибиотика, односно смањења ризика њиховог коришћења с једне стране, и очувања биодиверзитета, с друге стране. На територији Републике Србије тренутно се наводњава свега 4,6% коришћеног пољопривредног земљишта (7-8% у Европи). Кроз започете и планиране инвестиционе пројекте стварају се услови за наводњавање близу 100.000 ha додатних површина пољопривредног земљишта до 2025. године. Под шумама се налази око 25% територије Републике Србије (2,25 милиона ha), што је знатно испод просека ЕУ (39%⁶²), а површина пошумљеног земљишта повећана је за 3% у 2020. у односу на 2017. годину⁶³. Смањен је обим радова на пошумљавању за 19% мг у 2021., док је повећан за 13% мг у 2022. години⁶⁴.

Спровођење зелене трансформације захтева додатна улагања, како за државни, тако и за привредни сектор. У области финансирања зелене транзиције, користе се средстава буџета Републике Србије, билатералне донације, ИПА фондови, Инвестициони фонд за Западни Балкан и кредити међународних финансијских институција. У складу са *Законом о накнадама за коришћење јавних добара* („Службени гласник РС”, бр. 95/18, 49/19, 86/19, 156/20, 15/21, 15/23) загађивачи плаћају накнаду за заштиту и унапређење животне средине у зависности од врсте и количине загађења. **Остварени приходи од накнада у области животне средине** износе 2,08 млрд. евра (3,9% БДП) у 2021. години и за 11,9% су виши у односу на претходну годину⁶⁵. Највеће учешће у структури прихода имали су енергетске накнаде (87,4%) и накнаде из области саобраћаја (6,9%), док су накнаде за загађење и накнаде за коришћење ресурса

⁶¹ РЗС, Створени и третирано отпад, 2022., <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231186.html>

⁶² Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Forests,_forestry_and_logging

⁶³ РЗС, Шумарство у Републици Србији, 2022. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20235697.pdf>; Истраживање о променама у површинама шума се спроводи у трогодишњој периодици

⁶⁴ РЗС, Подизање и гајење шума 2022., <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20231120.pdf>

⁶⁵ РЗС, Рачун накнада у области животне средине, 2021., <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231090.html>

учествовале са 4,2% и 1,5%, респективно. **Укупни трошкови за заштиту животне средине**⁶⁶ износили су 515 милиона евра у 2021. години што је за 32,3% више него претходне године. У структури ових трошкова, инвестиције за заштиту животне средине чине 55,4% (од чега 64,7% у области заштите ваздуха), док је учешће текућих издатака 44,6%. Инвестиције у заштиту животну средине од 285 милиона евра (0,48% БДП) у 2021. години, номинално су веће за 85,2% мг. Улагања из буџета Републике Србије у сектор заштите животне средине се годинама повећавају - планирана буџетска средства од 210 милиона евра (0,35% БДП) у 2023. су већа за 14,4% у односу на 2022. годину. Поред финансијске подршке за спровођење зелене транзиције, неопходно је даље јачање и координација институционалних и административних капацитета на националном и локалном нивоу, као и усклађивање са политикама ЕУ и обавезама у процесу европских интеграција.

Крајем 2023. године отпочела је примена пројекта Унапређење јавних финансија ка зеленој транзицији, који финансирају СБ и АФД, у циљу развоја методологија и пракси за што боље идентификовање зелених елемената у стратешким документима, буџету, капиталним пројектима, фискалним ризицима, јавним набавкама и управљању државном имовином, како би се обезбедила боља међуресорна координација и што боље идентификовали пројекти и ресурси који доприносе зеленој транзицији.

Кроз еколошки информациони систем омогућено је праћење локација и пријава еколошких проблема. Око 70% пристиглих пријава грађана кроз систем се односе на локације где постоји проблем са чврстим отпадом.

Циркуларна економија је препозната као важан стратешки концепт за зелену транзицију Републике Србије. МЗЖС и Програм Уједињених нација за развој, уз подршку Глобалног фонда за животну средину, доделили су **крајем 2022. године признања и новчане награде ауторима 21 најбоље иновативне идеје (од којих 12 укључују сарадњу науке и привреде) за даљи развој циркуларне економије у Републици Србији.**

5.2.2 Област ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЈА

Најдинамичнији сектор у Републици Србији у последњих десет година је сектор информационо-комуникационих технологија (ИКТ), чиме овај сектор постаје носилац развоја и економског раста. Извоз ИКТ услуга је увећан скоро 2,3 пута у периоду од 2015-2019.⁶⁷ године. Избијањем глобалне пандемије долази до смањења тражње у свим секторима, па је извоз ИКТ услуга порастао за само 1,2% мг у 2020. години. Међутим, након релативне нормализације односа на међународном тржишту бележи се раст извоза ИКТ услуга од 29,1% мг у 2021. и 45% у 2022. години (укупно 2,7 млрд. евра), при чему је његово учешће у укупном извозу услуга достигло 24,3%. Остварени суфицит у размени ИКТ услуга од скоро 2 млрд. евра представља више него двоструко повећање у односу на 2020. годину. Упркос паду прихода и смањењу броја пројеката, компаније у области информационих технологија (ИТ) у Републици Србији успеле су да очувају ликвидност и људске ресурсе, тако да извоз ИКТ услуга бележи раст од 39,6% мг у периоду јануар-јун 2023. године. Иако запослени у ИКТ сектору представљају само 3,3% укупне регистроване запослености⁶⁸, број запослених у овом

⁶⁶ РЗС, Трошкови заштите животне средине 2021., <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20221291.pdf>

⁶⁷ Извоз ИКТ услуга износио је: 611 милиона евра у 2015. (раст 25,5% мг), 740 милиона у 2016. (21,1%), 899 милиона у 2017. (21,6%), 1,13 млрд. у 2018. (26,2%), 1,4 млрд. у 2019. (25,4%), 1,4 млрд. у 2020. (1,2%), 1,9 млрд. у 2021. (29,1%) и 2,7 млрд. у 2022. (45,0%). Извор: Народна банка Србије, Платни биланс, шира шема; ставка „Услуге телекомуникација, компјутерске и информацијске услуге”

⁶⁸ РЗС, Регистрована запосленост, годишњи просек 2022; ставка Телекомуникације, Рачунарско програмирање и консултантске делатности, Информационе услужне делатности <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231025.html>

сектору значајно расте из године у годину (17% у 2022, 14% у 2021, 12% у 2020. и 7% у 2019.).

Према **Индексу мрежне спремности** (*Network Readiness Index 2022*⁶⁹), као индикатору развоја дигиталне економије односно **спремности земље за укључење у информационо-технолошки сектор**, Република Србија је заузела **55. позицију** од укупно 131 рангиране земље у 2022. години, што представља **раст од два места**. Највећи напредак и најбоља позиција остварени су у области *Управљање* (49. место), где је чак код индикатора *Легислатива Е-трговине* остварено прво место у свету, док је најнижа позиција забележена у области *Технологија* (77. место), а пре свега код индикатора *Потрошња на софтвер* (105. место).

Република Србија је посвећена развоју дигиталне трансформације, па је у претходном периоду знатно унапређен законодавни и стратешки оквир, захваљујући чему је постала лидер дигиталне трансформације у региону. За завршетак хармонизације са регулаторним оквиром ЕУ у области електронских комуникација **усвојен је нови Закон о електронским комуникацијама** („Службени гласник РС”, број 35/23) **априла 2023.** године, који обухвата транспоноване одредбе Европског законика о електронским комуникацијама. Законом се подстиче повезаност и доступност електронских комуникационих мрежа нове генерације и њихово коришћење од стране грађана и привреде, као и развој тржишта и унапређење пословног окружења, омогућава се ефикасније управљање и употреба ограничених јавних добара и обезбеђује се додатна заштита крајњих корисника, уз омогућавање максималних користи у погледу избора, цене и квалитета услуга.

Индекс развоја електронске управе (*eGovernment Development Index*⁷⁰) Републике Србије оцењен је највишом оценом у 2022. години, као „веома висок”, чиме је позиционирана на 40. место (од 193 земље), уз напредак од 18 позиција у односу на 2020. годину, сврстајући је у три земље са највећим напретком у области еУправе у Европи. У истом извештају се наводи да само 4% запослених у јавном сектору нема основне рачунарске вештине, али и да је само 35% од 1.700 јавних услуга доступно електронски.

Глобални трендови као што су дигитална трансформација пословних модела, све више имају утицај на све индустрије и секторе у Републици Србији. Подршку дигиталној трансформацији малих и средњих предузећа обезбеђује **StarTech програм**⁷¹ са циљем убрзања раста српских компанија и преласка традиционалне економије засноване на пољопривреди и прерађивачкој индустрији у дигиталну, извозно оријентисану економију засновану на знању и иновацијама⁷². Трећи годишњи јавни позив⁷³ за доделу милион долара бесповратних финансијских средстава (вредност појединачних грантова 15.000-100.000 долара) и до 1.000 сати експертске подршке за реализацију бизнис планова, објављен је у марту 2023. године⁷⁴.

Процес дигиталне трансформације препознат је и као посебан циљ *Стратегије индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године* („Службени гласник РС”, број 35/20) и *Акционог плана за спровођење Стратегије индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године, за период од 2021. до 2023. године* („Службени гласник РС”, број 37/21), у оквиру којих Министарство привреде у сарадњи

⁶⁹ Network Readiness Index 2022, <https://networkreadinessindex.org/country/serbia/>

⁷⁰ Извештај Уједињених нација - United Nations eGovernment Survey 2022

⁷¹ Програм вредан 5 милиона евра спроводи НАЛЕД у сарадњи са Владом Републике Србије и уз подршку компаније Philip Morris International.

⁷² <https://startech.org.rs/>

⁷³ У оквиру јавног позива предвиђена су три сегмента: Подршка стартаповима са иновативним идејама; Подршка малим и средњим бизнисима за развој иновација и/или дигиталну трансформацију и Подршка малим и средњим бизнисима за развој иновација или дигиталну трансформацију, са циљем извоза или повећања радних места.

⁷⁴ <https://startech.org.rs/konkurs2023>

са Центром за дигиталну трансформацију Привредне коморе Србије спроводи мере и активности промоције и подизања свести индустрије о значају дигиталне трансформације, едукацију привредних субјеката за примену дигиталних решења, као и повезивање представника индустрије са компанијама које обезбеђују дигитална решења. Такође, Министарство привреде је у оквиру реализације наведеног трогодишњег акционог плана обезбедило подстицајна средства за надокнаду 50% верификованих трошкова дигиталне трансформације за сва привредна друштва која су успешно применила дигитална решења у свом пословању, у износу до 6.000 евра, а за пројекте вештачке интелигенције до 12.000 евра у динарској против вредности.

Комуникациону инфраструктуру у Републици Србији потребно је и даље унапређивати. Развој комуникационе инфраструктуре у руралним пределима („белим или сивим зонама”) одвија се кроз пројекат „Изградња широкопојасне комуникационе инфраструктуре у руралним пределима Републике Србије”. Фаза 1 обухвата изградњу комуникационе инфраструктуре у 706 руралних насеља у „белим зонама”. До сада, оптичка мрежа је изграђена у 38 насеља, а започета у још 108 насеља. Кроз Пројекат „Повезане школе”, који је реализован у периоду 2018.-јун 2023. године, брзим, поузданим и безбедним интернетом је покривено више од 3.800 школских објеката основних и средњих школа у Републици Србији, са 35.000 наставних просторија у којима се школује више од 730.000 ђака и ради преко 100.000 наставника и професора.

Фокус Владе је на позиционирању националног портала еУправа као централног места за пружање е-услуга. Портал еУправа, као јединствени еШалтер за услуге државних органа (више од 170 милиона пута запослени у јавној управи су разменили електронске документе по службеној дужности), омогућио је лакшу и бржу комуникацију са јавном управом путем интернета, коришћењем рачунара или паметних телефона. Услуге користи чак два милиона грађана, а готово три милиона докумената је послато у електронско сандуче грађана у склопу Портала еУправа. Неке од најкоришћенијих услуга су заказивање термина за упис у основну школу, подношење захтева за упис у предшколску установу, еТаленти, еСагласност, еИзвод из матичних књига, еВртић. **Државни дата центар за управљање и чување података у Крагујевцу добитник је међународног сертификата⁷⁵ за испуњавање највишег нивоа поузданости, сигурности и ефикасности чувања опреме и података – сертификат за класу 4.**

Република Србија је 2022. године заузела 4. место у Европи (после Републике Естоније, Француске Републике и Републике Литваније) и 11. у свету (од 198 држава) по **GovTech индексу зрелости технологија у јавној управи** који утврђује Светска банка, а који мери унапређење свих аспеката државне управе кроз дигитализацију. Србија је за само две године напредовала 40 позиција, што је чини најуспешнијом у свету.

Централни информациони систем у области угоститељства и туризма **еТуриста** од почетка 2022. године је извор податка о туристичком промету (број долазака и ноћења туриста) и смештајним капацитетима, које објављује Републички завод за статистику. Укупно је евидентирано 24.158 угоститељских објеката за смештај закључно са септембром 2023. године.

Портал **еКонсултације** доприноси равноправнијем учешћу јавности, пре свега грађана у процесу припреме и усвајања прописа и докумената јавних политика. Број грађана који користе портал кумулативно расте и износи 342 закључно са октобром 2023. године.

Република Србија је у претходном периоду, кроз пилот пројекат, **дигитализовала процес припреме документа Програм економских реформи**, од анализе главних

⁷⁵ EN 50600 је европски стандард који се односи на пројектовање, изградњу и управљање дата центрима и сличним дигиталним инфраструктурама. За сада само 8 дата центара у земљама западне Европе поседује овај сертификат за класу 4, тако да је Државни дата центар у Крагујевцу први у источној и југоисточној Европи.

препрека по областима, предлагања структурних реформи, до дефинисања трошкова и извора финансирања. Портал је коришћен при изради Програма економских реформи за период од 2024. до 2026. године.

5.2.3 Област РЕФОРМА ЕНЕРГЕТСКОГ ТРЖИШТА

Енергетски сектор у Републици Србији чини око 4% БДП. У циљу већег доприноса сектора енергетике привредном расту потребно је унапредити енергетску ефикасност, повећати обим инвестиција у изградњу нових капацитета, јачати унутрашње тржиште, реструктурирати јавна предузећа, повећати степен енергетске сигурности, додатно прилагодити цене енергената, спровести процес декарбонизације и повећати коришћење ОИЕ. Неопходно је наставити усклађивање домаћег законодавства са правним тековинама ЕУ и остварити већи степен регионалне сарадње.

Од укупно произведене електричне енергије у Републици Србији, термоелектране на угаљ су произвеле 64,7%, хидроелектране 26,9%, термоелектране-топране 3,2%, ветроелектране прикључене на преносни систем 2,6%, а остале електране 2,6% електричне енергије у 2022. (ЕПС АД произведе око 94% укупне електричне енергије)⁷⁶. Губици у дистрибутивној мрежи су и даље високи и износе 11,22% електричне енергије преузете у дистрибутивни систем у 2022. Поузданост испоруке електричне енергије је побољшана мерено смањењем вредности индикатора SAIFI – 6,93 у 2021. (8,27 у 2021.) и SAIDI – 617 у 2021. (892 у 2020)⁷⁷.

Неопходно је усвојити дугорочне стратешке документе који ће утврдити енергетске и климатске циљеве. У току је израда два најважнија стратешка документа за енергетски сектор: *Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период до 2030. године са пројекцијама до 2050. године*, као и *Стратегија развоја енергетике Републике Србије за период до 2040. године са пројекцијама до 2050. године*. Ови стратешки документи ће бити својеврсна „мапа пута” енергетске транзиције Републике Србије. Нацртима ових докумената је предвиђено повећање капацитета из ОИЕ, подизање енергетске ефикасности и смањење емисије штетних и гасова са ефектом стаклене баште. Последњим изменама *Закона о енергетици* („Службени гласник РС”, бр. 145/14, 95/18, 40/21, 35/23, 62/23) из јула 2023. године, допринеће се потпуном раздвајању делатности транспорта и снабдевања у области гаса, као и одговарајућим раздвајањима делатности у електроенергетском сектору. Новину представља успостављање Републичке комисије за енергетске мреже, као самосталног и независног органа, за контролу оператора преносног система електричне енергије и оператора транспортног система природног гаса чији је оснивач Република Србија. Приоритетни пројекти у енергетици дефинисани су полазним основама *Плана развоја енергетске инфраструктуре и мера енергетске ефикасности за период до 2028. са пројекцијама до 2030. године*, донетим јуна 2023. године.

Постојећа енергетска постројења емитују велике количине штетних гасова укључујући и гасове са ефектом стаклене баште, што се одражава на животну средину и здравље људи. Енергетски сектор је један од највећих загађивача ваздуха у Републици Србији. Емисија сумпор-диоксида (SO₂) у 2021. години износила је 378,2 килотона (Gg), што је за 9,4% мање у односу на 2020. годину. Највећа емисија SO₂ потиче из сектора снабдевања електричном енергијом, гасом и паром (пре свега термоелектрана у саставу ЕПС АД које користе лигнит⁷⁸) са уделом од 92,4% и падом од 8,4% у поређењу

⁷⁶ АЕРС, Извештај о раду агенције за енергетику за 2022. годину, <https://www.aers.rs/Files/Izvestaji/Godisnji/Izvestaj%20Agencije%202022>.

⁷⁷ ЕДС, https://elektrodistribucija.rs/o-nama/informacije/dokumenta/GI_2022.pdf

⁷⁸ ТЕ Костолац А је емитовала 54.753 тона SO₂, ТЕ Никола Тесла А 63.314 тона SO₂, а у ТЕ Никола Тесла Б 63.862 тона SO₂ у 2021, European Environment Agency, https://cdr.eionet.europa.eu/rs/eu/energycommunity/envyknkvw/LCP_Energy_Community_Serbia_2021_final.xlsx/manage_document

са 2020. годином⁷⁹. Термоелектрана (ТЕ) „Костолац Б” је једина термоелектрана у Републици Србији која има постројење за одсумпоравање димних гасова. Изградња постројења за одсумпоравање димних гасова у ТЕ „Никола Тесла А” је у завршној фази и допринеће смањењу емисије SO₂ на ниво испод 200 mg/Nm³, а емисије прашкастих материја на мање од 20 mg/m³. Изградња постројења за одсумпоравање димних гасова у ТЕ „Никола Тесла Б” је у току и омогућиће смањење SO₂ за око 20 пута. Уграђена је опрема за смањење азотних оксида (NO_x) примарним мерама у ТЕ „Никола Тесла А”, а завршетак радова и пуна примена овог механизма планирана је до 2026. године. У ТЕ „Никола Тесла Б” уграђена је опрема за редукују емисије азотних оксида примарним мерама на блоку Б1, а завршетак радова и пуна примена овог механизма је планирана до 2026. године уградњом опреме за редукују емисије азотних оксида примарним мерама и на блоку Б2. Након пуне имплементације примарних мера за смањење емисија азотних оксида на ниво од 200 mg/m³ на котловима у ТЕ „Никола Тесла А” и ТЕ „Никола Тесла Б” у наредном периоду планирано је увођење и секундарних мера којима би се додатно редуковале емисије NO_x на вредности испод 170 mg/Nm³. У ТЕ „Костолац Б” завршен је пројекат редукују азотних оксида примарним мерама (емисија NO_x је након имплементације пројекта око 220 mg/m³). На оба блока ТЕ „Костолац Б” постоје ниско азотни горионици, а у току су радови на увођењу секундарних мера денитрификације што ће допринети додатном смањењу емисија NO_x на ниво испод 170 mg/Nm³⁸⁰. Рад електрана које остану у погону, ускладиће се са одредбама Закона о заштити животне средине. Влада је усвојила Закључак којим се јавним институцијама препоручује гашење котларница капацитета испод 50 MW, које као енергент користе угаљ, мазут или уље за ложење, а за које постоје техничке могућности за прикључење на систем даљинског грејања или на гасовод. Настављена је пракса наплате накнаде за заштиту и унапређење животне средине у складу са Законом о накнадама за коришћење јавних добара („Службени гласник РС” 95/18, 49/19, 86/19, 156/20, 15/21, 15/23).

Потребно је, на основу детаљних претходних анализа, припремити адекватне одговоре на ЕУ Уредбу о прекограничном механизму за прилагођавање цене угљеника (Carbon Border Adjustment Mechanism – СВАМ). Формиране су Радна група за процену утицаја ЕУ Уредбе о прекограничном механизму за прилагођавање цене угљеника и Радна група за израду специфичног плана имплементације Директиве 2003/87/ЕК Европског парламента и Савета од 13. октобра 2003. којом се успоставља систем трговине емисионим јединицама гасова са ефектом стаклене баште. Не очекује се да ће у будућности Србија извозити значајније количине електричне енергије и да ће трошкови ЕУ СВАМ Уредбе, у делу који се односи на електричну енергију, бити високи. Међутим, због високог удела угља у производњи електричне енергије и поред његовог постепеног смањивања, пребрзо увођење високих трошкова цене емисије CO₂ може угрозити конкурентност привреде. Треба изабрати одржив механизам цене емисије који ће што мање утицати на повезивање тржишта електричне енергије са ЕУ тржиштем, уз финансијску и другу подршку ЕУ процесу декарбонизације.

Неопходно је унапредити енергетску ефикасност, даље јачати механизме одрживог финансирања и додатно изградити и унапређивати капацитете Управе за финансирање и подстицање енергетске ефикасности. Енергетска интензивност у Републици Србији је четири пута већа од просека земаља OECD, а уколико је друштвени производ мерен по куповној моћи већа је 1,69 пута него у ЕУ. Око 34% од укупне потрошње енергије у домаћинствима утроши се у облику електричне енергије у 2021. години (у ЕУ око

⁷⁹ РЗС, Саопштење, Рачун емисија у ваздух, 2021. <https://www.stat.gov.rs/sr-Cyrl/vesti/statisticalrelease/?p=13799&a=25&s=2504>

⁸⁰ ЕПС, <https://www.eps.rs/cir/vesti/Pages/zs-2023.aspx>

25%⁸¹). Процењује се да је просечна потрошња топлотне енергије по m² годишње за једну трећину већа од просека у земљама чланицама ЕУ.

Примена мера које повећавају енергетску ефикасност у стамбеном сектору је кључни фактор за покретање енергетске транзиције, остваривање циљева енергетске политике и смањења енергетског сиромаштва. Уведени су сертификати зелене градње за све јавне објекте и све објекте преко 10.000 m², као и обавезност енергетских пасоша за све нове објекте. Настављени су пројекти субвенционисања до 50% вредности извођења радова на термичкој изолацији зидова, замени столарије, старих котлова, као и за уградњу соларних панела у домаћинствима. Обезбеђене су субвенције за више од 20.000 домаћинства што доприноси уштеди од 235.000 MWh и смањењу емисије угљен диоксида за око 103.000 тона CO₂ на годишњем нивоу. Очекује се обухват више од 50.000 домаћинстава у наредних пет година. У наредном периоду, већи фокус ових мера ће бити на енергетски угроженим грађанима и општинама које су препознате по високој загађености ваздуха.

Осим стамбених објеката, реализују се и пројекти енергетске рехабилитације школа, вртића, домова здравља и зграда општина. Завршено је 107 пројеката енергетске рехабилитације у којим су смањене емисије угљен-диоксида за 13.000 тона годишње. Предвиђен је наставак спровођења мера енергетске санације које обухватају замену прозора и врата, унапређење изолације зграда, замену котлова ефикаснијим и уградњу топлотних пумпи, уградњу соларних колектора за топлу воду, модернизацију јавног осветљења и уградњу соларних панела. Предвиђено је да се оствари уштеда енергије од 30% до 50% годишње.

Започета је реализација пројекта енергетске санације 26 зграда централне власти, а пројекат реализује Министарство рударства и енергетике уз подршку Развојне банке Савета Европе, Развојног програма Уједињених нација и Управе за заједничке послове републичких органа. Овим пројектом предвиђено је повећање удобности, значајно смањење финансијских издатака и повећање еколошких стандарда.

Настављена је реализација пројекта „Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији” који доприноси смањењу енергетског и угљеничног интензитета у стамбеном сектору, побољшању квалитета ваздуха у урбаним срединама, повећању квалитета грејања и услова живота домаћинстава са нижим примањима.

Потребно је створити услове за прелазак на коришћење обновљивих извора енергије уз модернизацију и изградњу нових производних капацитета. Учешће ОИЕ у бруто финалној потрошњи енергије је 25,28% у 2021. години (26,30% у 2020.)⁸². Већина производних капацитета електроенергетског сектора је старија од 30 година, што ограничава развој овог сектора и тржиште енергије. Домаћа тражња за електричном енергијом је у порасту што указује на неопходност изградње нових инфраструктурних капацитета у средњем року. Потребна су додатна финансијска улагања у енергетику уз преквалификацију радника и унапређење њихових вештина. ОИЕ учествују са 37% у укупним инсталираним капацитетима у 2022. години. Завршена је ревитализација ХЕ „Ђердап 1“, укупна снага 6 агрегата повећана је на 1.140 MW. Наставља се ревитализација у хидросектору и у наредном периоду, а најзначајнији пројекти су модернизација „Власинских ХЕ“, ХЕ „Бистрица“, ХЕ „Потпећ“ и ХЕ „Ђердап 2“. *Законом о изменама и допунама Закона о коришћењу обновљивих извора енергије* („Службени гласник РС”, бр. 40/21, 35/23) из априла 2023. године, предвиђена је већа интеграција ОИЕ у енергетски систем и додатно подстицање приватних инвестиција у ОИЕ спровођењем аукција. Покренуте су и спроведене аукције за доделу тржишних

⁸¹ Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ten00125/default/table?lang=en>

⁸² ПЗС, <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/SDGUN070201?languageCode=sr-Cyrl>

премија за ОИЕ - ветроелектране (400 MW) и соларне електране (50 MW) у 2023. години. Овај поступак аукција је у потпуности дигитализован. Ово су уједно и прве спроведене аукције у оквиру *Плана система подстицаја коришћења обновљивих извора енергије за период 2023-2025. године*, који предвиђа доделу тржишних премија за 1.300 MW за произвођаче из обновљивих извора енергије у наредне три године. Као резултат спроведене прве аукције, укупан капацитет електрана након изградње (наредне три године) износиће 716,99 MW. Квота за ветроелектране у целости је попуњена са 400 MW, док је код соларних електрана попуњено пола квоте 25 MW од 50 MW. Укупна вредност инвестиција пријављених на аукције износи 1,2 млрд. евра. Вредност инвестиција које су ушле у квоту је 1,1 млрд. евра.

Настављене су припреме за изградњу реверзибилне хидроелектране (РХЕ) „Бистрица” снаге 628 MW, а очекује се да ће почети припрема документације за РХЕ „Ђердап 3” снаге 2.400 MW. Пуштена је у рад термоелектрана-топлана Панчево снаге 200 MW, прва високоефикасна топлана у Републици Србији и региону, која ће користити природни гас као гориво за производњу електричне и топлотне енергије. Настављена је изградња новог блока Б3 у ТЕ „Костолац Б” снаге 350 MW, који би требало да почне са радом у Q4 2023. У оквиру документа „Зелени пут ЕПС-а” предвиђено је смањење капацитета на угаљ до 2035. године, повлачење из погона одређених старих електрана и повећање инвестиција ЕПС-а у зелену енергију.

До сада је изграђено укупно осам ветроелектрана на мрежи укупне снаге 398,32 MW. У току су радови на изградњи ветроелектране у Костолцу укупне снаге 66 MW чији је инвеститор ЕПС АД, а завршетак радова се очекује у 2024. години. Настављене су припреме за изградњу ветропарка „Кривача” снаге 103,3 MW.

Отворена је највећа соларна електрана „ДеЛасол” у Републици Србији, у Лапову, снаге 9,9 MW. На годишњем нивоу ће производити 15.000 MWh електричне енергије довољну за око 2.100 домаћинстава.

Изграђене су нове топлане на биомасу у Прибоју, Малом Зворнику и Новом Пазару, а очекује се почетак радова у Мајданпеку.

Настављена је реализација пројекта „Рехабилитација система даљинског грејања“, који се реализује заједно са Немачком развојном банком (KfW). Спроводи се рехабилитација и модернизација постојећих топлана у циљу преласка на даљинско грејање и веће употребе ОИЕ. Пројекат укупне вредности 32 милиона евра се реализује у седам градова. Отпочели су радови на рехабилитацији топловода у Нишу и Лесковцу, а очекује се да ускоро почну радови и у Бору, Јагодини, Неготину и Сенти, док су за београдску топлану Церак у току тендерске процедуре.

Очекује се постављање соларних панела на крововима термоелектрана „Никола Тесла А” и „Никола Тесла Б”, као и на пепелиштима термоелектрана „Колубара А” и „Морава” када оне буду биле затворене. Предвиђена је и изградња две соларне електране на подручју Костолаца. У току је изградња „Агросолара” у Кули са планираним капацитетом од 660 MW. Образована је Радна група за спровођење избора стратешког партнера за реализацију Пројекта изградње без управљања и одржавања само-балансираних соларних електрана великог капацитета са батеријским системима за складиштење електричне енергије у Републици Србији („Службени гласник РС“, бр. 37/23 и 71/23).

Домаћинствима која су стекла статус купац-произвођач (*prosumer*) која производе електричну енергију за сопствену потрошњу помоћу соларних панела, омогућено је да вишак произведене енергије током лета „складиште” у електроенергетској мрежи⁸³, а да

⁸³ С обзиром на отворено тржиште електричне енергије у Републици Србији купци-произвођачи могу уговорати снабдевање и са осталим снабдевачима (који нису ЈП ЕПС)

тај вишак током зиме повлаче када је производња производног објекта мања. Ограничен је обим инсталисане снаге купаца-произвођача како би се омогућила сигурност рада електроенергетског система, веће учешће грађана и малих и средњих предузећа у енергетској транзицији, подстакла боља уравнотеженост производње и потрошње купаца-произвођача током године. Укупан број купаца произвођача износи 2.259 (укључујући стамбене заједнице и индустрију), укупне инсталисане снаге 35,69 MW. **Више од 1.670 домаћинства је остварило статус купаца-произвођача**, а њихова укупна инсталисана снага износи око 13,7 MW. Изменама и допунама *Закона о коришћењу обновљивих извора енергије* („Службени гласник РС“, бр. 40/21 и 35/23), предвиђено је да након 1. јула 2024. године купци-произвођачи могу изабрати промену статуса и прећи у категорију активних купаца, као новог учесника на тржишту.

Неопходно је унапређење дистрибутивне мреже енергената кроз инсталирање опреме најсавременије генерације и увођење савременог управљачког и надзорног система. Постојећа дистрибутивна мрежа је стара те су потребна додатна улагања у дистрибутивни систем (модернизација нисконапонске мреже, аутоматизација средњонапонске мреже и дигитализација) како би се обезбедило поуздано снабдевање електричном енергијом и смањили губици на мрежи. Очекује се спровођење пројекта паметних бројила (Smart Metering), аутоматизација средњенапонске дистрибутивне мреже, као и пројекта унапређења дистрибутивне мреже са заменом трансформатора у наредном периоду. Изградња Трансбалканског коридора за пренос електричне енергије допринеће смањењу губитака електричне енергије и редукцији оптерећења постојећих преносних капацитета. До сада су завршене прве две секције овог коридора. У току су радови на трећој секцији, а почетак радова на четвртој секцији је планиран за прву половину 2025. године. Изградња Панонског коридора за пренос електричне енергије треба да буде завршена у наредних пет година. У сектору гаса укупни губици у испоруци, дистрибуцији и за сопствену потрошњу износе 392 GWh у 2022. години (308 GWh у 2021. години)⁸⁴. Развоју тржишта електричне енергије допринеће и Алпско-јадранска дунавска берза електричне енергије ADEX, прва регионална берза електричне енергије за Централну и Југоисточну Европу. Успостављено је организовано унутардневно тржиште електричне енергије, што је посебно важно за интеграцију нових капацитета из ОИЕ.

Настављено је са радом на повећању степена либерализације и изградње тржишта како би се одговорило на изазове концентрације тржишта у сектору електричне енергије. Завршен је поступак раздвајања АД „Електромержа Србије“ као оператора преносног система електричне енергије и његовог сертификавања од стране Агенције за енергетику Републике Србије (АЕРС) по моделу власничког раздвајања. Оснивач „Електродистрибуција Србије“ д.о.о Београд са 100% удела је Република Србија, којој је АЕРС издала лиценцу за обављање енергетске делатности дистрибуције електричне енергије и управљање дистрибутивним системом електричне енергије у 2021. години. У фебруару 2022. године АЕРС је дала сагласност на Програм усклађености „Електродистрибуција Србије“ д.о.о. Београд, а у фебруару 2023. године АЕРС је дала сагласност и на услове за именовање и трајање мандата Лица одговорног за праћење усклађености и претходну сагласност за његово именовање. Јавно предузеће „Електропривреда Србије“ променило је правну форму у нејавно акционарско друштво, у којем Република Србија остаје једини власник⁸⁵. Променом правне форме и доношењем статута тежи се јачању енергетског сектора, увођењу професионалног менаџмента, побољшању управљања и унапређењу пословања. Директне и индиректне

⁸⁴ АЕРС, Извештај о раду агенције за енергетику за 2022. годину, <https://www.aers.rs/Files/Izvestaji/Godisnji/Izvestaj%20Agencije%202022.pdf>

⁸⁵ ЕПС, <https://www.eps.rs/cir/vesti/Pages/19-23.aspx>

регулације цена енергената представљају и даље баријере за слободно функционисање тржишта.

Потребно је интензивирати активности у вези са функционалним раздвајањима у сектору природног гаса. АЕРС је лиценцирала „Гастранс” д.о.о. Нови Сад као оператера транспортног система. Није завршена сертификација и лиценцирање предузећа „Транспортгас Србија” д.о.о. Нови Сад као оператера транспортног система. Настављена је имплементација Плана реорганизације ЈП „Србијагас”. ЈП „Србијагас” обавља делатност на 60,7% укупне дистрибутивне мреже у Републици Србији, и продаје крајњим купцима 80% укупно продатих количина гаса у 2022. години⁸⁶. Неопходно је наставити са реализацијом Акционог плана за спровођење активности у циљу реорганизације ЈП „Србијагас”, нарочито у сегменту сертификације и лиценцирања предузећа „Транспортгас Србија”. Основано је заједничко предузеће за трговину енергијом у власништву „Србијагаса” и мађарске компаније MVM CEEnergy Zrt.

Потребно је повећати степен гасификације и извршити диверсификацију правца и извора снабдевања гасом. Гасификовано је око 60% територије Републике Србије, док је свега 12,3% домаћинства прикључено на гас⁸⁷. Тренутно је 610.000 домаћинстава у систему даљинског грејања. Остварен је пад потрошње природног гаса за 4% у 2022. години. Домаћом производњом је задовољено свега 7,3% потреба за природним гасом. Започети су радови на изградњи гасне интерконекције између Републике Србије и Републике Бугарске у фебруару 2022. године, што даје могућност диверсификације праваца и извора снабдевања и повезивање на Јужни гасни коридор. Ова веза ће Републици Србији омогућити снабдевање природним гасом из Каспијског региона, Средњег истока и са терминала за течни природни гас („ЛНГ терминала”) у Републици Грчкој. Нови гасовод имаће капацитет од 1,8 млрд. m³ гаса, а прве испоруке гаса се очекују почетком 2024. године. Радови се изводе уз подршку ИПА фондова и кредита Европске инвестиционе банке (ЕИБ). Кроз планирану изградњу транспортног гасовода Мокрин - румунска граница (дужине 13,1 km на територији Републике Србије), повезаће се српски гасовод са гасним системом „Трансгаз” и гасоводом „Бруа” у Румунији. Започета је израда пројектно-техничке документације за нови гасни интерконектор са Северном Македонијом, што би омогућило повезивање на Источномедитерански гасовод. Пуштена је у рад прва гасно-парна електрана која је намењена за комбиновану производњу електричне и топлотне енергије употребом природног гаса.

Остварен је висок ниво усклађености са правним тековинама ЕУ у погледу сигурности снабдевања, укључујући минималне резерве нафте. Обезбеђено је сигурно и неометано снабдевање домаћег тржишта дериватима нафте током 2023. године. У припреми је пројекат изградње нафтовода којим би се остварила повезаност са мрежом нафтовода у Мађарској. Траса овог нафтовода је дугачка укупно 304 km, капацитета 5,5 милиона тона нафте годишње и процењена вредност инвестиције изградње на територији Републике Србије је 157 милиона евра. Изградњом овог нафтовода, омогућује се повезивање на нафтовод „Дружба”, што би унапредило сигурност снабдевања нафтом.

Потребно је успоставити цену електричне енергије тако да одражава трошкове регулисаних делатности (мрежарине), као и тржишне цене за електричну енергију, те се води рачуна о животном стандарду и заштити енергетски угрожених купаца. Постепено повећање цена електричне енергије и гаса је потребно да буде подржано одговарајућим социјалним програмима у условима високог ризика од енергетског

⁸⁶ АЕРС, Извештај о раду агенције за енергетику за 2022. годину, <https://www.aers.rs/Files/Izvestaji/Godisnji/Izvestaj%20Agencije%202022.pdf>

⁸⁷ АЕРС, Извештај о раду агенције за енергетику за 2022. годину, <https://www.aers.rs/Files/Izvestaji/Godisnji/Izvestaj%20Agencije%202022.pdf>

сиромаштва. Цена електричне енергије за домаћинства са порезима и таксама износила је 8,39 евроценти по киловат-часу у 2022. години (26,95 евроценти по киловат-часу просек ЕУ-27)⁸⁸. У просеку је нижа за 20-45% од цене у другим земљама Југоисточне Европе. Цена електричне енергије за индустрију је нешто виша и износила је 12,81 евроценти по киловат-часу у 2022. години (23,58 евроценти по киловат-часу просек ЕУ-27)⁸⁹. Број заштићених купаца који су користили право на умањење рачуна за електричну енергију био је на нивоу од око 63.000 у 2022. години⁹⁰.

Од 1. јануара 2023. године цена електричне енергије повећана је за 8%, док је цена гаса повећана за 11% (у односу на ранију просечну цену). Од 1. маја 2023. године, цена електричне енергије је повећана за додатних 8%, а цена гаса за 10%. Од 1. новембра 2023. године, додатно су повећане цене електричне енергије за 8% и гаса за 10%. Изменама *Уредбе о енергетски угроженом купцу* („Службени гласник РС”, бр. 137/22, 46/23 – др. правилник), предвиђено је олакшање процедура и проширење група домаћинстава који могу да остваре овај статус. Овим изменама, пројектовано је да се утростручи број грађана који остварују статус угроженог купаца. Министарство рударства и енергетике у сарадњи са Делегацијом ЕУ у Републици Србији креирало је онлајн упитник (<https://form.jotform.com/231352578641357>) на коме грађани могу да провере да ли испуњавају све критеријуме за остваривање статуса енергетски угрожених купаца..

Услед раста цене енергената на глобалном тржишту, у складу са *Уредбом о ограничењу висине цена деривата нафте* („Службени гласник РС”, бр. 63/23, 71/23 и 81/23) из јуна 2023. године и Правилником о обрачуна просечне veleпродајне цене деривата нафте EVRO DIZEL и EVRO PREMIJUM BMB 95 („Службени гласник РС”, број 64/23) из августа 2023. године, настављена је пракса усклађивања цена евродизела и бензина сваких седам дана како би се заштитили потрошачи и привреда.

5.2.4 Област РЕФОРМА ТРЖИШТА ТРАНСПОРТА

У области транспорта постоји добра усаглашеност са правним тековинама ЕУ.

У претходном периоду је започета израда *Националне стратегије развоја саобраћаја за период 2023-2030. године* у оквиру Пројекта унапређења трговине и саобраћаја Западног Балкана. У склопу ових активности, биће припремљена и *Национална стратегија паметног саобраћајног система* која ће поред друмског обухватити и железнички саобраћај, у смислу имплементације савремених технологија и иновација из домена паметног саобраћајног система.

Потребно је довршити реконструкцију постојећих и изградити нове деонице путева. Реализација инфраструктурних пројеката у великој мери зависи од дужине трајања поступака експропријације и ефикасности рада катастра непокретности. Тренутно се гради 412 km аутопутева, а у плану је да се реконструише још 746 km.

Тржиште међумесног друмског транспорта путника (МТП) у Републици Србији карактеришу многобројне слабости, пре свега постојање оператера без лиценци,, недостатак конкуренције на тржишту, недовољно дефинисани стандарди, неадекватно управљање на стратешком и тактичком нивоу. Све наведено је за резултат имало смањење нивоа квалитета услуге система МТП и нарушену одрживост оператора у претходном периоду, те ће отклањању ових изазова бити посвећена посебна пажња структурном мером надлежног ресора.

⁸⁸ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_PC_204_custom_6886348/default/table?lang=en

⁸⁹ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_PC_205/default/table?lang=en

⁹⁰ АЕРС, Извештај о раду агенције за енергетику за 2022. годину, <https://www.aers.rs/Files/Izvestaji/Godisnji/Izvestaj%20Agencije%202022.pdf>

Неопходно је ускладити цену путарине тако да одговара трошковима потребним за изградњу и одржавање путне инфраструктуре и повећати пропусну моћ наплатних станица. Прелазак на нов систем редовног одржавања путева заснованог на учинку је у току. Наплата путарине у Републици Србији се спроводи у оквиру 66 наплатних станица, на дужини од 830 km аутопутева. Цена путарине за директна плаћања на наплатној станици је повећана 14%, док је за електронска плаћања повећана 8% у 2023. години. У току је пројекат проширења 26 наплатних станица, у циљу повећања капацитета и несметаног проласка возила кроз наплатне станице. У експанзији је број корисника електронске наплате путарине, преко 500.000 активних корисника уређаја за електронску наплату путарине (ТАГ) и више од 300 дистрибутивних места. Приходи од путарина су повећани за 9,68% мг, док је број возила у друмском саобраћају већи за 6,09 милиона (раст од 9,75% мг) у 2022.⁹¹ години. Број електронских наплата путарина је повећан за 15,89% мг у 2022. години. Остварен је раст обима путничких километара за 29,7% мг и смањење нетонских километара за 4,9% мг у друмском саобраћају у 2022.⁹² години. Укупан број путничких возила која су ушла у Републику Србију већи је за 9,5% мг, а излаз путничких возила из Републике Србије је повећан за 9% мг у 2022. (раст улаза за 11,5% мг и раст излаза за 12,2% у Q1 2023)⁹³. Омогућен је већи степен регионалне сарадње у погледу интероперабилности електронске наплате путарина кроз коришћење јединственог ТАГ уређаја на подручју Републике Србије и Северне Македоније⁹⁴. Од септембра 2023. омогућена је интегрисана наплата путарине на аутопутевима у Хрватској. Планирано је успостављање јединственог система наплате путарине и са Албанијом и Грчком у наредном периоду. У току је поступак увођења система наплате путарине путем „free flow” технологије за тешка теретна возила.

Застарела железничка мрежа ограничава развој путничког и теретног железничког саобраћаја. У циљу развоја и унапређења железничке мреже потребно је: повећати степен електрификације пруга, остварити веће осовинско оптерећење на мрежи, омогућити обављање саобраћаја на мрежи при брзини већој од 100 km/h и унапредити управљање имовином железнице. Унапређење процеса издавања дозвола за машиновође и сертификата о безбедности за железничка предузећа, уз додатно јачање механизма узајамног признавања железничких возила, би допринело даљем отварању и либерализацији железничког тржишта. Пораст коришћења железничког саобраћаја у обављању превоза робе и путника допринело би очувању животне средине, мањој оптерећености друмског саобраћаја и спровођењу процеса зелене транзиције. Последњим изменама и допунама *Закона о железници* („Службени гласник РС”, бр. 41/18, 62/23) из јула 2023. године, створени су услови за додатно унапређење изградње, реконструкције, коришћења и заштите железничке инфраструктуре, одржавање и реконструкцију путних прелаза и лиценцирања превозника. Усвојен је *Закон о интероперабилности железничког саобраћаја* („Службени гласник РС” број 62/23) јула 2023. године, којим се дефинишу услови везани за пројектовање, изградњу, пуштање у рад, унапређење, обнову, експлоатацију и одржавање делова железничког система, као и услови који се примењују на особље, у циљу постизања интероперабилности. Како би се обезбедила аутоматизација и олакшало управљање саобраћајем на главним коридорима који повезују Републику Србију са земљама у региону (и даље са земљама ЕУ), започета је примена техничке спецификације интероперабилности (ТСИ).

⁹¹ Годишњи извештај о наплати путарине ЈП „Путеви Србије“, https://www.putevi-srbije.rs/images/pdf/suiss/UISS_godisnji_izvestaj_2022.pdf

⁹² РЗС, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20231170.pdf>

⁹³ РЗС, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20231139.pdf>

⁹⁴ <https://openbalkan-etc.com/#function>

Укупна дужина железничке мреже у Републици Србији износи 3.348,1 km (електрифицирано 1.301,9 km)⁹⁵. На око 50% пруга брзина саобраћаја возова је ограничена до 60 km/h, а на мање од 5% дозвољена брзина је преко 100 km/h. Превоз на јавној железничкој инфраструктури тренутно обавља 16 железничких превозника. Највећи удео у броју реализованих траса имају „Србија Воз” а.д. (60,1%) и „Србија Карго” а.д. (24,1%), док приватни превозници имају удео од 15,8% у 2022.⁹⁶ години. Остварено је 379 милиона путничких km (раст од 33,9 пута мг) и 2,8 милијарде нетонских km (пад од 2,2% мг) у железничком саобраћају у периоду јануар-септембар 2023. године. На основу појединачних анализа и прогноза које се односе на целу мрежу, процењено је да ће у Републици Србији у наредном периоду (до 2030. године) прећи са друмског саобраћаја на железницу око 15,7 милиона путника и око 87,92 милиона тона робе. Даље, завршени су радови који се тичу реконструкције и изградње 52 km регионалних и око 143 km магистралних пруга.

Од почетка пуштања брзе пруге Београд-Нови Сад саобраћало је преко 20 путничких и 1.500 теретних возова уз 3 милиона превезених путника⁹⁷. У току су радови на прузи Нови Сад-Суботица (108,2 km), а планиран завршетак је до краја 2024. године. Током новембра 2023. године планирано је успостављање путничког саобраћаја на прузи од Суботице до Сегедина. У току је пројекат уређења 27 зграда железничких станица. Планиран је почетак рехабилитације и електрификације пет регионалних пруга дужине око 588 km, док су у току радови на изградњи 198 km брзих пруга. У току је израда пројектне документације за реконструкцију брзе пруге Београд-Ниш, укупне вредности 2,8 млрд. евра, а почетак радова планиран је за 2024.⁹⁸ годину. Овај пројекат је подржан средствима Европске инвестиционе банке и Европске банке за обнову и развој, а планиран завршетак радова је 2027. година. На брзој прузи Београд–Ниш се очекује 2,3 милиона путника годишње. Железничка станица „Прокоп” је отворена у октобру 2023. године. Започета је припрема техничке документације за реконструкцију пруге Ниш-Димитровград дужине 230 km, а почетак радова планиран је крајем 2023. године.

На основу усвојеног *Закона о метроу и градској железници* и потписаног Меморандума о разумевању за пројекат „Београдски метро”, предвиђено је да прва линија метроа буде завршена до 2028. године, завршетак друге линије до 2030. године, док је планирани рок завршетка целог пројекта предвиђен до 2033. године. У току је насипање терена на Макишком пољу, након чега ће уследити и почетак радова на изградњи депоа. Београдски метро ће у систем враћати до 20% енергије, што је посебно важно са аспекта заштите животне средине. Планирано је да прва линија метроа има 28 возова са по три вагона који ће превозити 435 људи.

Неопходно је олакшати процедуре на граничним прелазима, унапредити безбедност саобраћаја и јачати капацитете инспекцијских служби. Број саобраћајних незгода смањен је за 3,6% мг, док је број настрадалих лица мањи за 4,2% мг у 2022.⁹⁹ години. Број смртних исхода у саобраћајним несрећама је већи за 30% од просека ЕУ. Републици Србији је одобрено да као посматрач учествује у програму „Care” – ЕУ бази података за несреће на путу. Присутно је повећање саобраћајне сигнализације, нарочито у зонама образовних установа и на местима означеним као

⁹⁵ Изјава о мрежи за 2023. годину, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://infrazs.rs/IzjavaMreza/Izjava%20o%20mrezi%202023.pdf

⁹⁶ Извештај о регулисању тржишта железничких услуга за 2022. годину, <https://www.raildir.gov.rs/doc/izvestaji/Izvestaj%20o%20regulisanju%20trzista%20zeleznickih%20usluga%20za%202022%202023%20POSLAT.pdf>

⁹⁷ Инфраструктура железнице Србије а.д, <https://infrazs.rs/2023/03/prva-srpska-brza-pruga-za-godinu-dana-3-miliona-putnika-skoro-20-hiljada-putnickih-i-1-500-teretnih-vozova/2/>

⁹⁸ Инфраструктура железнице Србије а.д, <https://infrazs.rs/2023/02/potpisan-grant-za-brzu-prugu-beograd-nis-predsednik-vucic-poklon-eu-vredan-610-miliona-evra/2/>

⁹⁹ ПЗС, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20231070.pdf>

„црне рупе”. У току је израда *Стратегије безбедности саобраћаја од 2022. до 2030. године* и *Закона о безбедности у железничком саобраћају*. Неопходно је у наредном периоду наставити са уговарањем одржавања путева заснованом на учинку. Потребно је проширити капацитете Дирекције за железнице као регулаторног тела и тела надлежног за безбедност железничког саобраћаја. Завршено је проширење граничних прелаза са Мађарском (Сантово-Бачки Брег) за теретни саобраћај, што доприноси смањењу застоја и бржем превозу људи и робе¹⁰⁰. У току су радови на реконструкцији и проширењу граничног прелаза „Хоргош 1” на аутопуту Е-75, реконструкцији са 16 саобраћајних трака на 24, што ће постојећи капацитет протока повећати за 50%¹⁰¹. У циљу повећања безбедности на пружним прелазима покренута је национална кампања „Танка је линија”¹⁰². Од преко 2.100 путно - пружних прелаза у Републици Србији, око 400 је опремљено активном заштитом, а покренут је процес модернизације за још 400 пружних прелаза.

Потребно је успоставити и јачати капацитете комбинованог/интермодалног транспорта. Завршена је изградња интермодалног терминала у Батајници. Изградњом овог интермодалног терминала подстиче се развој савременог комбинованог транспорта кроз повећање учешћа железнице и повезивања са друмским транспортом. У плану је изградња интермодалног терминала у Макишу, на месту где је планиран депо за метро.

Остварен је висок степен усклађености са правним тековинама ЕУ у областима поморског транспорта и транспорта унутрашњим водним путевима. Унутрашњим водним путеви се састоје од 1.680 km пловних путева и преко 610 km каналских путева. Потенцијал водног саобраћаја није у потпуности искоришћен и потребно је остварити већу интероперабилност са друмским и железничким саобраћајем. Потребно је омогућити укључивање српских лука на основу и свеобухватну Трансевропску транспортну мрежу (TEN-T). У циљу јачања регионалне сарадње потребно је извршити хармонизацију лучких тарифа и превазићи административне баријере. Укупан обим превоза терета на унутрашњим водним путевима у Републици Србији износи 15,3 милиона тона у 2022. години, што представља пад од 3,5% у односу на 2021.¹⁰³ годину. Најчешће претоварена врста терета јесу шљунак, песак и камени агрегати, који заједно чине 33,9% претовара. Паду обима претовара је највише допринела глобална геополитичка ситуација. Остварено је 4,6% више пристајања крузера и пораст за 44% путника на рекама у 2022.¹⁰⁴ години. Настављена је примена речног информационог система (РИС), као и активно учешће у оквиру стратегија ЕУ за развој Дунавског региона и Јадранско-јонског региона. Даљи развој водног саобраћаја кроз инвестиције и прилагођавање правног оквира би допринео растерећењу осталих видова саобраћаја и смањењу степена загађености животне средине.

Неопходно је наставити инвестирање у инфра и супраструктуру којом ће се обезбедити услови за прихват и услуживање потреба појединачних пловила, уз обезбеђивање чартера (*rent-a-boat* сервис). Влада усвојила је уредбе о проглашењу лучких подручја две марине, у Смедереву и Великом Градишту и лучког подручја међународног путничког пристаништа у Шапцу¹⁰⁵. Отворено је међународно путничко пристаниште у Сремској Митровици¹⁰⁶. Започета је реализација пројекта „Заплови Србијом” са циљем изградње недостајуће наутичке инфраструктуре. У току је изградњу међународних

¹⁰⁰ ЈП Путеви Србије, <https://www.putevi-srbije.rs/index.php/корпоративне-вести/24-01-23-zavrсна-konferencija-ipa-projekta-prekogranicne-saradnje-Srbije-i-Madjarske>

¹⁰¹ ЈП Путеви Србије, <https://www.putevi-srbije.rs/корпоративне-вести/10-02-23-радови-на-гп-хоргош-1-напредују-по-плану-3>

¹⁰² Железнице Србије а.д., <https://www.zeleznicersrbije.com/predstavljena-nacionalna-kampanja-tank-a-je-linija/>

¹⁰³ Агенција за управљање лукама, <https://www.aul.gov.rs/deset-godina-agencije>

¹⁰⁴ Агенција за управљање лукама, <https://www.aul.gov.rs/vise-kruzera-i-putnika-na-ekama-u-srbiji>

¹⁰⁵ Агенција за управљање лукама, <https://www.aul.gov.rs/nova-lucka-podrucja-marina-i-medjunarodnog-putnickog-pristanista>

¹⁰⁶ Агенција за управљање лукама, <https://www.aul.gov.rs/otvoreno-meunarodno-putnicko-pristaniste-u-sremskoj-mitrovici>

путничких пристаништа у Земуну, Шапцу и Раму. Реконструкција преводнице Ђердап 2, финансира се са 60% кредита Европске инвестиционе банке и 40% из фонда *Connecting Europe Facility*. У оквиру пројекта „Уклањање потопљене немачке флоте из Другог светског рата из Дунава” (од 857 до 862 km) завршена је израда документације, обезбеђена су финансијска средства (кредит Европске инвестиционе банке и бесповратна средства Инвестиционог оквира за Западни Балкан) и закључен је уговор за надзор радова. У току су радови на модернизацији луке Нови Сад, почетак радова на реконструкцији Луке Београд кроз јавно-приватно партнерство се очекује у наредном периоду. Планиран је почетак извођења радова на пројекту „Унапређење услова за превођење бродова у оквиру бране на Тиси”, чиме ће се повећати транспорт робе на релацији Република Србија-Мађарска. Започели су радови на реконструкцији лука Богојево и Прахово.

У области ваздухопловства достигнут је добар ниво усклађености са правним тековинама ЕУ. Оперативни су међународни аеродроми „Никола Тесла” у Београду, „Константин Велики” у Нишу и „Морава” код Краљева. Завршетак свих кључних радова на пројекту модернизације и проширења београдског аеродрома је планиран за крај 2023. године што ће допринети повећању годишњег капацитета на скоро 15 милиона путника годишње¹⁰⁷. Изградња нове терминалне зграде на аеродрому „Константин Велики” у Нишу је у завршној фази, што ће повећати годишњи капацитет на 1,5 милиона путника, омогућити већи број летова и убрзати прекограничне процедуре. На аеродрому „Никола Тесла” у Београду број путника је повећан за 71% мг, а број комерцијалних летова је већи за 34% мг у 2022.¹⁰⁸ години, док се у Q1 2023. године бележи¹⁰⁹ повећање броја путника за 77% мг (1,3 милиона путника) и раст броја летова за 39% мг (више од 15 хиљада полетања и слетања). На Аеродрому „Константин Велики” у Нишу повећан је број путника за 2,7 пута мг и забележен пад превезене робе за 70,5% мг у 2022.¹¹⁰ године, док је у периоду јануар-јун 2023. године остварен раст броја путника за 34,1% мг и пад превезене робе за 64,8% мг. На Аеродрому Морава у 2022. години саобраћало је 580 авиона (200 у 2021.), а број превезених путника износи 13.683 у 2022. (1.488 у 2021.)¹¹¹.

б) Реформе

СТРУКТУРНА РЕФОРМА 3: ОЗЕЛЕЊАВАЊЕ СЕКТОРА ЕНЕРГЕТИКЕ КРОЗ ПОВЕЋАЊЕ ПРОИЗВОДЊЕ ЕНЕРГИЈЕ ИЗ ОБНОВЉИВИХ ИЗВОРА И УНАПРЕЂЕЊЕ ЕНЕРГЕТСКЕ ЕФИКАСНОСТИ

1. Опис структурне реформе

Циљ реформе огледа се у трансформацији производње енергије кроз прелазак са фосилних горива на обновљиве изворе енергије и унапређењу енергетске ефикасности, ради доприноса „зеленој“ енергетској транзицији српске привреде и друштва.

У складу са обавезама према Споразуму из Париза, Влада је усвојила 2022. године Национално утврђени допринос Републике Србије којим је утврђен циљ смањења емисија гасова са ефектом стаклене баште, за 33,3 % (без LULUCF сектора: без коришћења земљишта, промене намене коришћења земљишта и шумарства) до 2030. године у односу на 1990. годину. У складу са обавезама из Уговора о Енергетској

¹⁰⁷ Аеродром Никола Тесла, <https://beg.aero/cir/node/625>

¹⁰⁸ VINCI Airports – саобраћај за 2022. годину, <https://beg.aero/sites/belgrade/files/pictures/saobracaj-decembar-2022-cyr-aerodrom-beograd.pdf>

¹⁰⁹ VINCI Airports – саобраћај на дан 31. март 2023. <https://beg.aero/sites/belgrade/files/vinci/news/pdf/vinci-airports-traffic-2023q1-cyr.pdf>

¹¹⁰ Аеродром „Константин Велики” Ниш, <https://ini.aerodromisrbije.rs/statistika/>

¹¹¹ Аеродром „Морава” Краљево, <https://kvo.aerodromisrbije.rs/statistika/>

заједници, Република Србија је у обавези да усвоји Интегрисани национални енергетски и климатски план РС (ИНЕКП) за период до 2030, са пројекцијама до 2050. године, којим се дефинишу циљеви повећања учешћа ОИЕ и енергетске ефикасности, као и мере и политике које је потребно реализовати за достизање ових циљева.

Структурна реформа састоји се из две мере:

Мера 1- Повећање производње енергије из обновљивих извора енергије

Циљ ове мере је озељењавање енергетског тржишта путем додељивања подстицаја за производњу електричне енергије из обновљивих извора енергије у виду система тржишних премија и система „feed-in“¹¹² тарифа за мала постројења и демонстрационе пројекте у поступку аукција које су покренуте за 2023. годину за ветроелектране (400 MW) и соларне електране (50 MW). Трогодишњим „Планом система подстицаја коришћења обновљивих извора енергије“ предвиђа се додела подстицаја за изградњу нових капацитета (укупно 1,3 GW) за производњу електричне енергије из сунца и ветра. Произвођачи електричне енергије биће заштићени од промене тржишних цена у односу на цену коју произвођач понуди на аукцији тако што ће се исплаћивати разлика између понуђене цене на аукцији и тржишне цене применом двостране тржишне премије. Такође, у области обновљивих извора енергије, предвиђено је да се до краја 2024. године изврши оптимизација и дигитализација административних поступака/услуга јавне управе које се односе на стицање, пренос, продужење и измену статуса повлашћеног, привременог повлашћеног и произвођача из обновљивих извора енергије, као и енергетских дозвола.

Мера 2- Унапређење ефикасности енергетског сектора

Циљ ове мере је повећање ефикасности путем мерљиве уштеде енергије на страни финалне потрошње, прелазак на наплату према потрошњи енергије (НПП) у 20 ЈЛС за објекте који су прикључени на системе даљинског грејања, а код којих се још увек наплаћује енергија по паушалном систему, као и уштеда у емисијама CO₂ генерисаним на основу уштеде енергије/енергената. Унапређење енергетске ефикасности у вишепородичним зградама прикљученим на систем даљинског грејања које имају највећу потрошњу енергије (од пријављених објеката), биће суфинансиране путем јавног ЕСКО концепта где је ЕСКО партнер држава, а ЈЛС спроводиће јавне позиве за избор вишепородичних зграда путем кога ће се бирати објекти који ће бити енергетски рехабилитовани и затим укључени у поступак преласка на наплату према потрошњи. Поред рехабилитације зграда и преласка на наплату према потрошњи, промовисаће се ЕСКО принцип пословања и ЈЛС ће стећи специфична искуства о најбољем начину преласка на наплату према потрошњи за зграде са највећом потрошњом енергије. Мера је усклађена са препоруком Европске комисије да се пређе на наплату према потрошњи енергије из система даљинског грејања, и у синергији је са мерама еко-дизајна који ограничава стављање на тржиште енергетски неефикасних уређаја као и са тренутним пројектима Управе за финансирање и подстицање енергетске ефикасности усмереним на што шири обухват мерама ЕЕ у домаћинствима и јавном сектору.

2. Планиране активности по годинама

РБ	Планиране активности	2024				2025				2026			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
	Мера 1												
1.	Додељивање подстицаја за нове капацитете ОИЕ кроз поступак												

¹¹² „Feed-in“ тарифе су предвиђене подстицајне откупне цене по произведеном kWh из ОИЕ које су усклађене са технологијом која се примењује и које Влада Републике Србије прописује на одређени временски период.

	аукција за ветроелектране и соларне електране												
2.	Оптимизација и дигитализација административних поступака/услуга у области зелене агенде/обновљивих извора енергије												
	Мера 2												
3.	Техничка помоћ за спровођење тендерских процедура у области енергетске ефикасности												
4.	Израда техно-економске, правне студије са елаборатима енергетске ефикасности												
5.	Спровођење инвестиције - уговарање, грађевински радови на одабраним стамбеним заједницама, мониторинг и надзор радова												

3. Индикатори резултата

Показатељ	Почетна вредност (година)	Међуреизултат (година)	Циљна вредност (година)
Нови капацитети за производњу енергије из ОИЕ путем додељивања подстицаја кроз поступак аукција за ветроелектране (ВЕ) и соларне електране (СЕ) (изражено у MW)	0 ВЕ, 0 СЕ (2022)	400 ВЕ, 50 СЕ (2023)	1000 ВЕ, 300 СЕ (2025)
Уштеда енергије у рехабилитованим вишепородичним зградама које троше највише енергије у односу на стање пре рехабилитације (просек изражен у процентима)	0 (2023)	35% (2025)	35% (2026)

4. Очекивани утицај на конкурентност

Овом реформом створиће се погодан оквир за подизање конкурентности енергетског сектора и привлачења инвестиција у сектор обновљивих извора енергије. Један од кључних елемената предложених мера јесте подстицање инвестиција у нове ветроелектране и соларне електране што доприноси зеленој транзицији и повећању конкурентности кроз развој и интеграцију нових капацитета за обновљиву енергију на тржишту. Ове иновације омогућавају брз и ефикасан развој нових капацитета „зелене енергије“, што директно доприноси достизању климатске неутралности и истовремено повећава конкурентност енергетског сектора. Оптимизација и дигитализација поступака које се односе на стицање, пренос, продужење и измену статуса повлашћеног, привременог повлашћеног и произвођача из обновљивих извора енергије, као и енергетских дозвола, пословање привредних субјеката у овој области чини једноставнијим, ефикаснијим, смањује административне трошкове пословања и стимулише инвестиције у обновљиве изворе енергије. Пословни амбијент на тај начин постаје транспарентнији и предвидивији. Мере енергетске ефикасности на страни финалне потрошње (као што је случај у стамбеним зградама) стварају потенцијал за произвођаче енергије да прошире своје тржиште (конзум потрошача). Такође, активност преласка на наплату према потрошњи енергије је једна од кључних мера за одрживо и конкурентно пословање система даљинског грејања.

6. Очекивани утицај на социјалне циљеве, као што су запосленост, смањење сиромаштва, родна равноправност и приступ здравственој заштити

Структурном реформом предложена су унапређења процеса енергетске транзиције, односно процеса декарбонизације, тако што ће се обезбедити позитиван утицај на реформу енергетског сектора и привреде Републике Србије у смислу запослености, смањења енергетског сиромаштва и побољшања квалитета животне средине, што има утицај и на здравствени систем. Предвиђене мере треба да подстакну прилив директних страних инвестиција, развој и реализацију пројеката из области производње електричне енергије из ОИЕ, отварање нових „зелених“ радних места, развој грађевинске индустрије, бенефите за локалну заједницу, као и сигурније снабдевање енергијом националне привреде и грађана.

7. Очекивани утицај на животну средину и климатске промене

Предложеном структурном реформом дефинисаће се процес енергетске транзиције, као и мере, пројекти и активности који треба да допринесу смањењу емисија GHG за 33,3% (без LULUCF). Утицај предвиђених мера на заштиту животне средине и смањење утицаја климатских промена је вишеструк. Додељивање подстицаја у виду тржишне премије за нове капацитете ОИЕ кроз поступак аукција за нове инвестиције у области обновљивих извора енергије и изградње нових ветроелектрана и соларних електрана доприноси повећању удела енергије из обновљивих извора који, уз спровођење енергетске ефикасности, има централну улогу у декарбонизацији енергетског сектора и „зеленој транзицији“. Посредством предвиђених инвестиција за ЕЕ очекују се енергетске уштеде од око 81 GWh годишње и смањење 20.000 тона CO₂, а према неким показатељима увођење наплате према потрошњи у свим системима даљинског грејања, могло би довести и до значајно већих уштеда (од око 350 GWh и 90.000 тона CO₂).

8. Потенцијални ризици

Ризик	Вероватноћа за остваривање ризика	Планиране активности за ублажавање негативних ефеката ризика
Ризик изградње енергетског објекта у прописаном року	Средња	Финансијски инструмент обезбеђења за стицање статуса повлашћеног произвођача и изградњу енергетског објекта
Повећање цена сировина, опреме и др.	Средња	Висина подстицаја узима у обзир инфлацију у еврозони.
Способност грађана/корисника даљинског грејања да сервисирају финансијске обавезе (да плате услугу грејања и отплате инвестиције)	Средња	Параметри сервисирања обавеза од стране корисника услуге грејања (рок отплате, месечне обавезе, итд.) предвидеће се тако да укупан износ обавеза након реализације пројекта (за услугу грејања и отплату инвестиције) не прелази износ који су корисници издвајали само за рачун за услугу грејања пре реализације пројекта.

СТРУКТУРНА РЕФОРМА 4: ОЗЕЛЕЊАВАЊЕ ДРУМСКОГ И ЖЕЛЕЗНИЧКОГ ТРАНСПОРТА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1. Опис структурне реформе

Циљ структурне реформе је потпуно уређење тржишта транспортних услуга и смањење емисије штетних гасова редуковањем индивидуалног превоза (путничких аутомобила) кроз повећање мобилности становништва, доступности и атрактивности услуга јавног

превоза путника и/или робе у друмском и железничком саобраћају, а у складу са ЕУ прописима, стандардима и праксом.

Структурна реформа састоји се из две мере:

Мера 1 – Унапређење система међумесног друмског транспорта путника

Циљ мере је подизање нивоа квалитета пружања услуга у друмском саобраћају у складу са ЕУ прописима, стандардима и праксом, повећање конкурентности и ефикасности, повећање мобилности становништва између региона, смањење негативног утицаја на животну средину. Систем међумесног друмског транспорта путника (МТП) један је од суштинских елемената мултимодалног одрживог транспортног система. Овај систем нуди ефикасна решења за низ тренутних изазова мобилности, укључујући климатске промене, повезаност и социјалну укљученост, као и смањење загушења на транспортној мрежи. Систем МТП регулисан је одредбама Закона о превозу путника у друмском саобраћају („Службени гласник РС“, бр. 68/15, 41/18, 44-18 - др. закон, 83/18, 31/19 и 9/20), као и подзаконским актима донесеним на основу овог закона. МТП се обавља као превоз између две или више јединица локалне самоуправе на територији Републике Србије. На основу анализе постојеће транспортне политике и анализе постојећег стања система, потребно је извршити реформу система МТП у Републици Србији у складу са Уредбом ЕЗ 1370/2007 (Regulation (EC) No 1370/2007 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on Public Passenger Transport Services by Rail and by Road and repealing Council Regulations (EEC) Nos 1191/69 and 1107/70), како би се унапредио квалитет услуге и управљања сектором транспорта путника и тако омогућило спровођење тендера за потписивање вишегодишњих уговора са превозницима на тржишту међумесног превоза путника.

Мера 2 - Унапређење железничке инфраструктуре

Циљ мере је повећање броја путника и робе у железничком саобраћају. У циљу повећања броја путника и робе у железничком саобраћају, као и додатног смањења емисије штетних гасова, железнички инфраструктурни пројекти у Републици Србији, који су тренутно у току и чија се реализација очекује у наредном периоду, подразумевају електрификацију железничких пруга које нису биле електрифициране (Ниш – Димитровград, Београд Центар – Вршац). Мера такође подразумева набавку нових електро-вучних композиција које ће додатно поспешити мобилност становништва између градова.

2. Планиране активности по годинама

РБ	Планиране активности	2024				2025				2026			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
	Мера 1												
1.	Детаљна анализа постојећег стања система МТП												
2.	Усаглашавање националне легислативе у погледу транспорта путника у МТП у складу са ЕЗ 1370/2007												
3.	Примена нове Методологије за приступ тржишту МТП – дигитализација												
	Мера 2												
4.	Повећање километара електрифицираних пруга у Републици Србији												
5.	Набавка нових електро-вучних композиција												

3. Индикатори резултата

Показатељ	Почетна вредност (година)	Међуреизултат (година)	Циљна вредност (година)
Укупан број превезених путника у друмском саобраћају	52.6 мил (2017)	55 мил (2025)	58 мил (2028)
Удео становништва које има одговарајући приступ јавном превозу, према полу, старости и инвалидитету (ЦОР 11.2.1)	N/A	90% (2025)	95% (2030)
Укупан број превезених путника у железничком саобраћају	2.8 мил (2021)	8 мил (2026)	15 мил (2029)

4. Очекивани утицај на конкурентност

Структурна реформа утиче на повећање конкурентности и ефикасности друмског и железничког транспорта обезбеђивањем једнаких услова за коришћење транспортне инфраструктуре, ограничавањем неконтролисаног развоја појединих сегмената транспорта и стимулисањем повећања конкуренције на тржишту. Реформа система МТП обезбедиће транспарентне и једнаке услове на тржишту у циљу повећања конкурентности овог вида транспорта. Спровођењем реформе очекује се даљи раст броја превозника који поседују регистроване редове возње у МТП, тренутно их је око 140. Предложеном мером ће се унапредити конкурентност железничког саобраћаја кроз отварање тржишта железничких услуга односно омогућиће се и повећање пословања приватних железничких превозника.

6. Очекивани утицај на социјалне циљеве, као што су запосленост, смањење сиромаштва, родна равноправност и приступ здравственој заштити

Структурна реформа директно утиче на смањење сиромаштва јер ће кроз успостављен систем повезаности између међумесног друмског транспорта путника и система железничког саобраћаја, као и развоја оба система, грађани Републике Србије издвајати мање трошкове за превоз до жељене дестинације. Посредно може да утиче на повећање запослености, у ситуацијама када је даљина радног места била пресудан фактор за прихватање посла. Структурна реформа ће повећати покретљивост становништва (мобилност) између региона у Републици Србији што утиче на све економско – социјалне показатеље у држави, побољшава квалитет услуга и приступачност свим корисницима железничког саобраћаја. У складу са планом испуњења циљева одрживог развоја Уједињених нација (ЦОР) до 2030. године, ова структурна реформа обезбедиће приступ сигурним, приуштивим, доступним и одрживим транспортним системима за све, побољшати безбедност на путевима, пре свега проширењем јавног превоза, с посебном пажњом на потребе оних у стањима рањивости, жена, деце, особа са инвалидитетом и старијих лица. Позитивно утиче на родну равноправност кроз смањење родног јаза са аспекта физичке мобилности жена и мушкараца.

7. Очекивани утицај на животну средину и климатске промене

Структурна реформа остварује позитиван утицај на животну средину повећањем квалитета услуге јавног превоза (оптималном просторном и временском дистрибуцијом), електрификацијом железничке инфраструктуре и повећањем броја електромоторних гарнитура, чиме се смањује потреба за коришћењем путничких аутомобила, што за коначан циљ има смањење емисије штетних гасова. Унапређењем система међумесног друмског транспорта путника, утицај на животну средину огледа се кроз дефинисање минималних стандарда квалитета услуге у погледу еколошких стандарда и критеријума. Јачање конкурентности међумесног транспорта путника је

битно и за смањење зависности од коришћења путничких аутомобила, што ће имати позитиван утицај на животну средину будући да је за одређени утросак енергије аутобусом могуће превести већи број путника у односу на путнички аутомобил. Унапређењем железнице као транспортног система, остварује се позитиван утицај на животну средину, јер се железница сматра еколошки повољним, чак и „најчистијим“ видом превоза. Ова карактеристика железнице последица је њених техничко-експлоатационих карактеристика, тј. да је за одређени утросак енергије могуће превести већу количину робе и путника у односу на друге конкурентне видове превоза, као и због употребе електричне енергије као погонског горива.

8. Потенцијални ризици

Ризик	Вероватноћа за остваривање ризика	Планиране активности за ублажавање негативних ефеката ризика
Ризик прихода и трошкова	Средња	Адекватан систем субвенционисања који омогућава фер услове за све превознике и одрживост система; Принцип унакрсних субвенција – пакети линија у основном уговору или накнадно кроз анексе уговора.
Погрешан одабир улазних података за израду Студије оптималне мреже линија и погрешно дефинисање услова и критеријума за избор превозника	Средња	Израда Студије оптималне мреже линија на основу предлога минималних стандарда квалитета услуге; Пажљиво дефинисање услова и критеријума за избор превозника; Унакрсне субвенције; Рок трајања концесије.
Недовољно добар рад система за мониторинг и контролу	Висока	Увођење система за мониторинг и контролу; Блиска сарадња са инспекцијским органима и кажњавање прекршиоца; Поштовање уговорних односа од стране свих превозника и пружање услуга према критеријумима дефинисаним уговором
Кашњење са реализацијом пројектних активности	Средња	Ефикаснија координација и реализација пројеката

5.3. Људски капитал и социјална политика

а) Анализа главних препрека

5.3.1 Област ОБРАЗОВАЊЕ И ВЕШТИНЕ

Системско унапређење образовања у Републици Србији одвија се у складу са *Стратегијом развоја образовања и васпитања*, а са циљем повећања обухвата образовањем деце на свим нивоима, неосипања осетљивих група из образовних кругова, бољих постигнућа ученика, квалитетнијих програма (одговор образовног система на захтеве тржишта рада) и бољу подршку наставницима.

Континуирано повећање обухвата деце бележи се у програмима предшколског васпитања и образовања. Број деце узраста од шест месеци до 6,5 година на овом нивоу образовања износио је 229.030 у школској 2022/2023 години, од чега 111.005 (48,5%) девојчица и 118.025 (51,5%) дечака. Обухват деце програмима предшколског васпитања

и образовања је различит у зависности од узраста¹¹³, а највећи обухват је у години пред полазак у школу. Обавезни припремни предшколски програм, за децу узраста од навршених 5,5 година до поласка у школу, похађало је скоро 63 хиљаде деце у школској 2022/2023 години, што представља обухват од 97,3%¹¹⁴.

Популација ученика у основном образовању континуирано се смањује услед негативног демографског тренда становништва Републике Србије. На почетку школске 2022/2023, у 3.206 редовних основних школа¹¹⁵ иде **505.247 ученика**¹¹⁶ (245.443 или 48,6% ученица; 259.804 или 51,4% ученика), а први разред уписало је 63.230 нових школараца. И поред чињенице да је основно образовање обавезно, **обухват деце и даље није потпун**, о чему говори стопа обухвата основним образовањем која је износила **95,2% у 2022.** години.

Од школске 2022/2023 године уведен је **нови концепт завршног испита у основном образовању.** Завршни испит сада укључује три теста: матерњи језик, математику и један од понуђених предмета који ученик изабере (биологија, географија, историја, физика, хемија). Такође, од поменуте школске године, сваки ученик током другог циклуса основног образовања (од петог до осмог разреда) **бира и похађа четири различита програма слободних наставних активности.** Програми *Вежбање за здравље, Животне вештине и Медијска писменост* (за 5. и 6. разред), и *Предузетништво, Моја животна средина и Уметност* (за 7. и 8. разред) припремљени су од стране Завода за унапређивање образовања и васпитања; док су *Домаћинство, Цртање, сликање и вајање, Чуvari природе, Музиком кроз живот и Сачувајмо нашу планету* (за 5. и 6. разред) и *Филозофија са децом* (за 7. и 8. разред), припремљени од стране стручних друштава¹¹⁷.

Број ученика који похађају средње школе је релативно стабилан. Редовне средње школе у школској 2022/2023 години похађало је **234.919**¹¹⁸ ученика (116.982 или 49,8% ученица; 117.937 или 50,2% ученика). Опште средње образовање – гимназију похађало је 28,1% ученика, а средње стручно образовање 71,9% ученика.

СТИЦАЊЕ, УСАВРШАВАЊЕ И РАЗВОЈ КОМПЕТЕНЦИЈА У СКЛАДУ СА ПОТРЕБАМА ТРЖИШТА РАДА обезбеђени су и **дуалним образовањем**, које **доживљава континуирани раст**¹¹⁹ и све веће интересовање, како од стране привреде, тако и од стране ученика. **Број компанија** које учествују у систему дуалног образовања повећан је на **950** до августа 2023. године. **Број дуалних образовних профила** нарастао је на **73** у школској 2023/2024 години, а у реализацију дуалног образовања укључено је око **186 средњих стручних школа.** До сада је системом дуалног образовања обухваћено око **16 хиљада ученика.** Дуално образовање је најзаступљеније у секторима металске и машинске индустрије (посебно из ауто индустрије), прехранбене, текстилне, дрвне, грађевинарства, електротехнике, туризма и угоститељства, трговине и саобраћаја (логистика и шпедиција, авио саобраћај). Привреда највише тражи профиле бравар-заваривач, индустријски механичар, оператер машинске обраде, али су потребни и трговци, као и кувари и конобари. Тражени су и техничари мехатронике, техничари за компјутерско управљање ЦНЦ машинама, као и механичари моторних возила.

¹¹³ Предшколско васпитање и образовање у школској 2022/2023 години похађало је 57.478 деце узраста до три године (37% у односу на укупан број живорођених наведеног узраста) и 108.594 деце узраста од три до пет и по година (68% у односу на укупан број живорођених наведеног узраста).

¹¹⁴ РЗС, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231102.html>

¹¹⁵ Структура: број редовних матичних основних школа - 1.135, број издвојених одељења – 2.071. Извор: РЗС, Саопштење Основно образовање

¹¹⁶ РЗС, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231078.html>

¹¹⁷ Правилник о допунама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања

¹¹⁸ РЗС, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231098.html>

¹¹⁹ Привредна комора Србије, стање на дан 03.10.2023. године <https://dualnoobrazovanje.rs/>

На нивоу високог образовања број студената последњих година расте, при чему се на академским студијама повећава број студената, док је на струковним студијама број на стабилном нивоу. Број младих укључених у систем високог образовања износио је **248.508** у школској **2022/2023** години (145.666 или 58,6% студенткиња; 102.842 или 41,4% студената), од чега је 84,4% уписаних студената на академским студијама, а 15,6% студената похађа струковне студије. За **дуални модел** студија акредитовано је **46 студијских програма**, који се реализују на **11 високошколских установа**, у сарадњи са **99 компанија**.

О квалитету високошколских институција у Републици Србији говори податак о томе да се **Универзитет у Београду већ десет година налази на Шангајској листи¹²⁰ најбољих универзитета**. На најновијој листи Универзитет у Београду пласиран је између 401. и 500. места од ранжираних 1.000 универзитета на свету, при чему је међу првих 500 универзитета у 13 од укупно 54 научне области по којој се рангирају научна поља. Најбољи пласман остварен је у области науке о храни и технологији хране (између 51. и 75. места). Универзитет у Новом Саду је рангиран између 901. и 1000. позиције ове листе.

Јавни расходи за образовање износе 3,1% БДП-а за 2023. годину што чини ниво ових расхода стабилним у последњој деценији, али су испод просека јавних издвајања на нивоу ЕУ (који се крећу око 4,8% БДП). У укупним буџетским расходима, расходи за образовање учествују са 11,8%¹²¹.

С обзиром на постојећу неусклађеност вештина на тржишту рада, потребна су улагања у образовање одраслих. Стопа учешћа у образовању и обуци становништва 25-64 године у Републици Србији износила је 5,2% у 2022.¹²² што је значајно ниже (око 2,29 пута) од просечне стопе у ЕУ (ЕУ-27 11,9%). Осигурање квалитета у неформалном образовању постиже се кроз систем обучавања код **јавно признатог организатора активности образовања одраслих**. Овај статус има **156 институција** за реализацију **666 акредитованих програма неформалног образовања¹²³**.

Према резултатима **ПИСА тестирања** за 2018. годину, просечан резултат Србије на скали математичке писмености је 448 бодова, на скали читалачке писмености 439, а **на скали научне писмености 440 бодова¹²⁴**. Ови резултати показују напредак у односу на претходне циклусе тестирања, али Србија и даље заостаје за просеком ОЕCD земаља у овим областима (где је просечно достигнуће око 500 бодова), указујући на потребу за континуираном унапређењу образовног система како би се постизали бољи резултати и обезбедила квалитетна едукација за све ученике.

Напори усмерени на **повећање интересовања ученика за науку, технологију, инжењерство и математику (STEM¹²⁵)** расту због доказаног потенцијала у обезбеђивању економског раста. Квантитативни подаци специфични за чланице ЕУ варирају, али бројне студије, укључујући оне које је финансирала Европска комисија, показују позитиван **утицај доступности лабораторијског рада ученицима на будућу**

¹²⁰ <https://www.shanghai ranking.com/rankings/arwu/2023>

¹²¹ Министарство финансија, <https://www.mfin.gov.rs/dokumenti2/gradjanski-budzet>

¹²² Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRNG_LFS_02_custom_6723288/default/table?lang=en

¹²³ Министарство просвете, стање на дан 03.10.2023. године <https://prosveta.gov.rs/prosveta/srednje-obrazovanje/obrazovanje-odraslih/javno-priznati-organizatori-obrazovanja-odraslih/>

¹²⁴ <https://prosveta.gov.rs/vesti/objavljeni-rezultati-pisa-testiranja/>

¹²⁵ STEM (eng. Science, Technology, Engineering, Mathematics) образовање представља интердисциплинарни приступ учењу који четири поменуте дисциплине интегрише приликом учења и ставља акценат на примену научног путем решавања реалних проблема. STEM образовање пружа одговарајућу обуку ученика за тржиште рада у двадесет првом веку и бројна истраживања су недвосмислено показала да је развој делотворних и атрактивних програма, а посебно наставних метода, међу најбољим начинима за подстицање STEM вештина.

запошљивост тих ученика, на избор каријере у вези са STEM, као и успех у високом образовању у овим областима.

Иако су донети савремени и релевантни наставни програми за три предмета, **физику, хемију и биологију** у Републици Србији, као и правилници којима је прописан практични и лабораторијски рад ученика, подаци прикупљени путем Јединственог информационог система просвете, као и путем свеобухватне директне анкете, показују **недовољну опремљеност лабораторијском опремом скоро свих основних школа и гимназија**. Република Србија ће приступити набавци ове опреме, уз подршку средстава из ИПА фондова.

Усвојен је сет предлога просветних закона (*Закон о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања*, *Закон о изменама и допунама Закона о основном образовању и васпитању* и *Закон о изменама и допунама Закона о средњем образовању и васпитању*) октобра 2023. године, чији је циљ јачање васпитне функције установа образовања и реализација утврђеног сета мера ради боље **превенције и ефикаснијег реаговања и поступања у случајевима насиља у школама**. Предложеним законима, између осталих измена, рок за државну матуру померен је за школску 2025/2026 годину.

5.3.2 Област ЗАПОШЉАВАЊЕ И ТРЖИШТЕ РАДА

Тржиште рада у великој мери остаје отпорно на утицај геополитичких догађања. Позитивна кретања на тржишту рада огледају се у расту запослености (регистроване запослености, и то доминантно у приватном сектору), док се успоравање привредне активности и инфлација рефлектују превасходно на реалне дохотке и потрошњу (просечне бруто и нето зараде у периоду јануар-јул 2023. године, реално су порасле за 0,3%¹²⁶).

Стопа активности (15+) која износи **55,8%**¹²⁷ у **Q2 2023**. (ЕУ-27: 57,9% за становништво 15+, Q2 2023, Eurostat) бележи повећање од 1 п.п. у односу на исти квартал претходне године, док **број активних** износи **3,18 милиона** (повећање од 20 хиљада међугодишње). Жене имају нижу стопу активности на тржишту рада (48,8%) од мушкараца (63,3%), тако да **родни јаз у стопи активности** на тржишту рада износи **14,5 п.п.**

Стопа запослености (15+) од **50,4%**¹²⁸ у **Q2 2023**. (ЕУ-27: 54,5% за становништво 15+, Q2 2023, Eurostat) бележи повећање од **0,5 п.п.** у односу на исти квартал претходне године, док **број запослених** износи **2,88 милиона** (смањење од 5,5 хиљада међугодишње). Стопа запослености жена износи 43,8% а мушкараца 57,6%, тако да **родни јаз у стопи запослености** на тржишту рада износи **13,8 п.п.** **Самозапослено** (са запосленима или без њих) је 22,1% жена и 77,9% мушкараца у **Q2 2023**.¹²⁹ години. Када је у питању неплаћени породични рад, жене чине већину са учешћем од 72,1% у укупно неплаћеном породичном раду, док учешће мушкараца износи 27,9%.

Просечна нето зарада у јулу 2023.¹³⁰ године износила је око 84 хиљаде динара (710 евра), што представља реални раст од 0,3% мг. Медијална нето зарада за исти период износила је око 65 хиљада динара (549 евра), што значи да је 50% запослених остварило зараду до наведеног износа. **Минимална цена рада** у 2024. години, без пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање, износиће 271 динар по радном часу, што је повећање за 17,8%. Тако ће минимална зарада просечно износити 47.154 динара (401

¹²⁶ РЗС, Саопштење Просечне зараде по запосленом

¹²⁷ РЗС, Анкета о радној снази

¹²⁸ РЗС, Анкета о радној снази

¹²⁹ РЗС, Анкета о радној снази

¹³⁰ РЗС, Саопштење Просечне зараде по запосленом, јул 2023. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231266.html>

евро) месечно. Такође, повећан је неопорезиви износ зараде на 25.000 динара месечно, чиме је смањено пореско оптерећење.

Стопа незапослености (15+) износи 9,6% у Q2 2023. (ЕУ-27: 5,8% за становништво 15-74, Q2 2023, Eurostat), што представља **раст од 0,7 п.п.** у односу на исти квартал претходне године, док је **број незапослених 306,6 хиљада** (повећање од 25,5 хиљада међугодишње). Стопа незапослености жена износи 10,4% а мушкараца 9%, тако да **родни јаз у стопи незапослености на тржишту рада износи 1,4 п.п.**

Процес демографског старења становништва, карактеристичан за Републику Србију, манифестује се ниским и стално опадајућим учешћем младих. У Републици Србији је било 1.047.543 младих узраста 15-29 година, од чега 535.413 мушкараца (51,1%) и 512.130 жена (48,9%), **према попису из 2022. године.** Број младих становника смањен је за око 275 хиљада лица или 20,8% у претходних једанаест година (између два пописа / 2011.-2022. година). **Учешће младих у укупном броју становника од 15,8% се такође смањило за 2,6 п.п.** у односу на 2011. годину (18,4%). Поред негативног природног прираштаја (последича ниског наталитета и високог морталитета), присутно је и континуирано иселјавање становништва.

Миграције уопште, а посебно миграције младих, посматрају се углавном као негативни феномен у друштву. Разлог за то је негативни миграциони салдо у коме млади емигрирају из Републике Србије у друге земље или где млади напуштају руралне средине у оквиру унутрашњих миграционих токова и одлазе у градове. Стварање привредног и друштвеног амбијента за успоравање одласка радно способног становништва, јачање веза са дијаспором и подстицање њиховог повратка, као и привлачење странаца различитих образовних профила, само су неке од мера које Република Србија спроводи, а које су део планских докумената донетих у претходном периоду.

Неповољни демографски трендови указују на неопходност додатног улагања државе у младе у циљу стварања услова за квалитетнији живот у земљи. С обзиром на различитости потреба и изазова са којима се млади суочавају, у последње две године донете су мере које се односе на подстицање рађања, олакшано становање, као и подстицаје за младе за предузетништво. Усвојена је **Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године** („Службени гласник РС”, број 9/23) са приоритетима омладинске политике (фебруар 2023. године), као и **Акциони план за период од 2023. до 2025. године за спровођење Стратегије за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године** („Службени гласник РС”, број 57/23) (јул 2023. године). Такође, започет је процес израде *Нацрта закона о младима* у марту 2023. године у циљу унапређења система финансирања и суфинансирања програма и пројеката од јавног интереса у оквиру омладинске политике; унапређења координације носилаца омладинске политике; унапређења Јединствене евиденције удружења младих, удружења за младе и њихових савеза; стварање услова за професионализацију и стандардизацију омладинског рада, канцеларија за младе, савета за младе и простора за младе.

Оснивање канцеларија за младе у свим јединицама локалне самоуправе важан механизам за ефикасно подстицање развоја омладинске политике на локалном нивоу и већу доступност културним, здравственим, социјалним и другим услугама. Формирано је 140 канцеларија за младе и 78 савета за младе¹³¹ на локалном нивоу. Изградњом, опремањем и радом 65 омладинских клубова, 73 теретане на отвореном, као и малих спортских терена¹³², створени су услови за квалитетно провођење слободног

¹³¹ Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године

¹³² База података Министарства омладине и спорта на дан 31.12.2021. године

времена, развијање здравих стилова живота, активно учешће младих у друштву, коришћење и креирање културних садржаја, неформално образовање и информисање прилагођено потребама младих. У порасту је број јавних простора за младе, у којима могу да се реализују активности у локалној заједници и младима пруже интегрисане услуге на локалном нивоу.

Важан партнер на локалном нивоу за директан рад са младима су и **удружења младих/удружења за младе и њихови савези, као и омладински радници, који чине мрежу од преко 1.700 актера** широм Републике Србије, од националног до локалног нивоа. Омладински радници својом стручношћу могу да буду носиоци за стварање и развој међусекторских иницијатива. Омладински радници посебну пажњу у раду посвећују младима из осетљивих група који више нису у систему формалног образовања и који најчешће нису информисани о приликама и могућностима које им се нуде.

И поред оствареног економског раста и позитивних кретања на тржишту рада у Републици Србији, ситуација младих на тржишту рада изискује потребу за даљом системском интервенцијом у циљу уклањања баријера које стоје између младих и тржишта рада. Учешће младих у радној снази веома је ниско по европским стандардима - стопа активности младих (15-24) износи 31,5% у Q2 2023. што је за 9,6 п.п. ниже у односу на просек у ЕУ (ЕУ-27: 41,1%, Q2 2023, Eurostat). Стопа запослености младих (15-24) је 23,7% у Q2 2023. што је за 11,5 п.п. ниже у односу на просек у ЕУ (ЕУ-27: 35,2%, Q2 2023, Eurostat). Стопа незапослености младих (15-24) износи 24,7% у Q2 2023. што је за 10,4 п.п. више од стопе незапослености младих у ЕУ (ЕУ-27: 14,3%, Q1 2023, Eurostat). Поред тога што нису запослени, значајан број младих истовремено је и ван процеса образовања и обуке - у Републици Србији **НЕЕТ¹³³ стопа младих (15-24)** износи 11,7% у Q2 2023. што је више од просека у ЕУ (ЕУ-27: 8,5% у Q2 2023, Eurostat), док НЕЕТ стопа младих (15-29) износи 13,8% у Q2 2023. што је више од просека у ЕУ (ЕУ-27: 11,1% у Q2 2023, Eurostat).

Млади након завршетка школовања немају радног искуства, а то је често услов за заснивање радног односа, па **транзиција од школе до првог стабилног и/или задовољавајућег посла траје веома дуго**. С тим у вези, препозната је важност **нормативног уређења радне праксе**, односно да се кроз стицање практичних знања и вештина унапређује запошљивост и могућност запошљавања на тржишту рада. Радне праксе представљају ефикасан инструмент за прекидање тзв. „зачараног круга неискуства код младих”. Израђен је *Нацрт закона о радној пракси*, који је узео у обзир Препоруку о оквиру квалитета за радне праксе Савета министара ЕУ од 2014. године.

Република Србија **подржава запошљавање младих**, поред осталих активности и мера, и **постепеним увођењем Гаранције за младе¹³⁴**, у сарадњи са свим релевантним министарствима, социјалним партнерима и осталим заинтересованим странама, а у складу са потврђеном Декларацијом Западног Балкана о одрживој интеграцији младих на тржиште рада¹³⁵. План имплементације Гаранције за младе Републике Србије за период од 2023. до 2026. године је припремљен, и његово усвајање је у завршној фази. Процењени трошкови реформи политика и иницијатива (мера) планираних у Плану имплементације износе око 4,4 млрд. РСД (око 37 милиона евра).

¹³³ NEET - Youth not in employment, education or training (млади који нису запослени, нису у процесу образовања, нити су на обуци)

¹³⁴ Програм Гаранција за младе који се спроводи у државама чланицама ЕУ, пример је интервенције у оквиру које се младима који су неактивни и незапослени приступа кроз сарадњу различитих сектора и социјалних партнера, укључујући и организације цивилног друштва, а у циљу дугорочно одрживе интеграције на тржиште рада.

¹³⁵ Декларација је потврђена на Другом министарском састанку ЕУ – Западни Балкан, који је одржан 8. јула 2021. године у Словенији.

5.3.3 Област СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА И ИНКЛУЗИЈА

Република Србија је преполовила вредност Мултидимензионалног индекса сиромаштва (*MPI Multidimensional Poverty Index*)¹³⁶ у односу на 2010. годину као једна од 19 земља која је то постигла (од укупно обухваћених 110 земаља у развоју). Република Србија ће наставити да примењује одговарајуће мере како би одржала позитиван тренд у смањењу сиромаштва које је и даље представља изазов. Стопа ризика од сиромаштва се смањила са 24,5% у 2013. години на 20,0% у 2022. години, што је и даље више од нивоа ЕУ-27 (16,5%, SILC, 2022¹³⁷). Ризик од сиромаштва варира у зависности од старосних група, радног статуса и типа домаћинства. Најугроженија су лица стара 65 и више година – 22,6%, а затим лица старости од 55 до 64 године – 21,6%, док су најнижу стопу ризика од сиромаштва имале особе старости од 25 до 54 година – 17,9%. У зависности од радног статуса, код лица старијих од 18 година, најизложенија ризику од сиромаштва су била незапослена лица – 49,2%, док је најнижа стопа ризика од сиромаштва код запослених код послодавца – 5,6%. Према типу домаћинства, највишу стопу ризика од сиромаштва имала су једночлана домаћинства која чине лица стара 65 и више година – 37,5%, а најнижу домаћинства са три или више одрасле особе – 15,4%.

Праг ризика од сиромаштва је износио 26.509 динара (220 евра) просечно месечно за једночлано домаћинство. Показатељ квинтилног односа (С80/С20) износио 5,5¹³⁸ у 2022. години, што значи да је најбогатијих 20% становништва имало 5,5 пута већи доходак у односу на 20% најсиромашнијих. Гини коефицијент у Републици Србији износио је 32,0, што је незнатно изнад вредности просека ЕУ-27 (29,6)¹³⁹.

Учешће јавних расхода за социјалну помоћ и трансфере у БДП-у Републике Србије последњих година се постепено смањује, тако да износи 13,1%¹⁴⁰ БДП-а у 2022. години. У структури расхода доминирају пензије са 68,9% укупних расхода за социјалну помоћ и трансфере или 9% БДП-а. Расходи за социјалну помоћ износе 2,7% БДП-а¹⁴¹ у 2022. години. Увођењем Регистра Социјална карта, чија је примена отпочела априла 2022. године у 90% центара за социјални рад, увезан је велики број релевантних података о корисницима различитих програма социјалне заштите (дохоци, имовина и др) у јединствену базу података. На овај начин омогућена је боља контрола социјалних давања односно решавање проблема грешке укључености, до које долази када социјалну помоћ примају они који се према прописаним критеријумима за њу не квалификују, али и откривање грешке искључености односно регистровање корисника који могу да остваре неко додатно право или услугу а нису аплицирали за исто (најчешће се ради о праву на дејчи додатак, бесплатан боравак детета у вртићу и сл.). Број корисника који остварују право на новчану социјалну помоћ смањен је за нешто више од 21 хиљаде у 2022. (182.773¹⁴²) или 10,5% у односу на 2021. годину. .

За развој политика социјалне заштите неопходно је донети стратешки оквир. Током протеклих неколико година покренут је процес израде нове Стратегије социјалне заштите, чије је доношење планирано за други квартал 2024. године. У току је израда Нацрта акционог плана за Стратегију деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници који ће представљати мапу пута за спровођење процеса

¹³⁶ Oxford Poverty and Human Development Initiative, Global MPI report 2023: Unstacking Global Poverty – Data for High Impact Action <https://ophi.org.uk/gmpi-report-2023/>

¹³⁷ EUROSTAT: At-risk-of-poverty rate At-risk-of-poverty rate - Products Datasets - Eurostat (europa.eu)

¹³⁸ Анкета о приходима и условима живота 2021. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231287.html>

¹³⁹ GINI Coefficient., <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi190/default/table?lang=en>

¹⁴⁰ Министарство финансија, Консолидовани биланс државе. <https://www.mfin.gov.rs/dokumenti2/makroekonomski-i-fiskalni-podaci>

¹⁴¹ Министарство финансија, Консолидовани биланс државе. <https://www.mfin.gov.rs/dokumenti2/makroekonomski-i-fiskalni-podaci>

¹⁴² Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

и усклађен развој услуга на територији целе земље, као и трансформацију установа за смештај у пружаоце услуга у заједници.

Усвојен је **Акциони план за спровођење Стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године, у периоду од 2023. до 2024. године** („Службени гласник РС”, број 59/23) у циљу побољшања свеукупног друштвеног и економског положаја особа са инвалидитетом и њихово равноправно учешће у друштву. На овај начин биће унапређено деловање одговорних институција, омогућиће се праћење постигнутих резултата, квалитетно извештавање, као и благовремена ревизија циљева и идентификованих мера зарад бољег планирања у будућности.

Подстицање друштвено одговорног пословања, при чему се води рачуна о **социјалној и радној инклузији припадника друштвено осетљивих група и задовољењу њихових потреба**, обезбеђено је применом *Закона о социјалном предузетништву* („Службени гласник РС”, број 14/22). Регистравање социјалног предузећа у Агенцији за привредне регистре омогућено је од новембра 2022. године, а подаци показују да је током 2023. године (до јула) регистровано 13 нових социјалних предузећа. Формиран је Савет за социјално предузетништво који има кључну улогу у давању смерница за даље унапређење овог сектора, укључујући и креирање Програма развоја социјалног предузетништва.

Ниво родне равноправности у Републици Србији још увек није задовољавајући. Према Извештају о Глобалном родном јазу¹⁴³ из 2023. године, Република Србија је **заузела 38. место** од 146 испитаних земаља. Иако је укупна позиција релативно добра, остварен је пад од 15 места у односу на 2022. годину (23. место). Повољни резултати уочљиви су у димензијама образовања и политичког оснаживања, са 37. и 32. местом на листи, респективно. Међутим, релативно слаб учинак остварен је у димензијама које се односе на економско учешће и могућности (69. место) и здравље и опстанак (79. место).

5.3.4 Област ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Систем обавезног здравственог осигурања у Републици Србији обезбеђује здравствену заштиту за 99%¹⁴⁴ становника са статусом осигураног лица. Право на здравствену заштиту остварују сва осигурана лица, али обим и садржина права из обавезног здравственог осигурања варира у зависности од услова који се прописују за њихово остваривање.

Средства за функционисање здравственог система обезбеђују се кроз доприносе за обавезно здравствено осигурање (по стопи од 10,3%¹⁴⁵), опште опорезивање, плаћање из џепа грађана (*out of the pocket payment*), премије за добровољно здравствено осигурање и међународне донације. Укупни **расходи за здравствену заштиту износили су 8,7% БДП-а у 2020. години, док су расходи по глави становника 672,3 УСД¹⁴⁶.**

Број здравствених установа у јавној својини¹⁴⁷, у којима се пружа здравствена заштита осигураним лицима на примарном, секундарном и терцијарном нивоу, не мења се значајније. Укупан број здравствених установа износио је 333 у 2022. години,

¹⁴³ Извештај о Глобалном родном јазу (*Global Gender Gap Report*) мери тренутно стање и напредак родног паритета кроз четири кључне димензије: 1) економско учешће и могућности, 2) образовна достигнућа, 3) здравље и опстанак и 4) политичко оснаживање, при чему се оцењују разлике између полова, не општи ниво.

¹⁴⁴ Само 0,15% становништва има приватно здравствено осигурање, при чему је део становништва обухваћен и другим видовима добровољног допунског и додатног здравственог осигурања.

¹⁴⁵ Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање („Службени гласник РС”, бр. 84/04, 61/05, 62/06, 5/09, 52/11, 101/11, 47/13, 108/13, 57/14, 68/14-др. закон, 112/15, 113/17, 95/18, 86/19, 153/20, 44/21, 118/21 и 138/22), члан 44.

¹⁴⁶ Светска банка, Health Nutrition and Population Statistics <https://databank.worldbank.org/source/health-nutrition-and-population-statistics>

¹⁴⁷ Уредба о Плану мреже здравствених установа („Службени гласник РС”, бр. 5/20, 11/20, 52/20, 88/20, 62/21, 69/21, 74/21 и 95/21)

у којима је запослено 105,6 хиљада радника¹⁴⁸. Број лекара на 1.000 становника износи 2,9. Укупан број болничких постеља износио је 42.634¹⁴⁹, односно 6,4 постеља на 1.000 становника. Просечна дужина лечења по једном болеснику износи 7,4 дана, а просечна заузетост болничких постеља 49,8%. Са друге стране, **број здравствених установа у приватној својини и приватна пракса последњих година показују растући тренд**¹⁵⁰. У оквиру личне потрошње, домаћинства су у 2022. години за здравље издвојили само 4,4% личне потрошње¹⁵¹.

Трошкови одређене здравствене услуге, које осигурана лица остварују у здравственим установама у приватној својини и приватној пракси, могу се финансирати из средстава обавезног здравственог осигурања. То су услуге лечења неплодности, операције катаракте, хемодијализа, хипербарична терапија кисеоником, услуге у установама социјалне заштите, услуге у приватним апотекама, различите услуге у установама ван Плана мрежа здравствених установа¹⁵². **Финансирање примене лека ван индикационог подручја (тзв. off-label)** из средстава обавезног здравственог осигурања за лечење деце, свих малигних и ретких болести, примарних аутоимуних болести, као и трансплантације, обезбеђено је први пут у 2023. години изменама подзаконског акта.

Број осигураних лица на листама чекања је у порасту, као последица пандемије вируса корона. Јединствена листа чекања се за 26 здравствених услуга ажурира на дневној бази и објављује на сајту Републичког фонда за здравствено осигурање (РФЗО)¹⁵³, а укупан број лица на овој листи је нешто више од 77 хиљада, средином октобра 2023. године. **У циљу скраћивања листе чекања, осмишљена је „платформа за допунски рад“** као модел финансирања накнаде за допунски рад здравствених радника и немедицинског особља, за рад у периоду када не раде свој основни посао и у оним данима када нису ангажовани у поподневним сменама¹⁵⁴.

Постоје неједнакости у здравственој заштити рањивих група у поређењу са општом популацијом. Особе са инвалидитетом имају право на здравствену заштиту која се финансира из средстава обавезног здравственог осигурања. Међутим, њихове потребе у области здравствене заштите у великом броју случајева нису задовољене, јер објекти у којима се пружа здравствена заштита нису физички приступачни, здравствени радници су недовољно едуковани кад су у питању одрасле особе са менталним инвалидитетом¹⁵⁵. У систему здравствене заштите континуирано се примењује **модел ангажовања здравствених медијаторки (85),** које, у 70 јединица локалне самоуправе у Републици Србији, делују у директном контакту са ромском заједницом, пружајући помоћ у приступу здравственим, али и другим јавним услугама и информације о здравственој превенцији¹⁵⁶. Статус здравствених медијаторки у систему здравства још увек није трајно решен¹⁵⁷.

За даљи напредак здравственог система улажу се додатна финансијска средства за набавку најсавременије технике и технологије из области медицинских наука, како би се обезбедили повољнији услови за рад. Набављено је 10 амбулантних возила за

¹⁴⁸ Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић – Батут“, Здравствено-статистички годишњак Републике Србије 2022.

¹⁴⁹ У овај број укључене су и дневне болнице (2.172 постеља), дијализа и неонатологија.

¹⁵⁰ Здравствених установа у приватној својини има 163 у 2021. години, док је укупан број приватне праксе 6.244. Извор: Стручни рад „Неки аспекти развоја здравственог система Србије и Јапана“, В. Радивојевић, С. Весић

¹⁵¹ РЗС, Анкета о потрошњи домаћинства <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231104.html>

¹⁵² <https://www.rfzo.rs/index.php/davaocizdrusluga/ugovaranje-dzu>

¹⁵³ https://www.rfzo.rs/index.php/index.php?option=com_content&view=article&layout=edit&id=987

¹⁵⁴ <https://www.rfzo.rs/index.php/mediji2022/medijskin2022>

¹⁵⁵ <https://www.minijmpdd.gov.rs/doc/publikacije-ocd/Polozaj-osoba-sa-invaliditetom-u-Srbiji.pdf>

¹⁵⁶

https://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wpcontent/uploads/2021/06/Izvestaj_o_sprovođenju_operativnih_zakljucaka_sa_seminara_Socijalno_u_kljucivanje_Roma_i_Romkinja_oktobar_2019-oktobar_2021.pdf

¹⁵⁷ <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/33945/izvestaji-o-sprovođenju-revidiranog-akcionog-plana-za-poglavlje-23.pdf>

осам здравствених установа и 11 специјализованих возила за трансфузију и безбедан транспорт крви, као и опрема за трансфузију и трансплантацију.

Даље се унапређује инфраструктура у здравству. Наставља се друга фаза изградње Клиничког центра Војводине у Новом Саду, као и Клиничког центра Србије у Београду; започете су припремне радње за изградњу и реконструкцију Универзитетског клиничког центра Крагујевац; отварање нове опште болнице у Лозници очекује се до краја 2023. године; потписан је уговор о донацији за реконструкцију зграде Градског завода за хитну медицинску помоћ у Београду; за Универзитетску дечју болницу „Тиршова 2“ завршено је пројектовање и добијена сагласност на тендерску документацију; започете су консултације поводом потпројекта изградње дијагностичко-истраживачког објекта са лабораторијом трећег нивоа биолошке безбедности (BSL-3) у оквиру Института за вирусологију, вакцине и серуме „Торлак“.

У циљу развоја и модернизације система здравствене документације и евиденција у здравству, донет је нови *Закон о здравственој документацији и евиденцијам у здравству* („Службени гласник РС“, број 92/23), којим је јасније дефинисан обухват и сврха е-Картона. Поменути закон је утврђено да сви медицински подаци пацијента буду хронолошки обједињени на једном месту, што ће омогућити бржу дијагностику и подизање квалитета пружене здравствене услуге. Такође, уводи се Регистар генетичких и биомедицинских података у циљу сигурног чувања генетичких података и њиховог поновног коришћења уз пуну контролу власника података, као и развоја истраживања у области биотехнологије, биоинформатике, биономије, генетике и медицине. Републички интегрисани здравствени информациони система (РИЗИС), поред е-Картона, обухватиће све локалне информационе системе, и то – РФЗО, Института за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут“, Агенције за лекове и медицинска средства Србије и др.

СТРУКТУРНА РЕФОРМА 5: ОБРАЗОВАЊЕ ЗА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ И РАДНУ СПРЕМНОСТ

1. Опис структурне реформе

Циљ структурне реформе је повећање релевантности система образовања кроз вишедимензионалну усмереност на учење повезано са практичним радом, чиме се обезбеђује ефикаснији одговор система образовања на потребе привреде и на запошљивост.

Структурна реформа састоји се из две мере:

Мера 1 – Квалификације оријентисане према потребама тржишта рада

Циљ мере је да се ускладе квалификације радне снаге са потребама тржишта рада. Дуално образовање на нивоу средњег и високог образовања доприноси јачању конкурентности привреде Републике Србије и смањењу незапослености младих. Послодавци, инвестирањем у образовање, дугорочно решавају проблем недостатка компетентних кадрова. Учењем кроз рад, ученици и студенти имају могућности да остваре све исходе учења који су предвиђени стандардом квалификације. Имплементацијом дуалног образовања обезбедиће се ефикаснији одговор система образовања на потребе привреде и тржишта рада, технолошке промене и потребе за новим компетенцијама. У наредном периоду наставиће се са успостављањем тренинг центара, унапређивањем каријерног вођења и саветовања (КВиС), као и са унапређивањем и имплементацијом Оквира за праћење и вредновање дуалног образовања. Имплементацијом система Националног оквира квалификација у Србији (НОКС) осигураће се диверсификација и унапређење релевантности понуде образовања

и обучавања, као и обезбеђивање транспарентности система НОКС, упоредивости и препознатљивости квалификација стечених у Републици Србији са квалификацијама стеченим у другим државама.

Мера 2 – Унапређење услова за развој знања и вештина у систему образовања

Циљ мере је повећање интересовања ученика за науку, технологију, инжењерство и математику, како би се кроз систем образовања, који подразумева примену научног кроз решавање реалних проблема, обезбедио кадар који одговара потребама тржишта рада које се стално развија. Побољшање стандарда у лабораторијама које се користе у настави и приступ учења заснован на огледима који су усредсређени на практичан пројектни и лабораторијски рад, директно је повезан са повећањем мотивације за учење, а самим тим и са успехом ученика. Први корак у остваривању овог циља је опремање постојећих лабораторија, које ће обезбедити практична искуства и развити склоност ученика ка научним истраживања и креативности, неопходним за будућу запошљивост. Набавком лабораторијске опреме за све основне школе и гимназије, у складу са прецизно идентификованим потребама, омогућиће се извођење свих лабораторијских вежби из физике, хемије и биологије које су прописане важећим правилницима. Такође, у сарадњи са универзитетским наставницима, биће припремљени видео-материјали који садрже прецизна упутства и демонстрације свих вежби, који ће бити перманентно доступни ученицима и наставницима.

2. Планиране активности по годинама

РБ	Планиране активности	2024				2025				2026			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
	Мера 1												
1.	Ширење мреже и унапређивање компетенција координатора тимова за КВиС ради унапређивања квалитета активности КВиС у дуалном образовању												
2.	Оснивање, инфраструктурно уређење и опремање регионалних тренинг центара												
3.	Умрежавање нивоа образовања кроз социјални дијалог „Млади млађима“												
4.	Повезивање Регистра НОКС са европским порталом квалификација												
5.	Дигитализација методологије за развој профила сектора као аналитичке основе за одлучивање институција и тела из система НОКС												
6.	Припрема предлога за увођење парцијалних квалификација у систем НОКС												
	Мера 2												
7.	Припрема видео материјала који садрже упутства и демонстрације свих лабораторијски вежби прописаних важећим правилницима за предмете физика, хемија и биологија за основне школе и гимназије												
8.	Набавка опреме за кабинете физике, хемије и биологије за гимназије												

9.	Набавка опреме за кабинете физике, хемије и биологије за основне школе (основни ниво)																			
----	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

3. Индикатори резултата

Показатељ	Почетна вредност (година)	Међурезултат (година)	Циљна вредност (година)
Број успостављених регионалних тренинг центара	0 (2019)	8 (2024)	12 (2026)
Број квалификација видљивих на Европском порталу квалификација	0 (2019)	102 (2024)	130 (2026)
Учешће ђака уписаних у прву годину у систему дуалног образовања у односу на укупан број ђака уписаних у прву годину у средњем стручном образовању (%)	5,3 (2019)	9,5 (2024)	12 (2026)
Степен продуктованих и објављених видео лекција на видео платформама, са инструкцијама за извођење свих лабораторијских вежби прописаних правилницима за наставу физике, хемије и биологије за основне школе и гимназије (%)	0 (2019)	100 (2024)	100 (2026)
Степен опремљености гимназија за извођење прописаних лабораторијских вежби из предмета физика, биологија и хемија (%)	0 (2019)	0 (2024)	100 (2026)
Степен опремљености основних школа за извођење прописаних лабораторијских вежби из предмета физика, биологија и хемија (%)	0 (2019)	0 (2024)	100 (2026)

4. Очекивани утицај на конкурентност

Структурна реформа на директан начин утиче на повећање конкурентности привреде Републике Србије. Дуално образовање доприноси јачању конкурентности привреде и смањењу незапослености младих. Послодавци, инвестирањем у образовање, дугорочно решавају проблем недостатка компетентних кадрова. Учењем кроз рад, ученици и студенти имају могућности да остваре све исходе учења који су предвиђени стандардом квалификације. Имплементација система НОКС доприноси развоју модерног, тржишно релевантног и флексибилног система квалификација прилагођеног потребама појединца и друштва у целини, који има за циљ да брзо одговори захтевима тржишта рада, односно да им се брзо прилагоди, како би се развој привреде неометано одвијао. Поред тога, улагањем у будуће генерације ученика кроз приближавање природних наука и учења да примене научено решавајући реалне проблеме, рађа се нова генерација учесника на тржишту рада који ће у сваком тренутку бити спремна да одговори на све изазове привреде у двадесет првом веку. Поред конкурентности привреде, ова структурна реформа ће допринети и привлачењу страних инвестиција због свега наведеног.

6. Очекивани утицај на социјалне циљеве, као што су запосленост, смањење сиромаштва, родна равноправност и приступ здравственој заштити

Структурна реформа директно утиче на запосленост јер омогућава стицање, усавршавање и развој компетенција ученика и студената у складу с потребама тржишта рада, олакшава запошљавање по завршеном школовању, развијање предузимљивости, иновативности и креативности сваког појединца, чиме се значајно повећава њихова конкурентност на тржишту рада и олакшава проналазак посла. Структурна реформа

директно утиче на повећање запослености, јер има за циљ да након завршеног школовања ученици, односно студенти у врло кратком року пронађу запослење, што индиректно доприноси и смањењу сиромаштва. Структурна реформа се базира на принципу једнаких могућности – обезбеђивање једнаких услова за стицање образовања без икакве дискриминације, с обзиром на полну, расну, националну, културну, етничку и верску припадност, језик, сексуалну оријентацију, место боравка, материјално стање, инвалидитет и друга лична својства.

7. Очекивани утицај на животну средину и климатске промене

Структурна реформа је неутрална у смислу утицаја на животну средину и климатске промене.

8. Потенцијални ризици

Ризик	Вероватноћа за остваривање ризика	Планиране активности за ублажавање негативних ефеката ризика
Отежано спровођење усвојених измена и допуна Закона о дуалном образовању услед неинформисаности релевантних актера	Средња	Организовање промотивних активности у виду конференција, радионица и округлих столова ради информисања релевантних актера и потенцијалних учесника у дуалном образовању.
Неспремност социјалних партнера за имплементацију парцијалних квалификација у пуном обиму	Средња	Организовање промотивних активности у виду конференција, радионица и округлих столова ради информисања релевантних социјалних партнера и шире јавности о бенефитима увођења парцијалних квалификација у систем НОКС за различите циљне групе (послодавци, синдикати, НЗС, Централни регистар за обавезно социјално осигурање).

СТРУКТУРНА РЕФОРМА 6: УНАПРЕЂЕНИ УСЛОВИ ЗА ВЕЋЕ УЧЕШЋЕ МЛАДИХ НА ТРЖИШТУ РАДА

1. Опис структурне реформе

Циљ реформе је унапређење положаја младих на тржишту рада, путем обезбеђења лакшег прелазака младих из образовања на подручје рада. Такође, циљ је и превентивно спречити прелазак младих у НЕЕТ статус (нису запослени, нису у процесу образовања или обуке) спровођењем активности досезања и активације оних који се налазе ван система. Реформа је неопходна јер и поред оствареног економског раста и позитивних кретања основних показатеља тржишта рада у Републици Србији, ситуација младих на тржишту рада изискује потребу за системском интервенцијом у циљу уклањања баријера са којима се суочавају млади на тржишту рада.

Структурна реформа се састоји из две мере:

Мера 1 - Пилотирање Гаранције за младе

Пилотирање Гаранције за младе започеће у 2024. години и трајаће до краја 2026. године. Пилотирање ће се реализовати на територији три града/филијале Националне службе за запошљавање (НСЗ): Ниш, Крушевац и Сремска Митровица. У првој години пилотирања неопходно је успоставити оквир за праћење Гаранције за младе, што између осталог подразумева увођење онлајн (пред)регистрације, као део ИТ платформе НСЗ, за коришћење услуга Гаранције за младе. Такође, планира се увођење статистичког профилисања незапослених лица које треба да помогне саветницима за запошљавање у

НСЗ да сегментују незапослене и одреде потребну подршку. У последњој години спровођења пилотирања Гаранције за младе радиће се надоградња онлајн система у смислу примене и у осталим филијалама, за имплементацију Гаранције за младе на целој територији Републике Србије. На основу развијеног модела за досезање и активацију NEET младих који се налазе ван система, спроводиће се активности досезања у пилот филијалама у партнерству са организацијама цивилног друштва. Тренутни портфолио услуга које НСЗ пружа незапосленима биће додатно ојачан и проширен развијањем додатних/комплементарних услуга запошљавања. У претходном периоду формиране су међуресорна и стручна група за потребе успостављања и управљања Гаранцијом за младе, припремљена је аналитичка основа за израду Плана имплементације и израђен Нацрт плана имплементације Гаранције за младе за период од 2023. до 2026. године који ће се упутити на усвајање.

Мера 2 - Развијање интегрисаних услуга за младе на локалном нивоу

Побољшање институционалних механизма за спровођење омладинске политике на локалном нивоу је неопходно како би се допринело економском и социјалном осамостаљивању младих. Развијање интегрисаних услуга за младе на локалном нивоу подразумева развој капацитета субјеката омладинске политике (канцеларија за младе, удружења младих и за младе, омладинских радника), стандардизацију омладинског рада, успостављање сигурних јавних (и дигиталних) простора у којима ће се реализовати омладински рад и развој и стандардизацију програма за неформално образовање младих. Средства за успостављање омладинских центара, у 2023. години, додељена су градовима Нишу, Суботици, Сомбору и Новом Пазару.

2. Планиране активности по годинама

РБ	Планиране активности	2024				2025				2026			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
	Мера 1												
1.	Увођење онлајн (пред)регистрације и статистичког профилисања у НСЗ и надоградња система												
2.	Пилотирање Модела за досезање и активацију NEET младих који се налазе ван система – спровођење активности досезања од стране организација цивилног друштва (ОЦД)												
3.	Развијање додатних/комплементарних услуга запошљавања у НСЗ												
	Мера 2												
4.	Развијање система професионалног развоја омладинских радника и радница												
5.	Успостављање система осигурања квалитета програма омладинског рада и неформалног образовања младих												
6.	Успостављање омладинских простора који функционишу у складу са дефинисаним стандардима												
7.	Унапређење квалитета рада канцеларија за младе												

3. Индикатори резултата

Показатељ	Почетна вредност (година)	Међуреизултат (година)	Циљна вредност (година)
Стопа NEET 15-29 (%)	18,8 (2021)	13 (2025)	12,7 (2026)
Удео незапослених младих који учествују у мерама активне политике запошљавања у укупном броју незапослених младих на евиденцији НСЗ (%)	39,5 (2021)	45 (2025)	46 (2026)

4. Очекивани утицај на конкурентност

Унапређење услова за веће учешће младих на тржишту рада, односно уклањање системских препрека за боље перформансе младих на тржишту рада доприноси побољшању квалитета младе радне снаге, што последично утиче и на њихову бољу продуктивност и раст БДП-а. Унапређење знања и стицање радног искуства захтева дужи временски период, тако да ће повећање конкурентности бити видљиво тек у дугом року.

6. Очекивани утицај на социјалне циљеве, као што су запосленост, смањење сиромаштва, родна равноправност и приступ здравственој заштити

Унапређење услова за веће учешће младих на тржишту рада олакшаће транзицију младих на тржиште рада и подстаћи њихово запошљавање, што ће индиректно утицати и на смањење сиромаштва. Структурна реформа ће позитивно утицати и на родну равноправност, јер се применом родног буџетирања у оквиру активне политике запошљавања и повећаним учешћем жена у финансијским мерама активне политике запошљавања (од којих већина чини понуду у оквиру Гаранције за младе) подстиче запошљивост и запошљавање жена.

7. Очекивани утицај на животну средину и климатске промене

Реформа је неутрална у односу на животну средину и климатске промене.

8. Потенцијални ризици

Ризик	Вероватноћа за остваривање ризика	Планиране активности за ублажавање негативних ефеката ризика
Недостатак координације институција надлежних за реализацију активности	Средња	Редован дијалог у оквиру формираног Координационог тела и Стручне групе.
Недовољни капацитети институција и релевантних актера за реализацију активности	Средња	Повећање броја запослених у оквиру Министарства за рад, запошљавање борачка и социјална питања и НЗС. Организовање обука за све актере укључене у реализацију активности.
Недовољна мотивисаност заинтересованих страна за реализацију активности, како актера надлежних за реализацију активности/мере, тако и јединица локалне самоуправе	Средња	Појачати међусекторску сарадњу и комуникацију између министарстава надлежних за област омладине и локалне самоуправе, као и самих локалних самоуправа. Јачање капацитета запослених у јединицама локалних самоуправа за разумевање и сагледавање изазова и проблема са којима се суочавају млади.